

SUNUŞ

Tolstoy'u yakından tanımak gerekiyor. Onun karakterin-deki, düşüncelerindeki, tesbitlerindeki birçok özellik bizi şaşırtıyor, cezbediyor, düşündürüyor. Tolstoy bize çok yakın. Eserlerindeki kültür motifleri, duygu yoğunluğu ve pırıltılı inanç izleri bizi, onun sanki bizimle birlikte yaşadığı şaşırtmacasına sürüklüyor.

Tolstoy yine bambaşka bir tarzda, coşkulu, heyecanlı ve anlamlı hikâyelerle okuyucuya sesleniyor. Yine şaşırtıyor, yine cezbediyor, yine düşündürüyor. Yazar, hikayeleriyle okuyucuya verdiği mesajlar kadar; günümüz hikâye yazarlarına da, anlaşılabilir ve düşündürebilir hikâye yazımı konusunda ipuçları veriyor.

"İnsan Ne İle Yaşar?", insan olmanın, insanca yaşamının gereklerini anlatıyor. Tolstoy hikayeleriyle, çağın insana küs, insanlığa düşman ve evrenin dengeleriyle çelişkili felsefelerine uyarıcı göndermeler yapıyor. Biraz daha yaklaşmak gerekiyor Tolstoy'a, çünkü o bize bakıyor.

Metropol

9

insan ne ile yaşar?

Simon ne evi ne de kendine ait toprağı olan bir kunduracıydı, karısı ve çocuklarıyla birlikte bir kulübede yaşıyor ve kendi emeğıyle geçiniyordu. Emek ucuz, ekmek ise pahalıydı; ne kazanıyorsa yiyeceğı harcıyordu. Adam ve karısının kışları ortaklaşa giydikleri koyun postundan paçavraya dönmüş tek paltoları vardı. İki senedir yeni bir paltoluk koyun postu satın almak istiyordu. Simon, kıştan önce biraz para biriktirdi; karısının kutusunun altında saklı duran üç ruble kağıt para ve bir de köydeki müşterilerinin ona borçlu oldukları beş ruble, yirmi köpek*.

Bir sabah köye gitmek için hazırlandı. Artık bir koyun postu satın alacaktı. Gömleğinin üstüne karısının yıpranmış pamuklu ceketini, onun da üstüne kendi kumaş paltosunu giydi. Cebine üç ruble koydu, değnek olarak kullanmak için bir dal parçası kesti ve kahvaltıdan sonra yola çıktı. "Hakkım olan beş rubleyi alacağım" diye geçirdi içinden, "elimdeki üç rubleyi de ekledim mi, kışlık palto için koyun postu almaya yeter."

Köye inerek, alacaklı olduğu adamın evine uğradı, fakat adam evde yoktu. Köylünün karısı, parayı şimdi ödeyemeyeceğini söyleyip, gelecek hafta için söz verdi. Simon başka bir köylüye uğradı, o da hiç parasının olmadığına yemin etti ve yalnız-

* Yüz köpek bir ruble yapar.

11

İnsan Ne ile Yaşar?

ca Simon'un onardığı bir çift çizme için borçlu olduğu yirmi ko-peki ödedi. Simon koyun postunu borçlanarak almak istediye de, satıcı ona güvenmedi. "Paranı getir" diyordu adam, "o zaman postu alabilirsin". Simon köyden sadece bir çift keçe çizme alabilmişti.

Yüreğı daralmıştı. Kalan yirmi kopeki votkaya harcıyıp, post filan almadan evin yolunu tuttu. Sabahleyin ayazdan donar-casına üşümüştü; ama şimdi, votkayı içince ısınmıştı. Bir eliyle değneğini donmuş toprağı vuruyor, diğer eliyle de keçe çizmeleri sallıyor ve kimseyle konuşmadan yürüyordu.

12

I

"Koyun postundan paltom olmasa da" diyordu, "çok ısınıyorum. Bir damlacık yuvarladım, o da şimdi damarlarımda geziyor. Koyun postuna falan ihtiyacım yok. Yolumda gidiyorum ve hiçbir şeyi dert etmiyorum. İşte ben böyle bir adamım. Umurumda bile değil. Koyun postu olmadan da yaşayabilirim. İhtiyacım yok. Tabii karım dırdırlanacak. Allah var, ayıptır bu; birisi bütün gün çalışıyor, sonra parasını ödemiyorlar. Birazcık dur bakalım. Eğer tıpış tıpış bu parayı getirmezsene, emin ol derini yüzerim. Yapmazsam Allah şahidim olsun. Neymiş? Bu defalık yirmi köpek ödüyormuş! Yirmi köpek ne yapabilirim ki? İçerim! Başka ne yapılır ki? Sıkıntıdayım diyor. Belki de öyle; peki ama bundan bana ne? Evin var, sığırların var, herşeyin var; benimse sadece başımı sokabileceğim bir barakam var. Senin mısırın tarlandan geliyor. Bense mısırın her tanesine para vermek zorundayım. Yalnızca ekmeğı her hafta üç ruble harcamak zorundayım. Eve geliyorum ve bakıyorum ekmek kalmamış, haydi birbuçuk ruble daha. Şimdi borcunu öde bakalım, bunda anlaşılacak ne var?"

Söylene söylene yürüyordu. Yol kıvrımındaki türbeye yaklaşmıştı. Sağa sola bakırken, türbenin arkasında beyazımsı birşey gördü. Güneşığı çekiliyordu. "Daha önce burada beyaz bir taş yoktu. Bir öküz olabilir mi? Öküze benzemiyor. Bir insan gibi kafası var, ama bembeyaz; tamam da bir insan orada ne yapıyor olabilir ki?"

13

insan Ne İle Yaşar?

Yaklaştı ve merakla beklediği şeyi apaçık gördü. Şaşırdı, çünkü gerçekten bir insan vardı orada, belki canlı belki ölü. Çıplaktı, oturduğu yerde kıpırdamadan türbeye yaslanıyordu. Kunduracı dehşete kapıldı. "Biri onu öldürmüş, elbiselerini almış ve oracıkta bırakmış. Bu işe burnumu sokarsam, mutlaka başım derde girer" diye düşündü.

Yolunu değiştirip adamı görmemek için türbenin önünden geçti. Biraz yürüdükten sonra arkasına baktı, adam artık türbeye dayanmıyor, sanki gözlerini ona dikmiş kımıldıyordu. Kunduracı daha da korktu. Kendi kendine söylendi: "Dönsem mi, yoksa yoluma devam mı etsem? Eğer yanına gidersem, belki de korkunç birşey olacak. Kim bilir kimin nesi? Buraya iyilik için gelmemiştir. Yanına gitsem... Ya üstüme atlayıp boğazımı sıkarsa. Yok öyle değilse, yine de başıma dert alacağım. Çıplak bir adamla ne yapabilirim ki? Ona elbiselerimi veremem. Allah'ım sen bana bir yol göster!"

Telaşa yoluna devam etti, türbeyi ardında bıraktı. Ancak sonra birden vicdanı sızladı ve yolun ortasında durdu.

"Napiyorsun Simon?", dedi kendi kendine. "Adam belki de çaresizlik içinde ölüyor, sen ise korkuyu düşünüyorsun. Yankesicilerden korkacak kadar zengin mi oldun? Ah Simon, yazıklar olsun sana!" Geriye dönüp adama doğru yürümeye başladı.

14

II

Simon yabancıya yaklaşıp baktı; bedeninde yara bere olmayan, sıhhatli, sadece çok üşümüş ve korkmuş görünen genç bir adamdı bu. Sanki gözlerini kaldırmak istemiyormuş gibi Simon'a bakmadan oracıkta yaslanmış oturuyordu. Simon ona yaklaşıncı adam uyanır gibi oldu. Kafasını çevirdi, gözlerini açtı ve Simon'un yüzüne baktı. Bu bakış Simon'un adamı sevmesine yetti. Keçe çizmeleri yere attı, kuşağını çıkarıp çizmelerin üstüne koydu, sonra da kumaş paltosunu çıkardı.

"Konuşmanın zamanı değil" dedi, "gel de bir an önce şu paltoyu giy!" Simon adamı dirseklerinden tutup kalkmasına yardım etti. Ayağa kalkınca, adamın bedeninin temiz ve sağlıklı, ellerinin ve ayaklarının biçimli, yüzünün de anlamlı ve zarif olduğunu gördü. Paltosunu adamın omuzlarına attı, fakat adam paltonun kollarını bulamadı. Simon yardım etti ve iyi oturması için paltoyu çekıştırıp sıkıca sardı, kuşağı da adamın beline bağladı.

Simon, adamın başına koymak için yırtık kasketini bile çıkarmıştı, fakat başının üşüdüğünü hissedince, "Benim başım kel, onun ise lüle lüle uzun saçları var" diye düşündü. Kasketi kendi başına geçirdi. "Ayaklarına da bir şey giydirsem iyi olacak" diye geçirdi içinden. Adamı oturttu ve keçe çizmeleri giymesine yardım etti. Bir taraftan da; "İşte dostum, şimdi yürüyebilir ve ısınabilirsin" dedi. "Diğer meseleler sonra halledilebilir. Yürüyebilecek misin?".

15

insan Ne ile Yaşar?

Adam ayağa kalktı, Simon'a şefkatle baktı. Ama tek kelime etme di.

"Neden konuşmuyorsun?" dedi Simon, "hava çok soğuk, burada kalamazsın, eve gidelim. Eğer kendini güçsüz hissediyorsan, buyur benim değneğimi al, ona dayanırsın. Şimdi yola düşelim."

Adam yürümeye başladı. Yolda giderken, Simon; "nerelisin?" diye sordu.

"Buralardan değilim."

"Ben de öyle düşünmüştüm. Buranın ahalisini tanırım. Peki ama türbenin yanına nasıl geldin?"

"Söyleyemem."

"Biri sana kötü mü davrandı?"

"Kimse bana kötü davranmadı. Beni Allah cezalandırdı."

"Elbette Allah herşeye kadirdir. Ama yine de yiyecek ve barınak bulmalısın. Nereye gitmek istiyorsun?"

"Neresi olsa benim için farketmez."

Simon hayrete düşmüştü. Adam kötü birisine benzemiyor, kibar konuşuyor, fakat kendisi hakkında hiç bilgi vermiyordu. Simon buna rağmen, "Kimbilir başına ne geldi?" diye düşündü. Sonra, yabancıya; "o halde, birlikte eve gidelim" dedi. "En azından bir müddet ısınırsın." Simon evine doğru yürürken, yabancı da onu takip ederek ilerliyordu. Rüzgâr şiddetlenmişti. İçkinin verdiği sıcaklık geçmiş, Simon gömleğinin altında donarcasına üşümeye başlamıştı. Yol boyunca burnunu çeke çeke karısının paltosuna sarınıyor ve kendi kendine düşünüyordu: "Al işte, koyun postu derken başıma gelenlere bak! Post için yola çıkmıştım, şimdi sırtımda palto bile olmadan eve dönüyorum; dahası, ya-nımsıra çıplak bir adam getiriyorum. Matryona bu işe hiç sevinmeyecek!". Karısı aklına gelince, canı sıkıldı; fakat yabancıya bakınca onun türbede kendisine nasıl baktığını hatırladı. Kalbi ferahladı.

16

III

Simon'un karısı o gün herşeyi erkenden hazırlamıştı. Odun kırmış, su getirmiş, çocukları doyurmuş, kendi yemeğini yemiş ve şimdi oturmuş, ekmeği ne zaman yapması gerektiğini düşünüyordu. Geriye büyük bir ekmek parçası kalmıştı.

"Simon kasabada biraz yemek yemişse" diye düşündü, "ve akşam yemeğinde fazla yemezse, ekmek ertesi güne de kalır."

Ekmek parçasını eline tekrar tekrar alıp düşündü: "Bugün başka yapmayayım- Sadece bir pişirmelik unumuz kaldı zaten. Onu da Cuma'ya kadar yetirebiliriz."

Matryona ekmeği bir kenara koyup kocasının gömleğini yamamak için masaya oturdu. Bir yandan çalışıyor, bir yandan da kocasının paltoluk postu nasıl almış olabileceğini düşünüyordu. "İnşaallah satıcı onu kandırmaz. Benim iyi yürekli adamım o kadar saftır ki; kimseyi kandıramaz, ama bir çocuk bile onu aldatabilir. Sekiz ruble çok para; o paraya iyi bir palto alması lâzım. Ahım şahım bir şey olmasa bile, doğru dürüst bir kışlık palto. Sıcak bir palto olmadan son kış ne kadar da zor geçmişti. Ne nehre inebilmiş, ne de başka bir yere gidebilmişim. O çıktı mı, neyimiz var neyimiz yok üstüne giyiyor, bana birşey kalmıyordu. İnşaallah, yine içki âlemine takılmamıştır!"

Matryona bunları düşünürken, kapının önünde ayak sesleri duydu. Birisi içeri girmişti. İğnesini işine ilştirip koridora çık-

17

insan Ne ile Yaşar?

ti. Orada iki adam gördü: Simon ile başında şapka olmayan, keçe çizmeler giymiş bir adam.

Matryona kocasının içki koktuğunu hemen farketti. "Şuna bak, içki içmiş" dedi içinden. Sonra, paltosuz olduğunu, üzerinde yalnızca kendi ceketinin bulunduğunu, tek parça olsun deri getirmediğini, orada utanıyor gibi sessizce durduğunu görünce o kadar üzüldü ki, yüreği parçalanacakmış gibi oldu. "O parayla içki içmiş" diye düşündü, "yanında getirdiği mendebur herifle de içki âlemi yapmış."

Matryona, adamların kulübeye girmelerine göz yumdu, arkalarından da kendisi girdi. Yabancı, kocasının paltosunu giymiş genç, zayıf bir adamdı. Paltonun altında gömleği, başında da şapkası yoktu. Eve girince, adam donmuş gibi ayakta durdu. Ne hareket ediyor ne de gözlerini kaldırıyordu. Matryona; "kötü bir adam olmalı," diye düşündü. Kaşlarını çatı ve ne yapacaklarını görmek için fırının yanında durdu.

Simon kasketini çıkardı ve sanki her şey yolundaymış gibi sedire oturdu.

"Matryona gel; akşam yemeği hazırsa bir şeyler yiyelim."

Matryona kendi kendine söylendi, fakat belli etmeden öylece durdu. Önce birine sonra diğerine bakıyor ve yalnızca başını iki yana sallıyordu. Simon, karısının öfkeli olduğunu anladı-ya da görmezden gelmeye çalıştı. Hiçbir şeyin farkına varmamış gibi yabancıyı kolundan tuttu.

"Otur dostum" dedi, "bir şeyler yiyelim." Yabancı sedire oturdu.

"Bize birşey pişirmedin mi?" dedi Simon.

Matryona'nın öfkesi taşmıştı. "Pişirdim ama size değil. Bana öyle geliyor ki, aklın içkiyle birlikte uçmuş. Koyun postu almak için gittin ama eve paltosuz döndün, yanında da çıplak bir serseri getirdin. Sizin gibi sarhoşlara verecek yemeğim yok."

"Yeter Matryona. Akılsız akılsız konuşma. Önce adamın kimin nesi olduğunu sor..."

18

Tolstoy

"Asıl sen söyle bakalım, parayı ne yaptın?"

Simon ceketin cebini buldu, üç rubleyi çıkarıp gösterdi.

"İşte para. Trüfonof ödemedi, ama yakında ödeyeceğine söz verdi."

Matryona daha da öfkeleni; kocası koyun postu getirmediği gibi kendi biricik paltosunu çıplak bir herifin sırtına geçirmiş sonra da tutup onu evlerine getirmişti. Parayı masadan kapıp güvenli bir yere koymaya gitti. Gelince, "Size verecek yemeğim yok" dedi, "dünyadaki bütün çıplak sarhoşları doyuramayız ya."

"Bana bak Matryona, dilini birazcık tut da önce adamın ne diyeceğini dinle..."

"Sarhoş bir salaktan çok da akıllıca sözler duyarım ya!. Senin gibi bir sarhoşla evlenmemeyi istememekte haklıymışım. Annemin verdiği çeyizi bile içkiye harcadın!"

Matryona konuştuğu konuştu, en sonunda Simon'un üstüne yürüyerek ceketinin kolundan yakaladı.

"Ver ceketimi. Başka ceketim yok, sen ise onu alıp kendin giyiyorsun. Ver onu, seni uyuz köpek, şeytan götürsün seni".

Simon ceketini çıkarmaya çalışırken kolu cekete takıldı, Matryona da asılınca dikişleri patladı. Kadın ceketini kapıp başının üstüne geçirdi ve kapıya yürüdü. Dışarı çıkacak gibiydi, fakat kararsızca durdu; öfkesini yenmeye çalışıyor, öte yandan yabancıнын kimin nesi olduğunu öğrenmeyi istiyordu.

19

IV

Matryona durdu ve; "iyi bir adam olsaydı, çıplak kalmazdı" dedi. "Niye üstünde bir gömlek olsun yok? Doğru dürüst biriyse, bu herife nerede rastladığını söylersin." "Ben de sana bunu anlatmaya çalışıyorum ya," dedi Simon. "Türbeye geldiğimde, onun tamamen çıplak ve neredeyse donmuş halde oturduğunu gördüm. Çıplak oturulacak bir hava değildi. Beni ona Allah gönderdi, yoksa mahvolacaktı. Ne yapmalıydım? Başına neler geldiğini nereden bilebiliriz? Ben de onu aldım, giydirdim ve yanımda getirdim. Bu kadar kızma Matryona. Günahtır. Unutma ki, hepimiz bir gün öleceğiz."

Öfkeli sözler Matryona'nın dudaklarına kadar geldi, ama yabancıya bakınca sustu. Yabancı kıpırdamadan, elleri dizlerinin üstünde, başını önüne eğmiş, gözleri kapalı, kaşları acı çekiyormuşça-sına çatılmış, sedirin ucunda öylece oturuyordu. Matryona karşılık vermeyince, Simon "sende hiç Allah sevgisi yok mu?" dedi.

Bu sözleri duyan Matryona yabancıya baktı, kalbi birden yumuşamıştı. Kapıdan geri döndü ve fırının yanına giderek akşam yemeğini hazırladı. Masanın üstüne koyduğu fincana biraz kvası koydu. Bıçak ile kaşıkları getirdi, sonra da son ekmek parçasını çıkardı.

"İstiyorsanız yiyeğin," dedi. Simon, "otur genç adam" diye- rek yabancıyı masaya çekti. Ekmeği kesti, kvasın içine ufaladı ve

1. Genellikle arpa ve çavdar unundan yapılan alkolsüz bir içecek.

20

Tolstoy

yemeye başladılar. Matryona ise masanın köşesinde oturmuş, başını ellerine dayamış yabancıya bakıyordu.

Kalbi yabancıya karşı şefkatle dolmuş, ona sevgi duymaya başlamıştı. Yabancı'nın yüzü birden ışıldadı, kaşları artık çatık değildi. Gözlerini kaldırdı ve Matryona'ya gülümsedi.

Yemek bitince kadın masayı temizledi ve yabancıya sorular sormaya başladı.

"Nerelisin?"

"Buralardan değilim."

"Peki ama o yola nasıl geldin?"

"Anlatamam."

"Seni birisi mi soydu?"

"Beni Allah cezalandırdı."

"Ve orada çıplak yatıyordun öyle mi?"

"Evet, çıplak ve donmuş. Simon beni görünce acıdı. Paltosunu çıkarıp bana giydirdi ve buraya getirdi. Sen de beni doyurdun, bana içecek verdin, bana acidın. Allah sizi mükâfatlan-dıracaktır."

Matryona kalktı, yamadığı eski gömleği pencereden alarak yabancıya verdi. Ona bir de pantolon getirdi.

"Görüyorum ki gömleğin yok" dedi, "buyur, bunu giy ve nerede istersen orada uyu, ister tavanarasında, ister fırının1 üstünde."

Yabancı paltoyu çıkarıp gömleği giydi ve tavanarasma uzandı. Matryona mumu söndürdü, paltosunu giyip yatmış olan kocasının yanına yattı. Fakat uyuyamadı; yabancıyı bir türlü aklından çıkaramıyordu. Son ekmek parçalarını onun yediğini, yarına hiç ekmek kalmadığını, üstelik ona gömlek ve pantolon ver-

1. Rus köylülerin kulübelerindeki tuğla fırınlar sıcak bir yerde uyumak isteyenler için, üstünde yatılabilecek biçimde yapılırlar.

21

insan Ne ile Yaşar?

diğini düşününce kederlendi; fakat yabancı'nın gülümseyişini hatırlayınca yüreği ferahladı.

Matryona uzun süre uyuyamadan öylece yattı, sonra Si-mon'un da uyanık olduğunu farketti; paltoyu ona doğru çekti.

"Simon!"

"Efendim?"

"Ekmeğin sonunu da siz yediniz, yiyecek hiçbir şeyimiz kalmadı. Bilmiyorum yarın ne yaparız. Belki komşu Martha'dan biraz ödünç alabiliriz."

"Ölmez de sağ kalırsak, yiyecek birşeyler buluruz." Kadın bir süre daha gözleri açık yattı, sonra; "iyi bir adama benziyor, ama neden bize kira olduğunu anlatmıyor?" dedi.

"Sanırım, kendine göre sebepleri vardır."

"Simon!"

"Efendim?"

"Biz veriyoruz; ama neden hiçkimse bize bir şey vermiyor?"

Simon ne diyeceğini bilemedi; sadece "konuşmayı bırakalım" diyebildi ve yüzünü öbür yana dönüp uyumaya çalıştı.

22

V

Simon sabah uyandığında çocuklar hâlâ uyuyordu; karısı biraz ödünc ekme almak için komşuya gitmişti. Yabancı, üzerinde eski gömlek ve pantolonla gözleri yukarda, sedirin üstünde yalnız başına oturuyordu. Gözleri düne göre daha parlaktı.

Simon ona; "Pekâlâ, dostum; mide ekme ister, çıplak beden elbise" dedi, "insanın geçinebilmesi için çalışması gerekir. Sen ne iş bilirsin?"

"Hiçbir iş bilmem."

Simon şaşırmişti, "Öğrenmek isteyen kişi her şeyi öğrenebilir" dedi.

"İnsanlar çalışır, ben de çalışacağım."

"Adın ne?"

"Mihael."

"Peki Mihael, eğer kendin hakkında konuşmak istemiyorsan, bu senin bileceğin iş; ama kendi hayatını kendin kazanmak zorundasın. Eğer anlattığım gibi çalışırsan, sana yiyecek ve yatacak yer veririm."

"Allah seni mükâfatlandırsın. Öğreneceğim. Bana ne yapacağımı göster."

Simon, eline sicimi alıp başparmağına sardı, sonra da bükmeye başladı.

"Bak, çok kolay!"

91

insan Ne ile Yaşar?

Mihael onu seyretti, o da kendi başparmağına bir miktar sicim aldı, onun gibi sarıp ipliği çevirdi.

Daha sonra Simon ona sicimi nasıl mumlayacağını gösterdi. Mihael bunu da kavradı. Simon bu defa ona kalın ipi nasıl çevireceğini ve nasıl dikeceğini gösterdi. Simon ne gösterdiyse, hepsini anında öğrendi, üç gün sonra sanki bütün hayatı boyunca çizme dikmiş gibi çalışıyordu. Durmadan çalıştı ve çok az yemek yedi. İş bittiğinde, sessizce oturup yukarı doğru bakıyordu. Nadiren sokağa çıkıyor, ancak çok gerekli olduğunda konuşuyor, ne şaka yapıyor ne de gülüyordu. Matryona'nın ona yemek verdiği ilk akşam haricinde onun gülümsediğini görmediler.

24

VI

Günler günleri, haftalar haftaları izledi ve bir yıl geçti. Mi-hael Simon'la yaşıyor ve onunla birlikte çalışıyordu. Ünü öylesine yayılmıştı ki, insanlar kimsenin Simon'un işçisi Mihael kadar düzgün ve sağlam çizme dikemeyeceğini söylüyorlardı; o havalinin her yanından insanlar Simon'dan çizme almak için geliyorlardı. Böylece durumu gittikçe düzeliyordu.

Bir kış günü, Simon ve Mihael çalışırken, kızağa koşulmuş üç atın çektiği, zilleri olan bir araba kulübelerinin önüne geldi. Merakla pencereden dışarı baktılar. Araba kapılarının önünde durdu, zarif bir uşak aşağı atlayarak kapıyı açtı. Arabadan kürk paltolu bir beyefendi inerek Simon'un kulübesine yürüdü. Matryona yerinden fırlayıp kapıyı ardına dek açtı. Beyefendi, kulübeye girmek için eğildi, içeri girdiğinde başı neredeyse tavana değiyordu. Odanın büyük bir bölümünü kaplayacak kadar geniş bir cüssesi vardı.

Simon ayağa kalkıp başını eğerek selam verdi ve şaşkın şaşkın beyefendiye baktı. Onun gibi birisini daha önce hiç görmemişti. Simon'un kendisi cılız, Mihael ince mi ince Matryona ise bir deri bir kemikti; ama bu adam başka bir dünyadan gelmiş gibiydi. Kırmızı suratı, kocaman gövdesi, bir boğaninkini andıran boynu vardı ve bakışları buz gibiydi.

Beyefendi üfleye püfleye kürk paltosunu çıkarıp bir kenara attı ve sedire oturdu, sonra da "Hanginiz kunduracı ustası" diye sordu.

25

insan Ne ile Yaşar?

"Benim, ekselansları" dedi Simon, öne çıkarak.

Beyefendi, genç uşağına bağırdı: "Hey Fedka, deriyi getir."

Uşak, elinde bir deri bohçasıyla içeri koştu. Beyefendi bohçayı alıp masanın üstüne koydu. Uşağı, bohçayı açmasını söyledi. Uşak bohçayı açtı. Beyefendi eliyle deriyi göstererek;

"Buraya bak kunduracı" dedi, "bu deriyi görüyor musun?"

"Evet, efendim."

"Peki bunun nasıl bir deri olduğunu biliyor musun?"

Simon deriye dokundu ve; "iyi bir deri" dedi.

"İyi elbette! Seni aptal, böyle bir deriyi hayatında hiç gör-memişsindir. Alman malıdır ve yirmi ruble eder."

Simon korkmuştu. "Böylesini nereden göreyim?" dedi.

"Tamam! Şimdi, bundan benim için çizme yapabilir misin?"

"Evet ekselansları, yapabilirim."

Beyefendi gürlledi: "Yapabilirsin, öyle mi? Ama, çizmeleri kimin için yaptığını ve derinin ne kadar kaliteli olduğunu sakın aklından çıkarma. Bana öyle çizmeler yapmalısın ki, bir yıl giyeyim ve ne şeklini kaybetsin, ne de dikişleri sökülsün. Eğer yapa-bileceksen, deriyi al ve kes; yok eğer yapamayacaksan söyle. Seni şimdiden

uyarıyorum, eğer bir yıl içinde çizmelerin dikişleri sökülür veya şekli bozulursa, seni hapse attırırım. Eğer sökülmezler ve şekilleri bozulmazsa, işin için sana on ruble öderim."

Simon çok korkmuştu, ne söyleyeceğini bilemiyordu. Mi-hael'e baktı ve dirseğiyle dürterek fısıldadı: "İşi alayım mı?"

Mihael; "evet, al" dercesine kafasını salladı.

Simon Mihael'in tavsiyesine uyarak, bütün bir yıl şekli bozulmayacak ve açılmayacak çizmeleri yapmayı kabul etti.

Uşağını çağıran beyefendi, ileriye uzattığı sol ayağındaki çizmeyi çıkarmasını emretti.

"Ölçümü al," dedi.

26

Tolstoy

Simon onyedinci inç uzunluğunda bir kağıt ölçü dikti, diz çöktü ve beyefendinin çorabını kirletmemek için elini önlüğüne iyice silerek ölçüyü almaya başladı. Önce ayak tabanının ölçüsünü aldı, sonra kağıt ölçüyü ayağın üst kısmına sarıp baldırın ölçüsünü almaya başladı. Fakat kağıt çok kısa gelmişti. Adamın baldırı bir kalas kadar kalındı.

"Dikkat et de diz kısmını dar yapma."

Simon bir başka kağıt şerit dikti. Beyefendi çorabının içindeki ayak parmaklarını çıltatırken kulübedekilere göz gezdirmeye başladı. Bu sırada Mihael'in farkına vardı.

"Orada duran kim?" diye sordu.

"İşçimdir. Çizmeleri o dikecek."

"Dikkat et," dedi beyefendi Mihael'e, "onları öyle iyi yap ki, bir yıl dayansınlar."

Simon Mihael'e baktığında, onun beyefendiye bakmadığını, orada birisi varmışçasma gözlerini beyefendinin arkasındaki köşeye diktiğini gördü. Mihael oraya baktı ve aniden gülümsedi, yüzü daha da parlaklaştı.

"Ne sırtıyorsun, aptal", diye güldü beyefendi. "Sırtacağına, çizmeleri vaktinde nasıl bitireceğini düşünsene!"

"Tam zamanında hazır olacaklar," dedi Mihael.

"Bunu unutmayasın," dedi beyefendi. Sonra da çizmelerini, kürk paltosunu giyip kapıya doğru yürüdü, fakat eğilmeyi unuttuğundan kafasını kapının üstüne çarptı. Küfürler savurarak başını oğuşturdu. Daha sonra da arabadaki koltuğuna kuruldu ve gözden kayboldu.

O gidince, Simon Mihael'e; "Tam senlik bir adam! Onu çekiçe bile öldüremezdin. Neredeyse kapıyı yıkacaktı, ama kendisine birşey olmadı" dedi.

Matryona "İnsan onun gibi yaşarsa, nasıl öyle güçlü kuvvetli olmaz" dedi. "Ölüm bile böylesi bir taşla zarar veremez."

27

VII

Sonra Simon Mihael'e şöyle dedi: "Evet, işi aldık, ama bunun yüzünden başımız derde girmesin. Deri çok pahalı, beyefendi de sert mi sert birisi. Hata yapmamalıyız. Senin gözlerin daha hassas ve ellerin benimkinden daha çevik, ölçüyü al ve çizmeleri kes. Ben de yüzünün son dikişini yaparım."

Mihael kendisine söylenileni yaptı. Deriyi aldı, masanın üstüne yaydı, ikiye katladı ve bir bıçakla kesmeye başladı.

Matryona yanına gelip, deriyi keserken onu seyre koyuldu. Ama onun ne yaptığını görünce şaşırıldı. Çizmelerin nasıl yapıldığını görmeye alışkındı. Ancak Mihael deriyi farklı bir biçimde kesiyordu. Bir şey söylemek istedi, fakat içinden; "belki de beyefendinin çizmelerinin nasıl yapılacağını ben bilmiyorum" dedi, "Mihael bunu daha iyi biliyordur, işine karışmayayım."

Mihael deriyi kestikten sonra bir iplik aldı ve çizmelerin-ki gibi iki ucundan değil, terliklerinki gibi tek bir ucundan dikmeye başladı.

Matryona yine meraklandı, fakat bu defa da karışmadı. Mihael, öğleye dek aralıksız dikiş dikti. Simon yemek için kalkınca etrafına baktı ve Mihael'in beyefendinin getirdiği deriden bir çift terlik yapmış olduğunu gördü.

"Eyvah!" diye feryad etti Simon. "Nasıl olur da, benimle tam bir senedir birlikte çalışıp şimdiye kadar hiç hata yapmayan Mihael böyle korkunç birşey yapar?" diye düşündü. "Beyefendi

28

Tolstoy

şeritli, önü geniş, uzun çizmeler ısmarlamıştı, Mihael ise tek uçlu hafif terlikler yapmış ve deriyi heba etmiş. Beyefendiye ne söylerim? Bunun gibi derinin yerine asla yenisini bulamam."

Mihael'e; "Ne yapıyorsun, dostum?" diye sordu. "Beni mahvettin. Biliyorsun ki beyefendi uzun çizmeler ısmarlamıştı, ama bak sen ne yapmışsın!"

Tam Mihael'i paylamaya başlamıştı ki, kapıda asılı demir zil çaldı. Kapıda birisi vardı. Pencereden baktılar: bir adam gelmiş, atını bağlıyordu. Kapıyı açtılar, daha önce beyefendinin yanında gördükleri uşak içeri girdi.

"Merhaba" dedi.

"Merhaba" diye karşılık verdi Simon. "Sizin için ne yapabiliriz?"

"Hanımefendim beni çizmeler için gönderdi."

"Çizmelerin neyi için?"

"Efendimin artık onlara ihtiyacı kalmadı da. Öldü."

"İmkânsız."

"Sizden ayrıldıktan sonra eve kadar bile yaşamadı, arabada öldü. Eve vardığımızda uşaklar arabanın kapısını açınca çuval gibi yuvarlandı. Çoktan ölmüştü, öylesine ağırdı ki arabadan zorlukla çıkarabildik. Hanımefendim beni buraya gönderdi ve dedi ki: 'Kunduracıya söyle, kendisi için çizme ısmarlayan ve deri bırakan beyefendinin artık çizmelere ihtiyacı kalmadı; ceset için acilen hafif terlikler yapsın. Terlikler hazır oluncaya dek bekle ve al getir.' İşte buraya bunun için geldim."

Mihael deriden artakanları topladı, sardı; yaptığı hafif terlikleri birbirine vurup önlüğüne sildi, sonra da onları deri paketiyle birlikte uşağa verdi. Uşak; "Allahaismarladık, ustalar" diyerek gitti.

29

VIII

Yıllar birbirini kovaladı, Mihael altı yıldır Simon'la birlikte yaşıyordu. Daha önce nasılsa, şimdi de öyle yaşıyordu. Hiçbir yere gitmiyor, yalnızca gerektiğinde konuşuyordu. Bu kadar yıldır da sadece iki defa gülümsemişti: Birisi, Matryona kendisine yemek verdiğinde, ikinci kere de beyefendi kulübelerinde iken. Simon işçisinden son derece memnundu. Bir daha ona nereden geldiğini hiç sormadı. Tek korkusu vardı; Miha-el'in onları bırakıp gitmesi.

Bir gün hepsi evdeydi. Matryona demir kapları fırına koyuyor, çocuklar bir sedirden diğerine koşuyor ve pencereden dışarı bakıyorlardı. Simon bir pencerede dikiş dikiyor, Mihael de diğerinde bir ökçe bağlıyordu.

Çocuklardan birisi Mihael'e doğru koştu ve omuzuna dayanarak dışarıya baktı.

"Mihael amca, bak! Bir bayan, yanında da küçük çocuklar var. Buraya geliyorlar galiba. Kızlardan birisi topal."

Çocuk bunu söyleyince, Mihael elindeki işi bırakıp pencereden dışarıya baktı. Simon şaşırılmıştı. Mihael sokağa hiç bakmazdı, ama şimdi pencereye abanmış ve gözünü bir şeye dikmişti. Simon da pencereden dışarı baktığında, iyi giyimli bir kadının sahiden de kulübelerine doğru geldiğini gördü. Kadın, kürk mantolar ve yün şallar giymiş iki küçük kızın elinden tutuyordu. Kızların yüzü birbirine o kadar benziyordu ki, ayırdetmek çok zor-

30

Tolstoy

du, ancak birisinin sol bacağı sakat olduğundan aksaya aksaya yürüyordu.

Kadın sundurmanın altından geçip koridora girdi. El yordamıyla kapı mandalını bularak kaldırdı ve kapıyı açtı. İçeri önce çocukları soktu, arkalarından da kendisi girdi.

"Merhaba, hayırlı işler."

"Buyrun, içeri girin lütfen" dedi Simon. "Sizin için ne yapabiliriz?"

Kadın masanın yanına oturdu. İki küçük kız kulübenin içindeki insanlardan ürkererek onun dizlerine yaslandılar.

"Bu iki küçük kız için baharlık deri ayakkabılar yaptırmak istiyorum."

"Olur. Şimdiye kadar hiç bu kadar küçük ayakkabı yapmadık, ama şeritli ya da düz, keten astarlı ayakkabılar yapabiliriz. İşçim Mihael işinin ustasıdır."

Simon Mihael'e döndüğünde, onun işini bırakmış, gözlerini hiç ayırmadan küçük kızlara bakarak oturduğunu gördü. Gerçi kızlar siyah gözlü, şişmanca, gülyanaklı tatlı şeylerdi ve güzel şallar, kürk mantolar giymişlerdi; ancak Simon yine de Mihael'in onlara niçin öyle -daha önceden tanıyormuş gibi- baktığını anlayamadı. Çok şaşırdıysa da kadınla konuşmaya ve fiyatı kararlaştırmaya devam etmişti. Fiyatta anlaşınca, ölçüyü hazırladı. Kadın, ayağı sakat kızı dizine oturttu ve şöyle dedi: "Bu minik kızdan iki ölçü alın. Birisi sakat ayağı için diğer üçü de sağlam ayağı için. İkisinin de ayakları aynı büyüklükte. İkizler."

Simon ölçüyü alırken bir taraftan da ayağı sakat kızla ilgili sorular soruyordu. "Ona ne olmuş? O kadar tatlı bir kız ki. Öyle mi doğmuş?"

"Hayır, dizini annesi ezmiş."

O sırada Matryona konuşmaya katıldı. Bu kadının kim olduğunu, çocukların kime ait olduğunu merak ediyordu. "O zaman siz onların annesi değilsiniz?"

31

insan Ne ile Yaşar?

"Hayır, iyi kalpli bayan; ben onların ne anneleriyim, ne de akrabası. Beni tanımazlardı bile, ama onları evlât edindim."

"Sizin çocuklarınız olmadığı halde, onları bu kadar çok seviyorsunuz demek?"

"Nasıl sevmem? İkisini de kendi sütümle besledim. Benim de bir çocuğum vardı, fakat Allah onu aldı. Ona bile bunlar kadar düşkün değildim."

"Peki bunlar kimin çocukları?"

32

IX

Kadın, onlara bütün hikâyeyi anlattı.

"Bundan altı yıl önce, anneleri de babaları da aynı hafta içinde öldü; babaları Salı günü toprağa verildi. Cuma günü de anneleri öldü. Bu yetimler babaları öldükten üç gün sonra doğdular, anneleri bir gün bile yaşayamadı. O sıralar, kocamla köyde çiftçilik yapıyorduk. Onların komşusuyduk, bahçemiz onla-rinkine bitişikti. Yalnız bir adam olan babaları, ormanda ağaç keserdi. Birgün ağaç keserken, üstüne ağaç düşmüş. Tam gövdesinin üstüne isabet etmiş ve onu öyle ezmiş ki bağırsaklarını çıkarmış. Ruhunu Allah'a teslim etmeden önce, zorlukla evine yetiş-tirebildiler. Aynı hafta karısı bu minik kızları doğurdu. Fakir ve yalnızdı; yanında kalacak, genç olsun ihtiyar olsun, hiç kimsesi yoktu. Onları tek başına doğurdu ve ölümü tek başına karşıladı.

"Ertesi sabah onu görmeye gittim, fakat kulübesine girdiğimde zavallı kadın kaskatı kesilmiş ve soğumuştur bile. Can çekişirken bu çocuğun üzerine yuvarlanmış ve onun bacağını kırmış. Köylüler kulübeye geldi. Bir tabut yaptılar. Sonra da ölüyü yıkayıp gömdüler. Bebekler ise bir başlarına kaldı. Onlara ne olacaktı? O sıralar köyde bebekli tek kadın bendim. Sekiz aylık ilk çocuğumu emziriyordum. Bu yüzden bu çocukları da bir süre için yanıma aldım. Köylüler toplandılar, onları ne yapacaklarını düşünüp taşındılar, en sonunda bana dediler ki: 'Mary, şimdilik kızları sen alıkoysan iyi olur, daha sonra onlar için birşey-ler düşünürüz.'

İnsan Ne ile Yaşar?

"Önceleri sakat olanı emzirmiyordum. Fazla yaşamaz sanıyordum. Sonra kendi kendime düşündüm, zavallı masum neden acı çeksin? Acıyıp onu da emzirmeye başladım. Kendi oğlumu ve bu ikisini artık kendi sütümle besliyordum. Genç ve güçlüydüm, iyi yemekler yiyordum, Allah bana o günlerde o kadar çok süt verdi ki fazla geldiği oluyordu. Bazı kereler, birisi beklerken, ikisini aynı anda emzirirdim. Birisi doyduğunda üçüncüyü emzirirdim. Ve Allah, benim oğlum iki yaşına girmeden toprağa verilirken, bunların büyümesini emretti. Halimiz vaktimiz yerindeydi, ama başka çocuğumuz olmadı. Kocam şimdi değirmende bir mısır tüccarının yanında çalışıyor. İyi maaş alıyor ve durumumuz çok iyi. Fakat kendi çocuğum yok, bu küçük kızlar olmadan nasıl yalnız yaşarım. Onları nasıl sevmem! Onlar hayatımın neşesi!"

Kadın, bir eliyle minik sakat kızı kendisine bastırıyor, diğer eliyle de yanaklarından süzülen gözyaşlarını siliyordu.

İçini çeken Matryona; "Atasözü doğru söylemiş" dedi, "İnsan anne babasız yaşayabilir, fakat Allah olmadan yaşayamaz."

Öylece birlikte konuşurken, birden bütün kulübeyi, Miha-el'in oturduğu köşeden parlayan sanki bir yaz şimşegi aydınlattı. Ona baktıklarında, elleri dizlerinin üstünde, gözleri yukarıya çevrilmiş, gülümser bir halde oturduğunu gördüler.

34

X

Kadın kızlarla birlikte gitti. Mihael sedirden kalktı, elindeki işini bıraktı ve önlüğünü çıkardı. Sonra başını eğerek Simon ve karısını selamladı ve; "Elveda, efendilerim" dedi, "Allah artık beni bağışladı. Eğer bir kusur işlediysem, beni siz de bağışlayın."

Mihael'den bir ışığın parladığını gördüler. Simon da kalktı ve Mihael'i selamlayarak şöyle dedi: "Mihael, görüyorum ki sen sıradan birisi değilsin, ne seni alıkoyabilirim ne de sorguya çekebilirim. Bana yalnızca şunu söyle; seni bulup eve getirdiğimde çok kederli ve hüzünlüydün, ama karım sana yemek verdiğinde ona gülümsedin ve ışıklandın. Sonra beyefendi çizmeleri ısmarlamaya geldi, sen yine gülümsedin ve daha da nurlandın. Şimdi de bu kadın küçük kızları getirdiğinde, üçüncü defa gülümsedin, gün ışığı kadar aydınlandın. Söyle bana Mihael, yüzün neden böyle ışıldıyor, neden üç kez gülümsedin?"

Mihael cevap verdi: "Çünkü cezalandırılmıştım, şimdi Allah beni affetti. Bu yüzden işiyorum. Üç defa gülümsedim, çünkü Allah beni üç hakikati öğrenmem için göndermişti, onları öğrendim. Birisini karın bana merhamet ettiğinde öğrendim, ilk kez bunun için gülümsedim. Zengin adam çizmeleri ısmarladığında ikincisini öğrendim ve o zaman bir daha gülümsedim. Demin o minik kızları gördüğümde, üçüncü ve son hakikati öğrendiğim için üçüncü kez gülümsedim."

Simon; "Söyle bana Mihael, Allah seni ne ile cezalandırdı ve o üç hakikat neydi? Onları ben de bileyim" diye sordu:

insan Ne İle Yaşar?

Mihael şöyle cevap verdi: "Allah, O'na itaat etmediğim için cezalandırdı beni. Cennette bir melek olduğum halde, Allah'ın emrine uymadım. Allah beni, bir kadının ruhunu almam için göndermişti. Yeryüzüne indiğimde tek başına yatan hasta bir kadın gördüm! Kadın daha yeni doğum yapmış ve ikiz kız doğurmuştu. Çocuklar annelerinin yanında zorlukla hareket ediyorlar, fakat kadın onları göğsüne kaldıramıyordu. Beni görünce, Allah tarafından ruhunu almam için gönderildiğimi anladı ve ağlayarak şöyle dedi: 'Ey Allah'ın meleği! Kocam

devrilen bir ağacın altında kalarak daha yeni öldü. Ne kızkardeşim var, ne teyzem, ne de annem; bu öksüzlere bakacak kimsem yok. N'olur ruhumu alma! İzin ver bebekleri emzireyim, onları doyurayım ve ben ölmeden yürüdüklerini göreyim. Çocuklar anne babasız yaşayamaz.' Onu dinledim. Bir çocuğu bir göğsüne, diğerini de kollarına verdim ve Rabbin yanma döndüm. O'nun huzuruna çıktım ve şöyle dedim: 'Rabbim, o annenin ruhunu alamadım. Kocasını bir ağacın altında kalarak ölmüş; kadın, doğurduğu ikiz kızların hatırına ruhunun alınmaması için yalvarıyor: Çocuklarımı emzirmeme, doyurmama ve yürüdüklerini görmeme izin ver. Çocuklar anne babasız yaşayamaz diyor. Ben de ruhunu alamadım.' Allah şöyle cevap verdi: 'Git, annenin ruhunu al ve üç hakikati öğren. Öğren ki, insanın kalbine hükmeden nedir; İnsana ne verilmemiştir; ve insanlar ne ile yaşar? Bunları öğrendiğinde semaya tekrar döneceksin.' Böylece tekrar yeryüzüne inerek annenin ruhunu aldım. Bebekler göğsünden düştüler. Cesedi yataktan yuvarlandı ve bebeklerinden birinin üzerine düşerek onun bacağını burktu. Kadının ruhunu Allah'a götürme arzusuyla köyün üzerine yükseldim; fakat bir rüzgar beni yakaladı ve yere düşürdü. Kadının ruhu tek başına Allah'a yükseldi, ben ise yeryüzüne, o yolun kenarına düştüm."

36

XI

Simon ve Matryona kiminle yaşadıklarını, kimi giydirip beslediklerini artık anlamışlardı. Huşu ve sevinç içinde ağlaştılar ve melek şöyle dedi: "Tarlada yapayalnız ve çıplaktım. İnsanın ihtiyaçlarını, soğuğu ve açlığı insan haline gelinceye kadar hiç bilmiyordum. Açlıktan kıvranıyor, soğuktan donuyor, ama ne yapacağımı bilmiyordum. Bulunduğum tarlanın yanında Allah rızası için yapılmış bir türbe gördüm, barınabileceğimi ümit ederek oraya gittim. Fakat türbe kilitliydi, içeri giremedim. En azından rüzgârdan korunmak için türbenin arkasına oturdum. Gece olmuştu. Açtım, donuyor ve acı çekiyordum. Birden yoldan bir adamın geçtiğini işittim. Bir çift çizme vardı elinde ve kendi kendine konuşuyordu. İnsan haline geleli beri ilk kez ölümlü bir insan yüzü gördüm, yüzü bana korkunç göründü, gözümü çevirdim. Adamın kendi kendine kışın soğukta vücudunu nasıl örteceğini, karısını ve çocuklarını nasıl besleyeceğini konuştuğunu duydum. İçimden: 'Ben burada soğuktan, açlıktan ölmek üzereyim, o adam ise orada kendisinin ve karısının nasıl giyineceğini, nasıl besleneceklerini düşünüyor. O bana yardım edemez' dedim. Adam beni görünce kaşlarını çatı ve daha da korkunçlaştı. Benim yanımdan yolun öbür tarafına geçti. Ümitsizliğe kapıldım; ama birden onun geri döndüğünü duydum. Başımı kaldırıp baktığımda aynı adamı tanıyamadım; biraz önce yüzünde ölümü görmüştüm, şimdi ise yaşıyordu ve onda Allah'ın nurunu hissettim. Yanıma gelip bana elbise verdi, beni yanına aldı ve evine

37

insan Ne İle Yaşar?

götürdü. Eve girdim; bizi bir kadın karşıladı, konuşmaya başladı. Kadın adamdan da korkunçtu ve ağzından ölüm kokusu yayılıyordu; onun etrafına yayılan ölüm kokusundan nefes alamadım. Beni dışarı, soğuğa atmak istiyordu. Biliyordum ki bunu yapsaydı ölürdü. Kocasını ona Allah'ı hatırlatınca, kadın birden değişti. Bana yemek getirdiğinde ve bana baktığında, ben de ona baktım ve ona artık ölümün hükmetmediğini gördüm; ona hayat gelmişti; onda da Allah'ı hissettim.

"Sonra Allah'ın bana söylediği ilk dersi hatırladım: 'İnsanın kalbine neyin hükmettiğini öğren.' Anladım ki, insanın kalbine sevgi hükmeder. Allah'ın, vadetmiş olduğu şeyleri bana göstermeye başlamasıyla ferahlamıştım, işte ilk defa onun için gülümsedim. Fakat henüz herşeyi öğrenmemiştim. İnsana ne verilmemiştir; insanlar ne ile yaşar, bunları hâlâ bilmiyordum.

"Sizinle birlikte yaşıyordum. Aradan bir sene geçti. Bir gün, şekli bozulmadan ve dikişleri açılmadan bir yıl giyilecek çizmeler ısmarlayan adam geldi. Ona baktım ve birden bire omuzlarının arkasında arkadaşımı -ölüm meleğini- gördüm. Benden başka kimse o meleği görmemişti; onu tanıyor ve akşam olmadan zengin adamın ruhunu alacağını biliyordum. Kendi kendime düşündüm: "Adam bir yıllık hazırlık yapıyor, ama akşam olmadan öleceğini bilmiyor." İşte o zaman Allah'ın ikinci sözünü hatırladım: 'insana ne verilmemiştir, öğren.'

"İnsanın kalbine neyin hükmettiğini biliyordum. Şimdi ise ona neyin verilmediğini öğrendim. İnsana, kendi ihtiyaçlarının bilgisi verilmemiştir. İkinci defa gülümsedim. Arkadaşımı görmekten ve Allah'ın bana ikinci sözünü ilham etmesinden dolayı sevinmişim.

"Ama her şeyi hâlâ bilmiyordum. İnsanın ne ile yaşadığını henüz öğrenmemiştim. Allah son dersi bana ilham edinceye kadar yaşamaya devam ettim. Altıncı yıl, kadınla birlikte ikiz kızlar geldiler; kızları tanıdım ve onların hayatta nasıl kaldıkla-

38

Tolstoy

ııııı duydum. Başlarından geçenleri işitince, düşündüm: Anneleri çocuklarının hatırı için bana yalvarmış, çocukların anne babası/, yaşayamayacaklarını söyleyince ben de ona inanmışım; oysa onları bir yabancı emzirip büyütmüş. Kadın kendi çocukları olmadıkları halde onlara sevgi gösterince ağladım, kadında Hayat

Sahibi Allah'ın varlığını hissettim, ve İnsanların ne ile yaşadığını anladım. Allah'ın bana son dersi de ilham ettiğini ve günahımı bağışladığını biliyordum. İşte o zaman üçüncü defa gülümsedim."

39

XII

Bunları anlattıktan sonra, meleğin üzerindeki elbiseler dökülüp, insan gözünün bakmaktan aciz kaldığı bir nurla örtüldü; sesi giderek yükseldi; öyle ki, ses sanki ondan değil, yukarıdan, semadan geliyordu. Melek şöyle dedi:

"Anneye, çocuklarının neye muhtaç olduğunun bilgisi verilmedi. Zengin adama da kendisinin neye muhtaç olduğunun bilgisi. Hiçbir insana akşam olduğunda vücudu için çizmelere mi yoksa cesedi için terliklere mi muhtaç olduğu bildirilmedi. Yetimler yaşıyorsa, bu annelerinin ihtimamından değil, yabancıları olduğu halde onlara acıyan ve sevgi duyan bir kadının yüreğinde sevginin bulunmasındandı, ki bütün insanlar kendi esenlikleri için harcadıkları düşünceyle değil, insana verilen sevgiyle yaşarlar.

"Önceden, Allah'ın insana hayatı ve yaşaması için de arzular verdiğini biliyordum; şimdi anladım ki gerçek bunların öte-sindeymiş.

"Anladım ki; Allah insanların birbirlerinden ayrı ayrı değil, tekvücut halinde yaşamalarını istediğinden, herbirine kendi ihtiyaçlarını değil; herbirine, hepsi için gerekli olan şeyleri ilham ediyor.

"Anladım ki, insanlar kendilerini düşünerek yaşıyor gibi görünse de, hakikatte onları yaşatan tek şey sevgidir. Kim severse, Allah'a yaklaşır; Allah da ona yaklaşır. Çünkü O, sevgiyi yaratandır".

40

S

Tolstoy

Melek, Allah'a hamd ve senalar okudu, öyle ki sesinden kulübe titredi. Çatı açıldı ve bir nur sütunu yeryüzünden semaya yükseldi. Simon, karısı ve çocukları yere düştüler. Melek de se-mavata yükseldi.

Simon kendisine geldiğinde, kulübe eskisi gibiydi ve içinde ailesinden başka kimse yoktu.

ÜÇ SORU

Bir zamanlar bir kralın aklına şöyle bir düşünce geldi: "Eğer bir işe ne zaman başlayacağımı; kimi dinleyeceğimi; ve yapmam gereken en önemli şeyin ne olduğunu bilseydim, girdiğim her işi başarırdım.

Aklına böyle bir fikir düşünce, krallığının dört bir yanına, kim kendisine her iş için en uygun vakti, bu iş için en gerekli kişinin kim olduğunu ve yapılması gereken en önemli şeyin ne olduğunu öğretirse ona büyük bir mükâfat vereceğini ilan etti.

Bilgeler kralın huzurunda toplandı, fakat sorulara verdikleri cevaplar birbirinden tamamen farklı çıktı.

İlk soruya cevap olarak; kimileri her hareketin doğru vaktini bilmek için önceden günlerin, ayların, yılların yer aldığı bir takvim hazırlamak ve sıkı sıkıya buna uyarak yaşamak gerektiğini söylediler. "Ancak böylece", dediler, "herşey tam zamanında yapılabilir". Diğerleri ise her hareketin doğru vaktine önceden karar verilemeyeceğini, kişinin kendisini boş eğlencelere kaptır-mayıp, hep daha önce olmuş olayları izleyerek en lüzumlusunu yapabileceğini iddia ettiler. Bu defa, başka bilginler de kral neler olup bittiğine ne kadar dikkat ederse etsin, tek bir kişinin her hareket için en uygun vakte karar vermesinin imkânsız olduğunu; kralın, her şeyin en uygun vaktini tesbitte ona yardım edecek bir bilge kişiler konseyi kurması gerektiğini söylediler.

42

Tolstoy

Fakat bu defa da başka bilgiler; "bir konseyin önünde beklemesi imkânsız bazı şeyler vardır, bu işlerin yapılıp yapılmayacağına ancak tek bir kişi anında karar verebilir", dediler. "Buna karar vermek içinse neler olacağını önceden bilmek gerekir. Neler olacağını önceden bilenler de yalnızca sihirbazlardır. Dolayısıyla her hareketin doğru vaktini bilmek isteyen, sihirbazlara danışmalıdır".

İkinci soruya da aynı şekilde türlü türlü cevaplar geldi. Kralın en fazla ihtiyaç duyduğu, en gerekli kişiler bazılarına göre danışmanlar; bazılarına göre papazlar; bir kısmına göre hekimler; daha başka bir kısmına göre ise savaşçılardı.

Üçüncü soruya, yani en önemli işin ne olduğu konusuna gelince; bazıları dünyadaki en önemli şeyin bilim olduğunu söyledi. Bir kısmı savaşta ustalaşmak; daha başkaları da dinî ibadet dediler.

Bütün cevaplar birbirinden farklı çıkınca, kral bunların hiçbirisini kabul etmeyip hiçkimseye de ödül vermedi. Ama hâlâ doğru cevapları aradığı için, bilgeliğiyle ünlü bir münzeviye danışmaya karar verdi.

Münzevi, hiç ayrılmadığı bir ağaç kovuğunda yaşar, yanına sade halktan başkasını kabul etmezdi. Bu yüzden kral üstüne sade elbiseler giyerek kendisini halktan biri gibi göstermeye çalıştı ve yola düştü. Münzevinin kovuğuna yaklaştıklarında atından indi ve muhafızını da geride bırakıp yola yürüyerek devam etti.

Kral yaklaşıırken, münzevi kovuğunun önüne çiçek tarlaları kazıyordu. Kralı gördü, selamlayıp kazmaya devam etti. Münzevi mecalsiz ve zayıf birisiydi; küreğini toprağa her sokusunda bir parçacık toprak çıkarıyor, soluk soluğa kalıyordu.

4

lanın sarmasaydınız, S^Z" ^.'f^ *& onun ^ önemli kişi oydu en ön^ ^madan olecekt>- »olayısıyla en dan sonra şu gerçeği ur^ * T" ^ yaPtıklannızdl- B™" bulunduğunuz an O an *T^ k " ' ^ ^ ^ elimizden bir şey gelebil T ^.^ sadece ° «man odur, zira hiçkimsf bir baskasıvTaT w T' k1™"16 k^6"12 ceğin, bilemez; ve en öZ? .^ ^ g°rUŞÜp Sörü W" bu dünyaya gönderilmece! s^bıTu^ ^ ^ "

46

İNSANA NE KADAR TOPRAK LAZIM?

Abla, küçük kızkardeşini ziyarete gelmişti. Kendisi şehirde bir tüccarla, kızkardeşi ise köyde bir köylüyle evliydi. Çay sohbetine oturduklarında, büyük kardeş şehir hayatının nimetlerini övmeye başladı; orada ne kadar rahat yaşadıklarını, nasıl güzel giyindiklerini, çocuklarının elbiselerinin ne kadar zarif olduğunu, ne güzel şeyler yiyip içtiklerini ve tiyatroya, balolara ve eğlence yerlerine nasıl gittiklerini ballandıra ballandıra anlattı.

Gücenen küçük kardeş de, tüccar hayatını yerip köylü hayatını övdü. "Kendi hayat tarzımı sizinkiyle değiştirmem," dedi. "Kaba yaşıyor olabiliriz, ama hiç olmazsa tasamız yok. Siz bizden daha iyi yaşıyorsunuz; gelgelelim ihtiyacınızdan fazla kazanmanıza rağmen herşeyinizi kaybetme ihtimaliniz var. Atasözü ne der bilirsin, 'Kazanç ve kayıp ikiz kardeştir.' Bugün zengin olanlar, bakıyorsun ertesi gün ekmek parası için dileniyor. Bizim yolumuz daha güvenli. Köylü hayatı belki semiz değil, ama uzun bir yol. Hiç zengin olmasak da yeterince yiyeceğimiz olacak."

Büyük kardeş alaylı alaylı sordu:

"Yeterince mi? Eğer domuzlarla ve buzağılarla paylaşmayı istersen, belki. Sen zerafeti ne bilirsin? Kocan köle gibi ne kadar çalışırса çalışsın, siz de çocuklarınız da gübre yığınının üstünde nasıl yaşıyorsanız, öyle öleceksiniz."

47

insan Ne ile Yaşar?

"Ne farkederek ki?" diye cevapladı küçüğü. "Tamam, işimiz kaba ve zahmetli. Ama, beri yandan da emin; başkasına ihtiyacımız yok. Ya siz? Şehirlerinizde etrafınız insanı günaha teşvik edici şeylerle çevrilmiş; diyelim ki bugün mesele yok, ama ya yarın! Şeytan kumarla, şarapla veya kadınlarla kocanı baştan çıkarırsa? O zaman herşey mahvolur. Bu tür şeyler sık sık olmuyor mu?"

Evin reisi Pahom, fırının üst tarafında uzanmış kadınların gevezeliklerini dinliyordu.

"Tamamen doğru," diye düşündü. "Biz köylüler, çocukluğumuzdan beri toprak anayı işlemekle o kadar meşgulüz ki, kafamızda boş şeylere zaman kalmıyor. Tek endişemiz, yeterince toprağımızın olmaması. Eğer şöyle bolca toprağım olsaydı, şeytandan bile korkmazdım."

Kadınlar çaylarını bitirince elbise dedikodusuna daldılar, sonra da bardakları yıkayıp yattılar.

Fakat, şeytan fırının yanında oturmuş, bütün konuşulanları duymuştu. Köylünün karısının kocasını övmesinden ve adamın da, çokça toprağı olsa şeytandan bile korkmayacağını söylemesinden memnun olmuştu.

"Şimdi tamam," diye düşündü Şeytan. "Oyun başlıyor. Sana yeterli toprak verip, bu toprak sayesinde seni hakimiyetim altına alacağım."

48

II

Köyün yakınlarında, yaklaşık üç yüz dönümlük arazisi olan bir hanımefendi oturuyordu. Bu hanımefendi köylülerle hep iyi geçinmişti, tâ ki eski bir askeri yanma kâhya olarak alıncaya dek. Bu kâhya para cezalarıyla insanları canından bezdiriyordu.

Pahom ne kadar dikkatli olmaya çalışırса çalışsın başına defalarca aynı şey geliyordu; ya atı hanımefendinin yulaflarının içine dalıyor, ya bir ineği yolunu şaşırp hanımefendinin bahçesine giriyor, ya da buzağıları hanımefendinin çayırında otluyor; o da her defasında para cezası ödemek zorunda kalıyordu.

Pahom söylene söylene parayı ödüyor, kafası bozuk gittiği evde hıncını ailesinden alıyordu. Bütün yaz kâhya yüzünden Pahom'un başından dert eksik olmadı. Kış olunca sığırılar dışarı çıkamadı da ancak o zaman rahat bir nefes aldı. Varsın otlakta ot kalmadığı için hayvanları kendisi yemlemek zorunda kalsındı, hiç olmazsa onlardan yana gözü kulağı rahattı ya.

Kışın yayılan haberlere göre, hanımefendi toprağını satıyordu ve anayolun üzerindeki hanın sahibi topraklar için pazarlık yapıyordu. Bunu duyan köylüler çok endişelendiler. "Eiğer han sahibi toprağı alırsa" diye düşünüyordırlardı, "ödeteceği jpara cezalarıyla, hanımefendinin kâhyasından da fazla canımıza okur. Hepimizin rızkı o araziye bağlı."

O yüzden, köylüler cemaatlerinin namına gidip hanımefendiden toprağı hanın sahibine satmamasını rica ettiler; ve <daha

49

insan Ne ile Yaşar?

yüksek bir fiyat önerdiler. Hanımefendi de toprağı onlara bırakmayı kabul etti. Köylüler, daha sonra, cemaatin bütün araziyi satın almasını sağlamaya çalıştılar, arazi böylece herşeyiyle ortaklaşa kullanılabilirdi. Konuyu tartışmak için iki kez biraraya geldiler, fakat bir çözüme varamadılar; şeytan aralarına anlaşmazlık tohumları ektiğinden, bir türlü anlaşamadılar. En sonunda, arazi herbirinin kendi imkânları nisbetinde ayrı ayrı satın almasına karar verdiler. Hanımefendi, diğerini kabul ettiğı gibi bu teklifi de kabul etti.

Bir müddet sonra, Pahom bir komşusunun elli dönüm toprak satın aldığı, hanımefendinin paranın yarısını peşin almaya, yarısı için de bir sene beklemeye razı olduğunu duydu. İçinde kıskançlık duyguları kabardı.

"Şu işe bak," diye geçirdi içinden, "toprağın tamamı satılıyor, bense tek dönüm almayacağım." Sonra karısıyla konuştu.

"Diğerleri alıyorlar," dedi, "biz de yirmi dönüm kadar almalıyız. Hayat giderek zorlaşıyor. Bu kâhya verdiği para cezalarıyla canımızı çıkarıyor." Kafa kafaya verip toprağı nasıl satın alabileceklerini düşündüler. Bir kenarda yüz rubleleri vardı. Taylarından birisini, arılarının yarısını sattılar. Oğullarını işçi olarak çalışmaya gönderdiler; Pahom'un maaşlarını peşin olarak aldılar, paranın gerisi için de Pahom'un kayınbiraderine borçlandılar, böylece toprak parasının yarısını zar zor biraraya getirdiler.

Parayı cebine koyan Pahom, arazilerin içinden bir kısmı ağaçlı kırk dönümlük bir çiftliğı seçti. Hanımefendiyle yaptıkları pazarlıkta anlaşmaya varıp el sıkıştılar, Pahom hanımefendiye peşin olarak bir teminat ödedi. Sonra, şehre gidip senetleri imzaladılar; Pahom, paranın yarısını şimdi, geriye kalanı da iki yıl içinde ödeyecekti.

Artık Pahom'un da kendisine ait toprağı vardı. Borçlanarak aldığı tohumları yeni arazisine ekti. Hasat iyi geldi ve bir yıl içinde hem hanımefendiye, hem de kayınbiraderine olan borçlarının tamamını ödedi. Artık bir toprak sahibi olmuştu. Kendi top-

50

Tolstoy

rağını sürüp ekıyor, kendi ağaçlarını kesiyor, sığırlarını kendi çayırında otlatıyordu. Tarlalarını sürmeye, boy atan mısırlarına ya da otlaklarına bakmaya gittiğinde yüreğı sevinçle doluyordu. Orada büyüyen otlar ve açan çiçekler, onun gözünde başka hiçbir yedekine benzemiyordu. Eskiden bu toprak parçasının yanından geçerken, diğerlerinden farksız görünürdü. Ama şimdi tamamen farklıydı.

51

III

Pahom hayatından memnundu. Bir de komşu köylüler onun mısır tarlasından ve otağından geçmeseler herşey tamam olacaktı. Onlara nazik dille kaç defa rica etti, ne var ki onlar geçmeye devam ettiler. Şimdi de köylülerin çobanları köyün ineklerini onun çayırına sokuyor, dahası, gece otlayan atlar onun mısır tarlasının içine giriyordu. Pahom hayvanları defalarca dışarı çıkarmış, sahiplerini bağışlamış, kimsenin aleyhine dava açmamak için kendisini tutmuştu. Ama en sonunda sabrı taşı ve Kaza Mahkemesi'ne şikayette bulundu. Köylülerin toprağının olmadığını, bunun da sıkıntıya yol açtığını, yaptıklarında görünür bir kasıt bulunmadığını biliyordu, ama yine de şöyle düşünüyordu:

"Bunu görmezden gelip geçemem, yoksa neyim var neyim yok mahvederler. Onlara bir ders vermeli."

Dersi onları dava ederek verdi, ardından bir daha dava etti, köylülerden birkaçı para cezasına çarptırıldı. Bir müddet sonra, Pahom'un komşuları ona diş bilemeye başladılar. Zaman zaman sığırlarını kasıtlı olarak onun arazisine soktular. Hatta, bir köylü gece Pahom'un koruluğına girip beş körpe ıhlamur ağacını kabukları için kesti. Bir gün koruluğun yanından geçen Pahom'un gözüne beyaz birşey çarptı. Yaklaşınca, ağaçların bulunduğu yerde köklerin kaldığını, biraz ötelerinde de kabukları soyulmuş ağaç gövdelerinin yattığını gördü. Pahom öfkeden deliye döndü.

52

Tolstoy

"Tek bir ağacı kesmiş olsa neyse," diye düşündü, "ama alçak adam bir yığın ağaç kesmiş. Bunu yapanı bir bulursam, gününü gösteririm."

Beynini patlatırcasına bu işi kimin yapmış olabileceğini düşündü. Sonunda karar verdi: "Simon olmalı; ondan başkası yapmış olamaz." Sonra, Simon'un çiftliğine göz atmaya gitti, ama öfkeli bir manzaradan başka birşey bulamadı orada. Yine de, bunu Simon'un yaptığından emindi. Bir şikayetname yazdı. Simon sorgu için çağrıldı. Dava tekrar tekrar görüldü, aleyhinde delil bulunmayınca Simon sonunda beraat etti. Pahom kendisini şimdi daha fazla haksızlığa uğramış hissettiğı için, öfkesini İhtiyar Heyeti'ne ve Yargıçlara boşalttı.

"Hırsızlardan rüşvet alıyorsunuz," dedi. "İyi insanlar olsanız, bir hırsız serbest bırakmazdınız."

Pahom hem Yargıçlarla, hem de komşularıyla kavga etti. Evini ateşe verecekleri tehditlerini duymaya başladı. Pahom'un eline gittikçe daha fazla toprak geçmesine rağmen, cemaat içindeki yeri eskisinden de kötüleşti. Gel zaman git zaman, birçok kişinin yeni bölgelere taşındığı söylentileri çıktı.

"Arazimi terketmeme gerek yok," diye düşündü Pahom. "Belki başkaları köyümüzden gider de bize daha fazla yer kalır. Onların topraklarını ben alırsam, arazimi büyütürüm. Hayatım daha kolaylaşır. Şu halimle daha rahata ermiş değilim."

Birgün Pahom evde otururken, köyden geçen bir rençber onlara uğradı. Gece orada kalan köylüye akşam yemeği verdiler. Pahom bu köylüye nereli olduğunu sordu. Yabancı, Volga'nın öbür tarafından geldiğini ve orada çalıştığını söyledi. Bu söz Pahom'un dikkatini çekince, adam birçok insanın oraya göçüp yerleştiğini anlatmaya başladı. Kendi köyünden de insanlar oraya göçmüş. Cemaate katılmışlar ve kendilerine adam başına yirmi-beş dönüm toprak verilmiş. Toprak o kadar verimliymiş ki, çavdarlar at boyu büyüyormuş. Ve çavdarlar o kadar kalınmış ki beş tanesi bir deste yapıyormuş. Bir köylü sırtında bir gömlekten

53

İnsan Ne İle Yaşar?

başka birşey getirmemiş, ama şimdi altı atı ve kendine ait iki ineği varmış.

Pahom'un kalbi hırsıyla tutuştu. Kendi kendine düşündü:

"Başka bir yerde böyle güzel yaşayabilecekken, neden burada sıkıntı çekeyim? Buradaki toprağımı ve çiftliğimi satıp, o parayla orada herşeye yeniden başlar ve herşeyin yenisini alırım. Bu kalabalık yerde, insanın başı dertten kurtulmuyor. Ama önce oraya gidip herşeyi gözlerimle görmeliyim."

Yaza doğru hazırlandı ve yola çıktı. Bir vapurla Volga üzerinden Samara'ya indi, sonra üçyüz millik bir yolu yayan yürüdü ve en sonunda o yere ulaştı. Herşey tıpkı yabancıнын anlattığı gibiydi. Bütün köylülere yetecek kadar bol toprak vardı; her köylü, kullanması için kendisine verilmiş yirmibeş dönüm cemaat toprağına sahipti. Ayrıca, parası olanlar istedikleri kadar toprağı kendi mülkleri olarak ucuza alabiliyordu.

Öğrenmek istediğı herşeyi öğrenen Pahom, güz yaklaşırken evine döndü ve malını mülkünü satmaya başladı. Toprağı kârla sattı, çiftliğini ve bütün sığırlarını elden çıkardı. Cemaat üyeliğinden ayrıldı. Bahara kadar bekleyip ailesiyle birlikte yeni yurtlarına gitmek üzere yola çıktılar.

54

IV

Pahom ailesiyle birlikte yaşayacakları yeni yere varır varmaz, büyük bir köyün cemaatine kabul edilmeleri için başvurdu. (İcrekli belgeleri İhtiyar Heyeti'ne sundu ve onlardan belgeler aldı. Kendisinin ve oğullarının kullanması için beş hisse cemaat toprağı verildi; bu, cemaat otlasının yanısıra (farklı farklı tarlalarda olmak üzere) yüz yirmi beş dönüm yapıyordu. Pahom, gerekli yapıları inşa etti. Yalnızca cemaat arazisinden payına, eskisine göre üç kat fazla toprak düşmüştü. Üstelik toprak mısır için çok elverişliydi. Eskisinden on kat iyi durumdaydı. Oldukça geniş otlakları ve ekilebilir arazisi vardı. İstedığı sayıda inek de besleyebiliyordu.

Önceleri, bina yapımı ve yerleşme telaşına düşen Pahom herşeyden memnunluk duyuyordu; fakat duruma alıştıkça, burada da yeterince toprakları olmadığını düşünmeye başladı. İlk yıl, cemaat arazisinden payına düşen kısma buğday ekti ve iyi mahsul aldı. Tekrar buğday ekmek istiyordu, ama bunun için yeteri kadar cemaat arazisi yoktu. Aslında kullanmış olduğu topraklar da buğdaya ayrılmamıştı. Çünkü o bölgede yalnızca bakir topraklara ve nadas arazilerine buğday ekiliyordu. İki senede bir defa buğday ekilen topraklar, daha sonra üzerlerinde büyük otlar yetişinceye kadar nadasa bırakılıyordu. Bu tür arazileri isteyen çok sayıda kişi vardı, ama herkese yetecek kadar toprak yoktu. Bu yüzden insanlar kavga ediyorlardı. Durumları iyi olanlar bu toprakları buğday yetiştirmek için istiyor, fakirler ise bu toprak-

55

insan Ne İle Yaşar?

İnsan tüccarlara satmayı, böylece vergilerini ödeyecekleri parayı toplamayı istiyorlardı. Pahom daha fazla buğday ekmek isteyenlerdendi; bu yüzden bir tüccardan bir yıllığına arazi kiraladı. Bol miktarda buğday ekti ve çok güzel hasat aldı, gelgeldim bu arazi köyden çok uzaktı; buğdayların on milden uzak mesafeden taşınması gerekiyordu. Bir süre sonra, Pahom bazı köylü tüccarların uzak çiftliklerde yaşadıklarını ve zenginleştiklerini farkettiler. İçinden şöyle geçirdi;

"Mülkiyeti bana ait biraz toprak satın alsam, üstüne de bir çiftlik evi kondursam ne kadar farklı olurdu. O zaman herşey güzel ve kusursuz hale gelirdi."

Mülkiyeti kendine ait toprak alma meselesi aklına defalarca geldi.

Üç yıl aynı halde yaşamaya devam etti; arazi kir alıyor ve buğday ekiyordu. Hasat bereketli geliyor, iyi mahsul alıyordu; öyle ki bir kenara para ayırmaya başladı. Belki halinden memnun yaşayabilirdi, ama her sene başkalarının toprağını kiralamaktan ve bunun için itişip kakışmaktan bıkmıştı. Nerede satılık iyi arazi varsa köylüler oraya üşüşüyor ve arazi ânında satılıyor. Daha tez davranmazsanız, size hiçbir şey kalmıyordu. Üçüncü sene, bir alıcıyla birlikte bazı köylülerden bir çayır parçası kiraladılar; bir anlaşmazlık çıkıp da köylüler mahkemeye gittiğinde orasını çoktan sürülüşlerdi. Davayı kaybettiler ve bütün emekleri boşa gitti.

"Kendi toprağı olsaydı," diye düşündü Pahom, "kimse işime karışmaz, bütün bu can sıkıcı şeyler de başıma gelmezdi."

Böylece Pahom satın alabileceği arazi aramaya koyuldu; binüçyüz dönüm arazisi olan, ama para sıkıntısı çektiği için ucuza satmaya razı olan bir köylüye rastladı. Pahom adamla sıkı bir pazarlığa girişti, sonunda bir kısmı peşin bir kısmı da daha sonra ödenmek üzere, bin beş yüz ruble üzerinde anlaştılar. Herşeyi konuşmuşlar, iş sözleşmenin yapılmasına kalmıştı. O günlerde, oradan geçen bir yabancı tüccar atma yem vermek için Pa-

56

Tolstoy

hom'lara uğradı. Pahom adamla konuştuğunda onun çok uzaklardan, Başkır'dan dönmekte olduğunu, orada on üç bin dönüm araziye sadece bin rubleye satın aldığını öğrendi. Pahom biraz daha bilgi almak için sorular sorunca adam şunları söyledi:

"Yapılması gereken tek şey, reislerle arkadaşlık kurmak. Ben yaklaşık yüz rublelik kadın elbisesi, halı, bir teneke çayı gözden çıkardım, içki içenlere şarap verdim; karşılığında toprağın dönümünü iki köpekten de ucuza aldım. Tapu senetlerini Pahom'a gösteren adam devam etti:

"Arazi bir nehrin kenarında ve her karış toprağı çok verimli".

Adam, kendisini soru yağmuruna tutan Pahom'a şöyle dedi:

"Orada, bir yıl yürüsen bile diğer ucuna varamayacağın kadar geniş topraklar var ve hepsi de Başkırlar'a ait. Bir koyun kadar saflar. Toprağı sudan ucuza alabilirsin."

"Hadi bakalım," diye düşündü Pahom, "Bin rublemlerle neden buradan bin üç yüz dönüm alıp, bir de borç altına gireyim? Halbuki bu parayla oradan on kat fazla toprak alabilirim."

57

V

Pahom, o yere nasıl gidebileceğini sordu ve tüccar yanından ayrılır ayrılmaz yola çıkmak üzere hazırlandı. Karısını çiftliğe gözkulak olması için evde bırakıp, yanına uşağını alarak yola çıktı. Yolları üstünde bir kasabada durarak bir teneke çay, biraz şarap ve tüccarın tavsiye ettiği diğer hediyeleri satın aldılar. Üç yüz milden fazla yol gittiler. Yedinci gün, Başkırlar'ın çadırlarını kurdukları yere ulaştılar. Herşey tüccarın anlattığı gibiydi. İnsanlar bozkırlarda, bir nehrin kenarındaki keçe çadırlarda yaşıyorlardı. Ne çift sürüyorlar, ne de ekmek yiyorlardı. Sığırları ve atları sürüler halinde bozkırda otliyordu. Taylar çadırların arkasında bağlı duruyor ve kısıraklar günde iki defa yanlarına götürülüyordu. Tayların sütü sağılarak bu süttten kımız yapılyordu. Kımızı hazırlayanlar, peyniri yapanlar kadınlardı. Erkeklerin bütün yaptığı ise kımız ve çay içmek, koyun eti yemek ve kaval çalmaktı. Hepsı iriyarı, neşeli insanlardı. Ve uzun yaz boyunca akıllarına iş yapmak gelmiyordu. Oldukça cahillerdi, Rusça bilmiyorlar ama güleriyüz gösteriyorlardı.

Pahom'u görür görmez, çadırlarından çıkıp misafirlerinin etrafını sardılar. Bir tercüman bulundu ve Pahom biraz toprak almak için geldiğini söyledi. Başkırlar çok memnun olmuşa benziyordu; Pahom'u en iyi çadırlarından birine, birkaç kişinin halının üzerindeki minderlere oturduğu bir çadıra götürdüler. Pahom'a çay ve kımız verdiler, bir koyun keserek kendisine ikram ettiler. Pahom da arabasından hediyeleri indirerek Başkırlar'a dağıttı.

5X

Tolstoy

Çayı aralarında bölüştürdü. Başkırlar sevindiler. Aralarında uzun uzun konuşup tercümana tercüme etmesini söylediler.

"Sana şunu söylemek istiyorlar:" dedi tercüman, "seni sevmişler, misafirimizi memnun etmek ve verdiği hediyelerin karşılığında hediye vermek adetimizdir. Sen bize hediyeler verdin, bizim sahip olduğumuz şeylerin içinde hoşuna en çok ne gidiyorsa söyle, onu sana hediye edelim."

"Burada en çok hoşuma giden," diye cevap verdi Pahom, "toprağınız. Bizim topraklarımız o kadar az, o kadar verimsiz ki; ama sizin uçsuz bucaksız ve verimli topraklarınız var. Hiç böylesini görmemişim."

Tercüman Pahom'un sözlerini tercüme etti. Başkırlar aralarında bir müddet konuştular. Neler konuştuklarını anlayamıyor, ama fazlasıyla neşelendiklerini, bağrıışıp güldüklerini görüyordu. Sonra susup, tercüman konuşurken Pahom'a baktılar:

"Hediyelerinin karşılığında, sana istediğın kadar toprağı seve seve vereceklerini söylüyorlar. Sen yalnızca elinle nereyi istediğini göster, orası senin olsun."

Başkırlar bir süre daha aralarında konuştular ve tartışmaya başladılar. Pahom neyi tartıştıklarını sorunca, tercüman bazılarının toprak meselesini Reis'e sormaları, onsuz hareket etmemeleri gerektiği düşüncesinde olduğunu; diğerlerinin ise Reis'in dönüşünü beklemeye gerek olmadığını söylediğini anlattı.

s o

VI

Başkırlar tartışırken, büyük tilki kürkü giyinmiş bir adam kapıda göründü. Hepsı seslerini kesip ayağa kalktılar. Tercüman; "İşte Reis'imiz bu" dedi.

Pahom hemen ayağa kalktı ve en güzel kadın elbisesiyle iki kilo çayı getirip Reis'e sundu. Reis hediyeleri kabul edip kendisini başköşeye oturttu. Başkırlar hemen ona birşey anlatmaya başladılar. Reis bir süre dinledi, sonra başıyla susmalarını işaret etti ve Pahom'a Rusça seslendi:

"Pekâlâ, öyle olsun. Nereyi istersen orası senin olsun; bizde nasıl olsa çok toprak var."

"İstediğim kadar çok nasıl alabilirim?" diye düşündü Pahom. "İşi sağlama bağlamak için tapusunu çıkartmalıyım, yoksa 'Burası senin' deyip, sonra da elimden alabilirler."

"Nazik sözleriniz için teşekkür ederim" diye konuştu Pahom. "Sizin çok toprağınız var, benim istediğimse azıcık bir şey. Ama yine de o küçücük parçanın bana ait olduğundan emin olmalıyım. Ölçülüp sonra tapusu verilemez mi? Hayat da ölüm de Allah'ın elinde. Siz iyi insanlar onu bana verirsiniz, ama belki çocuklarınız geri almak ister."

"Tamamen haklısın," dedi Reis. "Toprağı tapusuyla vereceğiz sana."

"Duydum ki, buraya bir tüccar gelmiş," diye devam etti Pahom, "ve siz de ona biraz toprak vermiş, tapu senedi düzenlemişsiniz. Bana da aynı şeyin yapılmasını isterdim."

60

Tolstoy

Şef anlamıştı.

"Tamam," dedi, "o iş kolay. Bir kâtibimiz var, seninle birlikte şehre gidip mühürlü, tasdikli bir tapu alırsın."

"Peki fiyat ne olacak?" diye sordu Pahom.

"Fiyatımız hep aynıdır; günü bin ruble."

Pahom anlamadı.

"Günü mü? Nasıl ölçüymüş o? Kaç dönüm yapar?"

"Biz öyle hesap bilmeyiz," dedi Reis, "Biz toprağı günle satarız. Bir günde yürüyerek etrafını çevirebildiğin kadarı senindir ve bir günü bin rubledir."

Pahom şaşırılmıştı.

"Ama insan bir günde büyük bir arazinin etrafını çevirebilir," dedi.

Reis kahkahalarla güldü.

"O zaman hepsi senin olur!" dedi. "Ama bir şartla; başladığın noktaya aynı gün dönmezsen parayı kaybedersin."

"Peki geçtiğim yerleri nasıl işaretleyeceğim?"

"Nasıl mı? İstediğin bir noktaya gider orada dururuz. Sen de o noktadan başlayıp, yanındaki belle daireni çizersin. Gerekli gördüğün yerlere işaret koyarsın. Her dönüşte, bir çukur kazıp otları üstüste yığarsın; sonra biz de çukurların arasını sabanla işaretleriz. Ne kadar istersen o kadar büyük bir daire yap, ama güneş batmadan başladığın noktaya dönmen gerekiyor. Çevirdiğin bütün arazi senin olacak."

Pahom bu işi çok sevmişti. Ertesi sabah erkenden başlamaya karar verdiler. Biraz daha konuştular, kımız içip yemek yediler. Artık gece olmuştu. Başkırlar, Pahom'a kuştüyü bir yatak verdikten sonra, ertesi gün şafak sökerken toplanıp, kararlaştırılan noktaya gitmek için sözleşerek yanından ayrıldılar.

61

k > *t

VII

Pahom kuştüyü yatağa uzandı, ama uyuyamadı. Aklında hep toprak vardı.

"Amma büyük bir araziye işaretlerim!" diye düşünüyordu. "Bir günde rahatlıkla otuzbeş mil gidebilirim. Günler şimdi uzun, otuzbeş millik bir dairenin içinde ne de geniş toprak vardır! İşe yaramaz kısımlarını satar veya köylülere bırakırım; en iyi kısmını kendime ayırıp işlerim. İki öküz alır ve iki işçi daha tutarım. Yüzelli dönümlük toprağı sabanla sürer, geriye kalanı otlak yaparım."

Pahom bütün gece gözünü kırpmadı. Yalnız, şafak sökmeden biraz önce uykuya daldı. Gözlerini kapar kapamaz bir rüya gördü. Rüyasında aynı çadırdaki uzanmış yatıyordu, derken dışarıda birisinin kahkahalarla güldüğünü duydu. Kim olabilir diye merak edip kalktı ve dışarı çıktı. Başkır Reisi'nin, çadırın önünde oturmuş böğrünü tuta tuta güldüğünü gördü. Reis'in yanına giden Pahom; "Niye gülüyorsun?" diye sordu. Karşısındaki artık Reis değil, daha önce evine uğrayan ve buradaki toprakları anlatan tüccar olmuştu. Pahom tam ona; "Ne zamandır buradasın?" diye soracakken, adam tüccar olmaktan çıkıp, uzun zaman önce Pahom'un eski evine gelen Volgalı adama dönüştü. Sonra gördü ki, o, köylü de değil, tırnaklarıyla boynuzları olan şeytandı ve orada durmuş gülüyordu. Şeytanın ayaklarının ucunda ise birisi yalınayak, üstünde sadece bir pantolon ve gömlek, uzanmış yatı-

62

Tolstoy

yordu. Ölmüş halde yatan o adam ise Pahom'un ta kendisiydi. Dehşetle uyandı.

"Bir rüyadan ne çıkar?" diye geçirdi içinden.

Çadırın açık kapısından baktı; şafak söküyordu.

"Onları uyandırmanın zamanıdır" diye düşündü. "Artık başlasak iyi olur."

Başkırlar kalkıp toplandılar, Şef de geldi. Yine kimiz içmeye başladılar, Pahom'a da çay ikram ettiler, ama onun beklemeye sabrı yoktu.

"Gideceksek, haydi. Zaman geçiyor," dedi.

63

VIII

Başkırlar hazırlandılar ve hepsi yola çıktılar; bazıları at sırtında, bazıları arabaların içindeydi. Pahom uşağıyla birlikte kendi küçük at arabasını sürüyordu. Yanına bir de bel almıştı. Bozkıra vardıklarında gök kızarmaya başlamıştı. Başkırların sınan dediği bir tepeye çıktılar. Atlarından ve arabalarından inerek bir noktada toplandılar. Reis Pahom'un yanına gelip eliyle ovayı gösterdi.

"Bak," dedi, "gözünün uzanabildiği her yer bizim. İstedüğün kısmını alabilirsin."

Reis kalpağını çıkarıp yere koydu ve şöyle dedi:

"İşaret bu olsun. Buradan başlayıp yine buraya dön. Etrafını dolaştığın bütün arazi senin olacak."

Pahom parayı çıkarıp kalpağın üzerine koydu. Paltosunu çıkardı, üzerinde bir tek iç ceket kaldı. Kuşağını çıkarıp karnının altından bağladı, yeleğinin koynuna küçük bir ekmek torbası, kuşağına da bir su matarası koydu, çizmelerini bağladı, uşağından beli aldı. Artık yola çıkmaya hazırды. Bir süre hangi yoldan gitse daha iyi olur diye düşündü. Her yer cazip görünüyordu.

"Hiç farketmez," dedi sonunda, "güneşin doğduğu yöne doğru gideyim."

Doğuya döndü, gerinip güneşin görünmesini bekledi.

64

L..!hi-d_- -l .!_.. .J_ *

Tolstoy

"Vakit kaybetmemeliyim," diye düşündü, "hava serinken yürümek daha kolay."

Güneş ışınları ufukta parlar parlamaz, Pahom omuzunda I belıyla bozkıra daldı.

i Yürümeye başladığında ne yavaş ne de hızlıydı. Bir kilo-

1 metre kadar gittikten sonra durup bir çukur kazdı ve görünmesi I için otları üst üste koydu. Sonra yürümeye devam etti; mahmurluğu geçince adımlarım sıklaştırdı. Bir süre sonra bir başka çukur kazdı.

Pahom dönüp arkasına baktı. Tepeyi, üzerindeki insanları ve parıldayan araba tekerleklerini güneş ışığının altında rahatça görebiliyordu. Yuvarlak bir tahminle üç mil yürüdüğüne kanaat getirdi. Hava giderek ısıniyordu; iç ceketini çıkarıp omzuna attı, sonra yürümesine devam etti. Hava oldukça ısınmıştı şimdi; güneşe bakıp, kahvaltı zamanı geldi diye düşündü.

"Dönmek için henüz erken. Şu çizmelerimi çıkarıvere-yim," dedi kendi kendine.

Oturdu, çizmelerini çıkarıp kuşağına bağladı ve yürümeye devam etti.

"Üç mil daha yürürüm," diye aklından geçirdi, "sonra da sola dönerim. Şurası o kadar güzel ki, kaybedersem yazık olur. İnsan yürüdükçe, arazi daha verimli görünüyor."

Bir süre dosdoğru gitmeye devam etti, dönüp baktığında tepe güçlükle, üstündeki insanlar ise siyah karıncalar gibi görünüyordu.

"Eyyvah, bu yönde çok fazla gitmişim," diye düşündü. "Şimdi dönmeli. Öyle de terledim ve susadım ki."

! Durdu, büyük bir çukur kazıp ot parçalarını üst üste yığıldı.

Matarasını çıkarıp biraz su içti. Sonra, sola keskin bir dönüş yaptı. Yürüdü, yürüdü; otların boyu yüksek, hava sıcaktı.

Pahom yorulmaya başlamıştı; güneşe bakınca vaktin öğle olduğunu gördü.

İnsan Ne ile Yaşar?

"Eh," diye içinden geçirdi, "biraz dinleneyim." Oturdu; biraz ekmek yedi, biraz da su içti; uyuyakalabile-ceğini düşünerek uzanmadı. Biraz oturduktan sonra tekrar yola koyuldu. Başlangıçta kolayca yürüyordu: yemek ona güç vermişti; ama hava şimdi korkunç derecede ısınmıştı. Uykusunun geldiğini hissetti; buna rağmen, şu sözü düşün  düşün  yoluna devam etti; "Bir saat sıkıntı çek, bir ömür yaşa."

Bu yönde de uzun bir yol katetti, artık tekrar sola dönmek üzereydi ki bir derenin farkına vardı: "Bunu dışarda bırakırsam yazık olur," diye düşündü. "Burada iyi keten yetişir." Böylece dere kenarının da etrafını dolaştı ve derenin öbür yanında bir çukur kazdı. Pahom tepeye doğru baktığında sıcaklık havayı puslandırmıştı, sanki havada birşeyler uçuşuyordu ve bu pustan tepenin üzerindeki insanlar neredeyse görülmüyordu.

"Off, iki kenarı da fazla uzun tuttum," diye düşündü Pahom, "bari bunu kısa tutayım." Adımlarını sıklaştırarak üçüncü kenarı yürümeye başladı. Güneşe baktı; güneş, ufka doğru yolunun yarısını tamamlamıştı, oysa Pahom karenin üçüncü kenarında iki mil bile yür memişti. Varacağı noktaya daha on mili vardı.

"Hayır," diye düşündü, "Arazim yamuk da olsa, dönüp dosdoğru bir çizgide yür meliyim artık. Bayağı uzağa gittim ve hayli büyük bir arazim oldu."

Pahom aceleyle bir çukur kazdı ve yönünü tam tepeye doğru çevirdi.

Pahom dosdoğru tepeye gidiyordu, ama şimdi zorlukla yürüyordu. Sıcaktan bitap düşmüş; kesilen çıplak ayağı yara bere içinde kalmış; dizleri bükülmeye başlamıştı. Dinlenmeyi çok istiyordu, ama eğer güneş batmadan dönmek istiyorsa bu imkânsızdı. Güneş hiç kimseyi beklemezdi ve alçaldıkça alçalıyordu.

"Aman Allah'ım" diye düşündü, "keşke aptallık edip daha fazlası için çabalamasaydım! Ya vaktinde yetişemezsem?"

Tepeye ve güneşe doğru baktı. Hedeften hâlâ uzaktaydı. Güneş ufka daha da yaklaşmıştı. Pahom yürüdü, yürüdü; gittikçe daha zor yürüyordu, ama daha da hızlandı. Hızlandı ama, varacağı yerden hâlâ çok uzaktı. Koşmaya başladı, paltosunu, çizmelerini, matarasını, başlığını yere fırlattı. Elinde yalnızca, destek olarak kullandığı bel kaldı.

"Şimdi ne yapacağım," diye düşündü tekrar, "Haddinden fazla yer dolaştım, hepsine birden göz diktim. Güneş batmadan oraya ulaşamayacağım."

Bu korku onun nefesini daha da kesti. Pahom koşmaya devam etti, fanilas ve pantolonları terden üstüne yapışmış, ağzı kurumuştu. Göğsü demirci körüğü gibi inip kalkıyor, kalbi tokmak gibi vuruyor, artık kendisinin değilmiş gibi hissettiği dizlerinin bağı çözülüyordu. Birden, bu gidişle öleceği korkusu sardı Pahom'u.

Ölüm korkusuna rağmen duramadı. "O kadar yolu koştuğundan sonra şimdi durursam, bana aptal derler," diye düşündü. Koş-

İti san Ne İle Yaşar?

tu, koştu; o kadar yaklaştı ki Başkırlar'ın haykırışlarını ve kendisine bağırışlarını duydu, onların çığlıkları kalbini daha da alevlendirdi. Son gücünü toplayıp koşmaya devam etti.

Güneş yere yaklaşmış, puslu havada kocaman ve kan kırmızısı bir renkte görünüyordu. Şimdi, evet şimdi batacaktı! Güneş oldukça alçalmıştı, ama o da hedefine çok yaklaşmıştı. Pa-hom tepenin üzerinde, acele etmesi için silahlarını kendisine sallayan insanları artık görebiliyordu. Yerdeki tilki kürkünden kalpağı, onun üzerindeki parayı ve elleri belinde duran Reis'i de görebiliyordu. Ve Pahom birden gece gördüğü rüyayı hatırladı.

"Bol bol toprak var," diye düşündü, "ama Allah beni o toprakların üstünde yaşatacak mı? Hayatımı kaybettim, hayatımı kaybettim! Oraya asla ulaşamayacağım."

Pahom, yere inmiş olan güneşe baktı; bir ucu çoktan gözden kaybolmuştu. Artakalan bütün gücüyle atıldı, gövdesini öne doğru eğdiğinden dizleri onu ayakta tutmakta zorlanıyordu. Tepeye varmıştı ki hava aniden karardı. Baktı, güneş batmıştı. Bir çığlık koyuverdi. "Bütün emeğim heba oldu," diye düşündü. Durmak üzereydi ki, Başkırlar'ın hâlâ bağırışlarını işitti, birden güneş aşağıda kendisine batmış gibi görünse de, tepenin üstün-dekilerin güneşi görebildiklerini hatırladı. Uzun bir nefes aldı ve tepeye çıktı. Orada hâlâ aydınlık vardı. Tepeye ulaştı ve kalpağı gördü. Reis kalpağın önünde durmuş gülüyor ve iki yanını tutuyordu. Pahom rüyasını tekrar hatırladı ve bir çığlık daha attı: dizleri artık tutmuyordu, yere yıkıldı, elleriyle kalpağa uzandı.

"Vay, ne hoş adam!" diye bağırıp Reis, "Bir sürü toprak kazandı."

Uşağı koşarak geldi ve onu kaldırmaya çalıştı, ama efendisinin ağızından kan akıyordu. Pahom ölmüştü!

Başkırlar'dan acıma ifade eden "cık cık" sesleri duyuluyordu.

Uşağı beli alarak Pahom'un sıgabileceği büyüklükte bir çukur kazdı ve onu oraya gömdü. Onun şimdi ihtiyaç duyduğu, topu topu iki metrelik bir topraktı.

efendi ile uşak

Kış günlerinde, SenNikola'nın ertesi günü kasaba kilisesinin yortusu vardı. İkinci sınıf tüccardan Vasili o gün kiliseden ayrılamazdı. Vakıf işlerine o bakardı. Sonra evine de zaman ayırmak, akraba ve dostları kabul etmek ve her birine ikramda bulunmak lâzımdı.

Fakat evinden son misafirler de ayrılınca yola çıkmak üzere hemen hazırlığa başladı. Yakınlarında oturan bir toprak sahibine gidip ondan, çoktan beri pazarlığını etmekte olduğu bir ormanı satın alacaktı.

Acele ediyordu; çünkü civar şehir tüccarlarının daha evvel davranıp bu kelepri kapmalarından korkuyordu. Kendisinin topu topu yedi bin ruble vermesine karşı, ormanın toy sahibi on bin ruble istiyordu. Halbuki yedi bin ruble, ormanın hakikî kıymetinin ancak üçte birini tutar tutmaz bir şeydi. Delikanlının istediğini belki daha da kırdırmak kabil olacaktı; çünkü orman, Vasili'nin toprakları tarafına düşüyordu. Kasaba eşrafi arasında, her birinin toprakları civarına düşen bu gibi yerlerin fiyatını ötekilerin artırmaması da artık gelenek haline gelmişti. Fakat Vasili, şehirdeki odun tüccarlarının pazarlığa karışıp, işi kapatırmaya hazırlandıklarını duymuştu.

Bu yüzden, kasabada yortu töreni biter bitmez kasasından yedi yüz ruble aldı, buna elinde olan kilise kasasından da iki bi-n üç yüz ruble kattı. Bu üç bin rubleyi, gözlerini dört açarak bir daha saydı. Cüzdanına yerleştirerek yol hazırlığına başladı.

insan Ne İle Yaşar?

Hizmetçilerinden o gün tek sarhoş olmayanı, çiftlik uşağı Nikita atı koşturmayı seğırtti.

Nikita o gün sarhoş değildi. Çünkü öteden beri içkiye pek düşkünlük göstermiş, bu uğurda yeni elbiselerini ve çizmelerini de satmış, sonunda artık içmemeye söz vermişti kendine. Gerçekten iki aydır da ağzına içkinin damlasını koymamıştı. O kadar ki, her tarafından içkinin sular gibi aktığı şu yortu günlerinde bile kendini tutmuştu.

Ellisine basmış olan Nikita, yakın köylerden birinden olup ömrünün en büyük kısmını başkalarının evlerinde, başkalarının topraklarında çalışmakla geçirmişti. Onun için, yeryüzünde dikili ağacı yoktur, denirdi.

İşe aşk ile sarılması, becerikliliği, kuvveti, hele güzel kalbi, iyi huylarıyla kendini her yerde sevdirdi. Fakat zaman zaman ortalıkta görünmediği olurdu. Yılda iki defa, bazen de daha çok içmeye başlar, o kadar içerdi ki, bu uğurda elinde avucunda ne varsa heba olur gider; iş bu kadarla da kalmaz, kavgacı, geçimsiz bir şey olurdu. Kendisini Vasili de defalarca kapı dışarı etmişti. Ama döner, yine alırdı; çünkü dürüst, yumuşak bir adamdı; hayvanları çok severdi; her şeyden üstün olarak da boğazı tokluğuna gibi bir bedelle çalışırdı. Böyle bir işçinin seksen ruble hakkı olduğu halde, Vasili ancak kırk ruble verir, onu da parça parça verir ve ücretini çok kere de para yerine kat kat yüksek fiyatlarla dükkânından eşya ile öderdi. Adamcağızın bir zamanlar güzel olan çevik, becerikli ve idareli karısı bir oğlan ve iki kız çocuklarıyla evinde çalışıp yaşıyor ve kocasının yanibaş-larında bulunmasından yakınmıyordu. Çünkü adam içmediği zaman kadının elinde mum gibi olduğu halde, sarhoş olur olmaz ele avuca sığmaz, önünü ardını aramaz bir musibet olur, kadının ödü kopardı. Bir sarhoşluğunda, belki de ayıkken kadına ettiği köleliklerin öcünü almak için kadının sandığını kırmış, süslü püslü nesi varsa ortaya saçmış, bir balta kaparak elbiselerini, eteklerini, kazaklarını bir tomruk üstüne sıralayıp hepsini birden

70

Tolstoy

dogramıştı. Hak ettiği para doğrudan doğruya karısına verilir, kendisi de buna ağız açmazdı. Bu sefer de böyle olmuştu. Yortudan iki gün önce kadın Vasili'nin dükkânına gitmiş, topu üç ruble tutan halis un, çay, şeker, yarım şişe içki gibi öteberi şeyler ve beş ruble de para almış ve sanki kendisine bir ihanda bulunmuş gibi efendiye teşekkürler ederek ayrılmıştı. Halbuki kendisine en aşağı hespla yirmi ruble vermek gerekiyordu.

Efendisi adamcağıza:

- "Aramızda teklif yok, değil mi? Her neye ihtiyacın olursa dükkândan al. İşler, parasını ödersin. Bende öyle başkaları gibi kontrat, ceza kesmek filan yoktur. Bende her şey sözle olur biter. Sen benim hizmetime gelmişsin, benim için de seni bırakmak yoktur" derdi.

Efendi böyle söylerken, uşağı için kendisinin sahiden bir velinimet olduğuna inanırdı. Bu uşağı gibi, kendi parasıyla geçinen bütün diğer adamlarının da, onun kimseleri aldatmadığı, aksine herkesi lutuflarına, ihsanlarına garkettiği fikrini besliyorlar sanır, halbuki buna yalnız kendisi inanırdı.

Uşak da kendi kendine:

- "Evet Vasili, öyle diyor; fakat sanıyorum ki, ben de çalışıyorum, elimden geleni yapıyorum, sanki babamın işinde imi-şim gibiyim" diyordu.

Hem böyle söylüyor, hem de efendinin kendisini aldattığını pek iyi biliyor, fakat onunla hesaba kitaba kalkmasından bir şey çıkmayacağını, eline iyice bir yer düşünceye kadar, ne verirse onu alıp burada çile doldurmakta devam etmenin en uygun yol olacağını düşünüyordu.

Şimdi hayvanı koşturmak emrini almış, her zamanki gibi güler yüzle ve içinden gelen bir istekle arabalığa doğru seğırtmişti. Kazlar gibi ayaklarını içeri içeri attığı halde âdeti işe uçarak gitmekti. Çividen, sorğuçlu ağır dizginleri aldı, gemin soluğunun seslerini çıkartarak ahıra girdi. Efendinin, koşulmasını emrettiği hayvan orada bulunuyordu. Kendi başına ayrı bir ahırda duran

71

insan Ne ile Yaşar'?

orta boylu, sağlam yapılı, sağrısı biraz düşük aygır, uşağı görür görmez sevincinden kişneyerek selamlamış, o da:

- "Ulan, Nassin, canın mı sıkılıyordu?" diye hatırını sormuş ve;

- "Hey rahat dur, acele yok, sana ilk önce azıcık su vereyim..." demişti. Hayvana, sanki insanlarla konuşuyormuş gibi sözler söylerdi. Kaputunun eteğiyle, hayvanın ortası tüysüz, tozlu, dar bir oluk halinde çizgili olan yağlı sırtını sildi; başına diz-ginliği geçirdi, kulaklarını ve yelesini dışarı aldı, suya götürdü.

Hayvan, gübreyle dolu ahırdan ürkek adımlarla çıkar çıkmaz çark yapıyor, kuyuya doğru kendisiyle birlikte koşturmakta olan adamcağıza tekme atmak istiyormuş gibi tavırlar takınıyordu. Onun arka ayaklarıyla yolladığı tekmelerin can yakmak için kıyasıya bir düşmanlık eseri değil, aksine kendisinin küreğine ancak ihtiyatla

dokunup çekmekten, şakalaşmak kabilinden bir cilve yapmaktan ibaret olduğunu bilen ve bu hale katılıp bayılan uşak:

- "Kırıt çapkın, kırıt!" diyor, kendisi de dört nala koşuyordu.

Hayvan buzlu sudan kana kana içerek, aralarında yalağa şeffaf damlalar düşen sık dudaklarını kımıldatarak içini çekti, sonra derin düşüncelere dalmış gibi bir an hareketsiz durdu ve birden gürültü ile aksırdı.

Uşak bu sefer gayet ciddi:

- "Ya, artık istemiyor musun? Onu da keyfin bilir! Fakat sonra istemeye kalkmayasın" diyerek ona ne yapacağını tenbih etti ve başbaşa, şen şakrak, koşar ayak arabalığa döndüler. Hayvan eşiniyor, avluyu gürültüye boğuyordu. Hizmetçilerden kimseler yoktu. Koca avluda yalnız aşçı kadının, o da yortu münasebetiyle dışardan gelmiş olan, kocası bulunuyordu. Uşak ona seslendi:

- "Kardeş git şuna sor, aygın hangi kızağa koşayım? Büyüğe mi, küçüğe mi?"

Aşçının kocası, yüksek temeller üstüne kurulu demir çatılı eve girdi. Az sonra da hayvanın küçük kızağa koşulması erni-

72

Tolstoy

ni getirdi. Uşak o gelinceye kadar hayvana başlığını takmış, çivili takımlarını geçirmişti. Bir eliyle hafif başlığı, öbür eliyle hayvanı çekerek içinde iki kızağın bulunduğu arabalığa girdi.

- "Çok iyi. Küçüğe koşalım!" diyerek şimdi de ısırarak istiyormuş gibi cilveler yapan şen hayvanı okların arasına soktu.

Her şey bitip de sıra yalnız dizginleri sağlamaya gelince, ahçının kocasına seslenerek anbardan bir bağ saman getirmesini söyledi.

Getirilen taze yulaf demetini kızağa yerleştiriyor ve hayvana:

- "Halt etme, bu akıl işidir!" diyordu. Sonra:

- "Sana bir de örtü lâzım... Ha şöyle, tamam" diyerek hayvanın üstüne kanaviçeden yapılmış bir örtüyü seriyor ve kızağın oturulacak yerindeki bölmeye yulafları tikiyordu. Ahçının kocasına dönerek:

- "Eyvallah arkadaş, dört elin şakırtısı daha çok çıkıyor, bak anında her şeyi bitirdik!" dedi.

Döndü, bir halkada asılı duran terbiyeleri çözerek kızağın pervazına ilişti ve tırıs kalkmak için bahane arayan hayvanı donmuş gübre ile örtülü olan avludan evin araba kapısına sürdü.

Siyah kürklü, kürk kalpaklı, temiz ayakkabılar giymiş, evden koşup gelen yedi yaşlarında bir çocuğun keskin sesi uşağa:

- "Amca, amcacığım!" diyordu. Çocuk kısa kürkünü ilikleyerek:

- "Beni de al!" diye yalvarıyordu.

Uşak: "Koş, benim minik efendim!" cevabıyla atı durdurdu. Efendisinin oğlunu kızağa bindirdi, çocuğun soluk benzi bir an içinde sevinçle parıladı.

Saat ikiyi geçiyordu. Hava soğuk, sisli ve rüzgârlıydı. Göğün yarısı basık, kara bir bulutla örtülü idi. Avluda sessizlik var-

73

insan Ne ile Yaşar?

di; fakat sokakta rüzgâr kuvvetlice uluyor, çatının üstünde birikmiş karları yakındaki arabalığın üstüne atıyor, köşede, banyoların yanında kasırgalar kopuyordu.

Kızak araba kapısından henüz geçmiş, evin taş merdiveninin önünde durmuştu ki, efendi, dudaklarının arasında bir sigara, sırtında, aşağı tarafından bir kuşakla iyice sarılmış koyun postundan bir kürk olduğu halde taş merdivenleri sarmış kar tabakalarını çizmeleri ile çatırdatarak çıktı. Durdu, sigarasını bir defa daha çekerek attı, ezdi. Dumanını bıyıklarının arasından savurarak, gözünün ucu ile hayvanı kontrol etti. Kürkünün yakasını, bıyıklarından başka her yeri traşlı yüzünün iki tarafından, nefesiy-le ıslatmayacak şekilde düzeltti. Oğlunu görerek:

- "Çapkına bakın, nasıl da kurulmuş!" dedi.

Dostlarıyla birlikte fazlaca kaçırdığı içki başına vurmuştu. Kendine mahsus şeyleri görmekten, kendi hal ve hareketinden her zamandan daha memnun bulunuyordu. Ötedenberi' Veliahd' diye çağırdığı oğlunun her hali pek hoşuna giderdi. Göz kapaklarını kırıştırmaması, uzun dişlerini meydana çıkarması buna işaretti.

Başını ve omuzlarını örten yün şaldan yalnız gözleri görünen evin zayıf hanımı avluda kocasının arkasında duruyordu.

Ürkek adımlarla ilerleyerek:

- "Nikita'yı yanına alırsan sahiden çok iyi edersin" dedi.

Efendi, besbelli hiç hoşuna gitmeyen bu söze cevap vermedi. Suratını astı, yere tükürdü.

Kadın inlemeyi andırır bir sesle:

- "Üstünde para var. Sonra; hava büsbütün bozulabilir, sahi söylüyorum" dedi.

Efendi satıcılarla, alıcılarla konuştuğu zamanlarki edası ile, heceleri uzatarak:

- "Canım benim kılavuza ihtiyacım mı var? Yolu bilmiyor muyum?" dedi. Kadın, şalını omuzlarının üstüne doğru az daha çekerek:

74

Tolstoy

- "Hayır, çok yalvarıyorum, onu al" dedi.

- "Sen yapışkan zifte benzersin. Nasıl alırım, canım?" diyerek directti adanı.

Uşak atıldı:

- "Ben hazırım!". Hanıma bakarak;

- "Yalnız ben yokken biri hayvanlara yemlerini verse" dedi. Hanım:

- "Onu bana bırak, o işi ben gördürürüm..." dedi. Uşak efendisine dönerek sordu:

- "Ne diyorsun? Gelecek miyim?".

- "Kocakarıyı hoşnut etmek lâzım... Fakat geleceksen -gülerek ve gözünün ucu ile adamcağızın kısa, yağlı, etekleri tel tel olmuş, arkası ve koltuk altı pırtıl gocuğuna bakarak- az daha sıcak tutar bir şey giymelisin" dedi.

Uşak ahçının kocasına seslendi:

- "İki gözüm, gel, az şu hayvanı tut". Çocuk tiz bir sesle;

- "Ben tutayım, ben" diye fırladı, soğuktan kıpkırmızı olmuş ellerini cebinden çıkararak dizgine sarıldı.

Efendi -eğlenerek uşağa-:

- "Fakat uzun boylu süslenmeye kalkma. Çabuk ol." dedi. Uşak;

- "Göz açıp kapayıncaya kadar buradayım!" diyerek hizmetçilere mahsus daireye koştu.

Orada ahçı kadına;

- "Güzelim, aman benim şu paltomu yetiştir, sobanın yanında asılı, kuruyor. Efendi ile gidiyoruz" dedi.

Bir yandan bunu söylüyor, öbür yandan bir çividen sarkan kuşağını kapıyordu.

75

insan Ne ile Yaşar?

Yemekten sonra biraz uyumuş ve şimdi kocasıyla karşı karşıya içmek üzere çay semaverini ısıtmış olan kadın, uşağı güler yüzle karşıladı, kendini onun rüzgârına vererek büyük bir çabuklukla paltoyu yakaladı ve silkmeye başladı.

Uşak:

- "Şimdi kocanla kimbilir ne keyifler edeceksiniz..." diyordu.

Adamcağız kiminle başbaşa kalsa hemen havadan bir laf bulur, herkesin hoşuna gidecek bir şeyler söylerdi. Şimdi kuşağını sıkı sıkı sarmış, bir türlü düzelmek bilmeyen karnını biraz bastırmıştı.

Kuşağını iyice sıkarak;

- "Ne de yakıştı!.. Hem şimdi çözülmek değil, gevşeye-mezsin bile!" dedi kendi kendine.

Kollarını serbestletmek için omuzlarını kaldırdı, indirdi, paltosunu geçirdi, arkasını gerdi, hareketlerinde kolaylık temin etmek istiyordu. Yerden parmaksız eldivenlerini aldı ve:

- "Her şey yolunda!.." dedi. Ahçı kadın:

- "Çizmelerini de değiştirmeliydin, ayağımdakiler pek berbat..." dedi.

Adamcağız biraz düşündü:

- "Evet, iyi olurdu. Fakat bunlar da olur, uzağa gitmiyoruz" diyerek seğirtti.

Kızağın yanına gelince evin hanımı sordu:

- "Oğlum üşümeyecek misin?"

- "Neden üşüyecekmişim!"

diyerek samanları çekti, onlarla ayaklarını örteceğini söyledi ve güzel hayvan için lüzum görmediği kamçıyı da alt tarafa soktu.

Efendi kızağa yerleşti. Birbiri üstüne iki kürk ile örtülü olan sırtı, kızağı kaplamış gibiydi. Dizginleri aldı, hayvana yol verdi. Uşak harekete geçmiş olan kızağa atladı ve bir ayağını sarkık bırakarak öbürünü altına aldı.

76

II

Kızak ayaklarını gıcırdatarak sarsıldı. Dinç hayvan, katılaşmış bir kar tabakasıyla örtülü olan yola girdi.

Veliadının, kızağın arkasında asılmış olduğunu gören efendi şakrak bir eda ile çocuğa;

- "Çapkın, ne yapıyorsun?" dedi. Uşağına da; "Sen şu kamçıyı bana uzat!" dedi ve çocuğa dönerek;

- "Haydi ananın yanına!" emrini verdi. Çocuk yere atladı. Hayvan yürüyüşünü artırdı, rehbandan tırıs geçti.

Oturdukları köyde topu topu altı ev vardı. Son ev olan demircinin evini de geçer geçmez rüzgârın sandıklarından çok daha kuvvetli olduğunu gördüler. Yol hemen hemen seçilmiyordu. Kızağın ayaklarının açtığı izler rüzgârların savurduğu karlarla hemen kapanıyor, yolu ancak, geçtikleri ovoidan daha yüksekte olmasıyla ayırdedebiliyorlardı.

Tarlaların üstünde kar kasırgaları koşuyor, yerle göğün kavuştukları çizgi ayırdedilemiyordu. Her zaman çok iyi seçilen orman, toz halinde savrulan karlardan zaman zaman ancak siyah bir leke gibi görünüyordu. Rüzgâr soldan esiyor, toru atın yelesini ve büyük bir düğüm yapılmış olan sık kuyruğunu hep sağa doğru uçuruyordu. Rüzgârın altında, uşağın büyük yakası burnuna, yanaklarına yapışıyordu.

Hayvanıyla da gurur duyan efendi:

77

insan Ne ile Yaşar?

- "Toru tam yürüyüşüyle gidemiyor, kar fazla. Onunla bir kere P... ye gittim. Beni yarım saat içinde götürmüştü" dedi.

Yakasının engellemesi yüzünden bir şey işitememiş olan uşak sordu:

- "Ne?". •

Efendi bu sefer bağırarak:

- "Beni P... ye yarım saat içinde götürmüştü". Uşak:

- "Diyecek yoktur, eşsiz bir attır...".

Bir an sustular, fakat efendi konuşmak sevdasında idi.

- "Eh evlâd, bahara bir beygir alacak mısın?" Uşak paltosunun yakasını indirerek cevap verdi:

- "Çaresiz alınacak. Oğlan büyüdü. Artık çift sürmelidir...".

- "İyi ya, bizim kemikliyi al, sana ucuz veririm".

Uşağın cevabı üzerine efendinin tamah damarları kabarmıştı. Satılık malının kusurlarını örtmek hususunda yüksek bir dereceye varan bütün hünelerlerini kullanmaya hazırlandı. Fakat o beygirin ancak yedi rublelik bir yadigâr olduğunu ve efendisinin kendisine yirmibeş rubleye satacağını, sonra altı ay beş para koklatmayacağını bilen uşak efendisine;

- "Bana on beş ruble verirsiniz daha iyi edersiniz. At pazarından birşey seçerim" dedi.

Efendi:

- "Kemikli iyi bir beygidir. Ben senin iyiliğini isterim. Zaten vicdanım rahattır, ömrümde kimselere fenalık etmemişimdir. Sana zararına bile veririm". Mal satar veya alırken kullandığı tavrı ile ve yüksek sesle:

- "Şerefim hakkı için ben başkalarına benzemem! Sahiden iyi bir beygirdir!" dedi.

Uşak içini çekerek:

- "Ona ne şüphel!" diye söylendi.

78

Tolstoy

Efendisinin susmasından istifade ederek hemen yakasını yeniden kaldırdı, yüzünü tamamen örtmüş oldu.

Bu şekilde hiç konuşmayarak yarım saat kadar gittiler. Uşak elinin üstünde, kürkünün yırtık olduğu kol tarafında rüzgârın tesirini duyuyordu. Büzülüyor, ağzını örten yakasının içine nefes veriyordu. Vücudu üşümüyordu.

Karamihevo'ya geçen yol daha işlekti, iki yanında yolu gösteren levhalı kazıklar vardı, fakat daha uzundu. Doğru giden yol daha kestirme olmakla beraber, o kadar işlek değildi; yolları gösteren kazıkları daha seyrek, hem karla örtülmüşlerdi.

Uşak biraz düşündükten sonra:

- "Karamihevo uzun tutar, fakat yol daha iyidir" dedi. Doğru yoldan gitmek isteyen efendi bunu reddetti:

- "Dosdoğru gidersek dereyi keseriz, şaşırma ihtimali yoktur, sonra da orman".

Uşak:

- "Siz bilirsiniz!" diyerek yakasını yeniden örttü.

Efendi dediğini yaptı. Yarım kilometre kadar daha ilerleyince sola saptı, orada birkaç kurumuş yaprağıyla bir meşe dalı sallanıyordu. Bu dönüm noktasından sonra rüzgâr üzerlerine tam karşıdan, diklemesine geldi. Kar yağmaya başladı.

Kızağı hep efendi kullanıyordu. Yanaklarını şişirtiyor, bıyıklarına nefes veriyordu. Uşak uyukluyordu. Böylece on dakika sessiz geçti. Efendi birden birşeyler söyledi. Uşak gözlerini açarak sordu:

- "Ne?"

Efendi cevap vermedi. Eğiliyor, ileriye, geriye bakıyordu. Hayvan ilerliyor, ter içinde kalmış olan tüyleri boynunda ve bacakları arasında kıvrılıyordu.

Uşak tekrarladı:

- "Ne var? Nedir?"

79

insan Ne ile Yaşar?

Efendi hiddetli hiddetli onu taklit ederek:

- "Ne var? Nedir? Ne olacak, hiç kazık yok, yol işareti yok, demek yoldan çıkmışız...".

Uşak:

- "Sen biraz dur. Ben bir bakayım..." diyerek kızaktan hafifçe atladı, kırbacı samanının altından çekerek hayvanın soluna doğru, oturduğu tarafa doğru yürüdü. O yıl kar bol değildi. Güçlük çekmeyerek yürünebiliyordu. Öyle olmakla beraber bazı yerlerde dizlerine kadar batıyordu. Kısa bir zamanda çizmelerinin içi karla doldu. Ayağıyla, kırbacın sapı ile yeri yokluyor, yolu bir türlü bulamıyordu. Geri döndüğü zaman efendi sordu:

- "Peki, ne olacak?"

- "Bu tarafta bir şey bulamadım, şuralara da gidip bakmalı!"

- "Önümüzdeki şu donuk leke nedir, oraya bir bak..."

Uşak gösterilen tarafa gitti ve kara lekeye yaklaştı. Bu çıplak bir tarla idi. Rüzgârın önüne düşen hafif toprakları âdeta karı siyaha boyamıştı. Sağına da baktı, yokladı, üstünü başını kaplayan karları silkti, çizmelerini salladı, kızağa bindi.

Kesin ve emredici bir sesle:

- "Sağa gitmeli, rüzgâr solumuzda idi, şimdi dosdoğru yüzüme vuruyor, sağa döndür!" dedi. Efendi uşağa itaat ederek kızağı sağa döndürdü, fakat yoldan eser yoktu... Bu suretle de bir zaman gittiler. Rüzgâr dinmiyor, kar devam ediyordu.

Uşak halinden memnun bir ifadeyle:

- "Efendi, besbelli ki yolu kaybettik" dedi.

Efendi, karın altından beliren siyahımtırak kamışları göstererek sordu:

- "Şunlar ne?"

Ter içinde kalmış ve nefes alırken iki böğrünü atmakta olan atı durdurarak yeniden sordu:

- "Şunlar ne? Nerdeyiz?"

80

Tolstoy

- "Zaharof'un tarlalanındayız. Yani yoldan çıkmışız".

- "Yalan söylüyorsun!"

- "Yok ben yalan söylemem. Doğru söylüyorum. Zaten kızağın çıkardığı ses de bunu söylüyor. Meşhur patates tarlalarından geçiyoruz. İşte şu yapraklar, dallarda bunu gösteriyor".

- "Amm da çile ha! Peki, şimdi ne yapacağız?"

- "Dosdoğru önümüze gideceğiz. Yapacak başka şey yok. Elbette bir yere varacağız, ya çiftliğe, yahut da tarla sahibinin binalarına..."

Efendi gene itaat etti, hayvanı uşağın dediği yolda kullanmaya başladı. Bu şekilde de yeniden epey yol aldılar. Bazen çıplak çayırıklardan geçiyorlar, o zaman kızağın tekerlekleri donmuş toprak yığınları üzerinde gıcırdayıyordu. Bazen saman kökleri dolu tarlalardan aşıyorlar, buralarda zaman zaman karlar altından başını çıkarmış kuru saman dalları gözüküyordu. Bazen de üzerinde hiçbir şey görülmeyen bembeyaz derin bir kar tabakasına dalyorlardı.

Kar yukarıdan yağıyor, fakat arada bir de kasırga halinde yerden göğe doğru kalkıyordu. Görülüyordu ki, Toru çok yorulmuştu; ter içinde kalan tüyleri kıvrım kıvrım oluyor, yine buzla örtülüyordu. Artık yavaş gidiyordu. Birden ayağı sürçtü veya bir hendeğe yahut da bir batağa düştü. Efendi hayvanı durdurmak istedi, uşak bağırdı:

- "Ne yapıyorsun, serbest bırak ki, kendini kurtarsın...". Uşak kızaktan atladı, kara batağa:

- "Deh güzelim, deh! Güzel Toru deh!" diye dost sesini verdi.

Hayvan kendini toparladı ve bir hamlede donla katılmış olan yığına sıçradı. Bir hendeğe düştükleri anlaşıldı.

Efendi:

- "Neredeyiz yahu?"

- "Elbette öğreneceğiz, hele bir ilerleyelim, elbet bir yere varacağız".

81

İnsan Ne İle Yaşar?

Efendi, karların arkasından donuk bir yığın halinde görünen bir yeri işaret ederek:

- "Şurası Goriaçkino ormanı olmasın?" dedi.

- "Gidelim, ne olduğunu görürüz".

Uşak o taraftan rüzgârın kuru kavak yaprakları getirdiği farketmiş ve görünen yerin orman değil bir köy, oturlan bir yer olduğuna hükmetmişti. Her nedense bunu söylemek istememişti. Aslında bir kilometre bile ilerlemeden kavak silüetlerini görmüşlerdi.

Uşak iyi tahmin etmişti. O karanlık, orman değil, bir sıra dikilmiş yüksek kavak ağaçları idi. Ötelerinden berilerinden ölü yapraklar ses veriyorlardı. Bunlar besbelli bir hendek boyuna, bir samanlığın istikametine dikilmiş olacaktı. Esrarlı bir şekilde ses veren ağaçlara yaklaştıkları zaman, hayvan birden ön ayaklarını kızaktan daha yükseğe kaldırdı, bir yığının üstüne atıldı, sola döndü. Yola çıkmışlardı. Uşak:

- "Nereye olduğu belli değil amma, işte bir yere geldik!" dedi.

Hayvan karla örtülü yolu duraksamadan tutmuş ilerliyordu. Az daha gidince önlerine, çatısı karlar altında kaybolmuş bir anbar duvarı çıktı. Onu döndüler. Rüzgâr yüzlerine doğru çarptı ve bir kar yığına daldılar. Önlerinde, iki ev arasında darca bir sokak seçtiler.

Yol üzerindeki yığın, besbelli rüzgârların icadı idi. Bunu ne olursa olsun aşmak lazımdı. Bu engeli de atlayınca sokağa serbestçe girmiş oldular. Bir evin yanında ipe asılı, donmuş bir halde, biri beyaz biri kırmızı iki gömlek, donlar, ayak sargıları ve elbiselerden oluşan çamaşırlar poyrazın elinde çırpıyorlardı. Hele beyaz gömlek, kollarını sallaya sallaya parçalanacak gibi vuruyordu.

Uşak:

- "Tenbel karı, yortu üzeri şu çamaşırları derlemeli değil miydi? Fakat kimbilir, belki de hastadır!" dedi.

82

III

Köye girerlerken rüzgâr hâlâ devam ediyordu. Yol karlar altında kalmıştı. Fakat köy içimde ilerledikçe havada yumuşaklık, sıcaklık, bir tür neşe duyuluyordu. Bir evin avlusunda köpek havlıyor, kürklü elbisesini başına kaldırıp koşan bir kadın, bir kapıya sığınarak geçen şu yabancıları görmek istiyordu. Köyün ortasından bir yerden, bazı genç kızların şarkı söyledikleri duyuldu.

Buralarda rüzgâr ve soğuk kuvvetini kaybetmiş görünüyordu. Kar pek o kadar bol değildi.

Efendi:

- "Burası Grişkino olacak?" dedi. - "Ta kendisi!"

Grişkino ismindeki köye düşmüşlerdi. Çok sola saptıkları ve bu suretle kendilerine uymayan bir istikamette on altı kilometre gittikleri halde, sonunda yine hedeften pek uzağa düşmemiş bulunuyorlardı. Çünkü asıl gidecekleri yer olan Goriçkino bu köyden ancak on kilometre kadar bir mesafe tutardı.

Köyün ortasında, sokakta uzun boylu birine rastladılar. Bu adam atı durdurarak;

- "Kimdir o?" dedi ve efendiyi hemen tanıyarak oklardan birini tuttu. El yordamıyla kızağa kadar geldi, pervazına ilişti.

Bu, efendinin pek yakımdan tanıdığı bir tacir (!), bütün o havalide nam salmış bir at hırsızı idi. Efendiye seslenerek:

- "Ay, sizi buralara hangi hayırlı rüzgâr attı?" dedi.

83

insan Ne ile Yaşar?

Uşak adamdan yayılan içki kokularım duydu.

- "Goriçkino'ya kadar gidecektik".

- "Ooo, bakın nereye düşmüşsünüz. Malakovo'dan sapacaktınız".

Efendi atı durdurarak;

- "Daha neler yapmalıydık!.. Çare ne?" diye sordu. Hırsız hayvanı yoklayarak;

- "Mükemmel bir mal!" dedi ve hayvanın kuyruğunun yolda gevşemiş bulunan düğümünü sıkıştırdı.

- "Peki, geceyi burada geçirir misiniz?"

- "Hayır dostum, yolcu yolunda yaraşır".

- "Öyle münasip görüyorsanız, diyecek bir şey yoktur. O dakim?HaNikita..."

- "Kim olacaktı? Bari bundan sonra yoldan çıkmasak!..."

- "Ne münasebet! Geri dönünüz, şu sokak boyunca dümdüz gidiniz. Köyden çıkınca gene dosdoğru gidiniz; solunuza hiç bakmayın. Ana caddeden sağa sapınız. Hepsi bu kadar..."

Uşak:

- "Sağa nerede sapacağız?" diye sordu.

- "Bir fundalık göreceksiniz, fundalıkların karşısında bir kazık çakılı, çok yapraklı büyük bir meşe dalı göreceksiniz, tam orada..."

Efendi hayvana sağdan geri ettirdi, kızak tarif edilen yolu tuttu.

Arkalarından bir ses geldi:

- "Fakat burada kalmanız belki daha hayırlı olurdu..." Efendi buna aldırmadı ve hayvanı gayrete getirdi.

Orman içinde, düz bir yolda geçecek olan on kilometrelik

bir mesafeyi önemsemiyordu. Kar da durmuş gibiydi.

Şimdi geldikleri yolun ters yarıma doğru gidiyorlardı. Şurada burada ufak tefek gübre yığınları vardı. Çamaşır asılı avlu-

84

Tolstoy

nun önünden bir daha geçtiler. Gömlek şimdi yalnız bir kolundan asılı duruyordu. Şiddetli bir gürültü çıkarmakta olan ağaç yığını buldular; orada, tarlaların ortasındaydılar.

Rüzgâr dinmemişti, hatta daha şiddetli esiyor denebilirdi. Yol karlar altında kaybolmuştu. İstikamet ancak kazıklar vasıtasıyla bulunabilirdi. Fakat şaha kalkmış bir halde olan rüzgârdan onları seçmek epeyce zordu.

Efendi ister istemez gözlerim kırıyor, etrafmdakileri seçebilmek için sağa sola eğiliyordu. Fakat gerçekte yaptığı iş, hayvanın takdirine bağlanmaktan ibaret kalıyordu.

Böylece on dakika kadar ilerlemişlerdi ki, önlerinde birden rüzgârların yığdığı kar yığınları arasında ilerleyen kara bir küme gördüler. Aynı istikamette ilerleyen küçük bir âlem.. Toru onlara yetişt ve ayağını öndeki kızağın kasasına vurdu. Kızakta olanlar haykırdılar:

- "Yan alın be, öne geçin!..". Efendi kızağını öne geçirdi.

Öteki kızakta üç erkek, bir kadın vardı. Köyde yiyip içip bayram ettikten sonra besbelli yerlerine dönüyorlardı. Köylülerden biri, kuru bir dal ile beygirlerinin karla örtülü sağrısına vuruyordu. Öbür ikisi kollarını sallayarak bağırıyorlardı. Kadın kürküne sarılmış, her tarafı kar içinde olduğu halde kızağın ta içinde büzülmüş duruyordu.

Efendi:

- "Nerdensiniz?" diye sordu. Birtakım sesler:

- "A... a..."

- "Nerdensiniz?"

Köylülerden biri avazı çıktığı kadar bağırdı, birşey anlaşılmadı. Öteki köylü:

- "Sürelim be... Şunları geçirtmeyelim..."

85

1

j*

I :II

İnsan Ne ile Yasar?

Zavallı beygirin sırtında bir kamçı sakladı. Efendi:

- "Besbelli sarhoşlar...". Köylüler:

- "Haydi haydi şunları geçelim... Haydi..."

Kızaklar çarpıştı, az daha birbirine geçecekti. Ayrıldılar, köylülerin kızağı yine arkada kaldı.

Uzun tüylü, çıkık karnı kara batmış çelimsiz beygir son hızını vererek güç bela ilerliyordu. Sürekli sırtma inen kamçıdan kurtulmak için adımlarını sıklaştırıyor, kısa bacakları derin kar tabakalarına dalıp kayboluyordu. Alt dudağı balıklarınki gibi ileri çıkık ağızlı, burun delikleri geniş, korkudan kulakları düşük olan zavallı beygir birkaç saniye uşağın omuzuna dokunurcasına yürüdüğü halde yavaşladı, çaresiz geri kaldı.

Uşak:

- "İşte şarabın hüneri... Zavallı hayvanı çatlatacaklar, sahiden vahşi herifler!.." dedi. Takatten düşmüş hayvanın soluğunu, sarhoşların seslerini birkaç dakika daha duyarak ilerlediler. Az sonra soluklar da, gürültüler de derece derece silindi. Yeniden rüzgârların ısıklarından ve rüzgârların ötede beride çıplak bıraktığı yerlerdeki kızak tekerleklerinin çıkardığı seslerden başka bir şey işitilmez oldu.

Bu tesadüf efendiyi eğlendirmiş, kendine güvenini artırmış ve artık kazıkları araştırmayarak; yolun keşfini aklınca hayvanın ferasetine bıraktığı halde hayvanı olanca hızı ile sürmeye başlamıştı.

Uşağın yapacak bir şeyi yoktu ve bu durumda kaldığı zamanlardaki adeti üzere uyukluyor, yorgunluklarının acısını çıkarmaya bakıyordu. Hayvan birden durdu. Uşak az kaldı yüz üstü düşüyordu.

Efendi:

- "Olanlar oldu..."

86

Tolstoy

- "Hayrola!"

- "Ortada kazıklardan eser yok... Galiba yolu yine kaybettik". Uşak kısaca:

- "Kaybettikse bulmak lazım" diyerek yine kalktı. Çarpık ayaklarıyla yine karlara daldı, seğirtti... Karartılar içinde bazen büsbütün silinerek, bazen gene hemen kaybolmak üzere birden belirerek uzun uzun yürüdü.

Nihayet dönüp geldi. Binerken:

- "O tarafta yol yok. Önümüzdedir belki"

dedi. Ortaliğa karanlık çöküyordu. Kızağın kar atan aleti, sarfettiği kuvveti artırmamakla beraber eksiltmiyordu da. Efendi:

- "Bari şu köylülerin sesini duy saydık..."

- "Madem ki gelip çatmadılar, demek yoldan çok uzaktayız. Ya böyle, yahut onlar da yanlış bir yana saptılar".

Efendi:

- "Şimdi ne yana gitmeli dersin?". Uşak:

- "Selâmet, işi Toru'ya bırakmaktadır. Bu çıkmazdan bizi selâmete ancak o çıkarabilir. Dizginlerini bana ver".

Kürklü eldivenler geçirmiş olduğu halde elleri üşümeye başlamış olan efendi dizginleri uşağa memnuniyetle uzattı. Uşak dizginleri aldı ve her gün birlikte düşüp kalktığı hayvanın ferasetinden emin bir halde, hiç çekiştirmeden elinde tutmakla yetindi. Akıllı hayvan bazen bir kulağını, bazen öbürünü dike dike dönmeğe başladı.

Uşak:

- "Babayiğitin bir dili eksiktir. Hele bak ne kerametler gösteriyor. Yürü yavrum, yürü canım. Tuh, tuh!..".

Şimdi rüzgâr arkalarından geliyor, daha az üşüyorlardı. Uşak sevgi ve hayranlıkla:

87

insan Ne ile Yaşar?

- "Ne akıllı hayvandır. Küçük kırgız daha kuvvetlidir, fakat aptaldır. Bir de şuna bak, kulaklarıyla mucize yaratacak sanırsın. Telgrafta ihtiyacı yok, dört bir yandan ikişer kilometrede çıt olsa alır."

Daha yarım saat geçmemişti ki, önlerinde yine ya orman, ya köy, kara bir heyula peyda oldu. Saf taraflarında kazıklar görüldü, yola girmişlerdi.

Efendi:

- "Fakat gene Grişkino'ya geldik" dedi. Sol taraflarında, karla örtülmüş aynı ambar görülüyordu.

Daha ötede gene donmuş çamaşırlar, gömleklerle donlar poyrazın elinde çırpınıyorlardı.

Gene o dar sokağa girdiler. Hava gene mülayim, ılık, ferah geldi. Gübre yığınları yerli yerinde idi. Yeniden sesler, şarkılar ve köpek havlamaları duyuldu. Gece olmuş, evlerde ışıklar yanmıştı.

Efendi hayvanı, duvarları tuğladan örülmüş büyük bir evin taş merdiveni önünde durdurdu. Uşak içinden ışık gelen ve bu sayede masasının üstündeki parlak içki şişeleri göze çarpan bir odanın penceresine kamçının sapıyla vurdu.

İçerden bir ses:

- "Kimdir o?". Uşak:

- "Komşu köyden dostlar... Biraz bakar mısınız?".

Pencereden çekildiler ve bir iki dakika sonra iç kapı zorlukla açıldı, kol demiri gıcırdadı, mandal döndü, rüzgâr tarafından itilen dış kapıyı tutmakta olan uzun boylu, beyaz sakallı, yepyeni beyaz bir gömlek ve kısa bir kürk giyimli bir ihtiyar ile kırmızı gömlekli, güderi çizmeli bir delikanlı görüldü.

İhtiyar:

- "A, Vasili, sen misin?".

88

Tolstoy

Efendi:

- "Öyle... Yolumuzu kaybettik. Gorişkino'ya gidecek yerde size geldik. Buraya bugün bu ikinci sefer... İkincide de döndük dolaştık, yolumuz gene buraya çıktı".

İhtiyar;

- "Tuhaf şey!..". Yanındaki delikanlıya dönerek; "Yetiş, araba kapısını aç!" emrini verdi.

Delikanlı:

- "Şimdi, şimdi!" diyerek fırladı. Efendi:

- "Fakat kardeş, biz kalacak değiliz". İhtiyar:

- "Nereye gideceksiniz? Karanlık bastı. Kalırsınız". Efendi:

- "Kalmak canıma minnet, fakat gitmeli... İşler var. Kalmak imkânsız...".

İhtiyar:

- "Hiç olmazsa biraz ısınınız...". Efendi:

- "Bu iyi olur, hava daha fazla kapanacak değil... Ay da çıkar, daha aydınlık olur".

Uşağa dönerek:

- "Sen ne dersin, biraz girip ısınsak...?". Uşak:

- "Çok iyi olurdu...".

Efendi ihtiyarla birlikte içeri girdi. Delikanlı araba kapısını açtı. Hayvan avluya alındı ve anbarın saçağı altına çekildi. Burada yer, kalın bir gübre tabakasıyla örtülüydü. Yanda kirişler üstüne tünemiş olan tavuklarla horoz çırpınmaya, söylenmeye başladılar. Koyunlar, tırnaklarıyla donmuş topraktan sesler çıkara-

89

insan Ne İle Yaşar?

rak, ürkmüş bir halde sağa sola atıldılar. Köpek bu davetsiz misafirliğe şaşarak, sinirlenerek havladı.

Uşak hepsine iltifatlar savurdu. Tavuklara, kendilerini daha fazla rahatsız etmeyeceğini vaad ederek özürler diledi. Koyunları, sebepsiz korkularından dolayı hafifçe azarladı. Hem Toru'yu bağlıyor, hem de köpeğe susmasını, yabancı olmadıklarını anlatıyordu.

Üstündeki karları silkerek:

- "Oh, şimdi iş yolunda" diyor, köpeğe dönerek anlatıyordu:

- "Ulan faydasız yere boğazını yırtma, biz hırsız filan değiliz...".

Delikanlı:

- "Bunlar evin üç evliyalarıdır, keramet gösterirler". Uşak:

- "Ne evliyası?".

Delikanlı çapkın çapkın gülerek:

- "Polisen'in kitabı böyle yazar".

Hırsız sessiz sedasız eve sokulur, köpek hemen havlamaya başlar; bu: "Uyan, gözlerini aç!" demektir. Horoz sabaha karşı öter; bu: "Artık kalk", demektir. Kedi yalanır, silinir; bu: "Misafir geliyor, ikrama hazır ol!" demektir.

Delikanlı, yazmayı bilmiyor, fakat okumayı beceriyordu. Polsen'i ezbere biliyordu; zaten biricik kitabı da o idi. O günkü gibi biraz içtiği zamanlar, zamana uygun bazı hükümler bulup anlatmaktan pek hoşlanırdı.

Uşak:

-"Doğru!" dedi.

Delikanlı:

- "Amca, sen üşümüş olacaksın". Uşak:

- "Orası da biraz doğru!". • | . Avludan geçtiler, eve girdiler.

90

IV

Efendi ile uşağın indikleri yer, kasabanın en zenginlerinden birinin evi idi. Bu ailenin beş parça toprağı vardı ve bunlardan başka birkaç tarlayı da ekmek için kiralardı. Avlularında, ahırlarında altı beygir, üç inek, iki düge, yirmi kadar da koyun bulunuyordu. Evde yirmi üç kişilik bir nüfus vardı. Dördü evlenmiş kızları, altı torunu -ki, delikanlı bunlardan biriydi ve torunlar içinde yalnız o evliydi.- iki torun çocuğı, üç yetim, çocuklarıyla birlikte dört gelin. Bu, köyün tutunmuş, ayrılmamış, topraklarını parçalamamış biricik ailesiydi. Fakat her yerde olduğu gibi nifak ilk önce kadınlar arasında başlayarak bu ailede de doğmuş, el altından yavaş yavaş birliğı kemirerek toprakların bölü-şülmesine doğru yol açmak üzereydi.

Oğulların ikisi Moskova'da sakalık ediyorlardı; üçüncüsü askerde idi.

Şimdi evde ihtiyar ile karısı, paskalya dolayısıyla Moskova'dan köye gelmiş olan büyük oğulları, kadınlar ve çocukları, bir misafir, bir de komşu bulunuyordu.

Masanın üzerindeki abajurlu lamba, çay takımının parlaklığını artırıyor. Bir tarafta bir şişe votka, mezeler dizilmişti. Duvarlar tuğladan olup, iki sıra boyalı resimler arasında kutsal tasvirin asıldığı köşe cilalanmış bulunuyordu.

Efendi siyah kürkü ile masada, Meryem'in resminin altına düşmüştü. Islak bıyıklarını emiyor, atmaca gözlerinin değirmi bakışlarıyla odadakileri ve duvarları süzüyordu.

91

insan Ne ile Yaşar?

Efendiden başka masada; beyaz sakallı, tekmil saçları dökük, beyaz bez gömlekli, ihtiyar; Moskova'dan gelen arkası ve omuzları pek temiz bir pamuk gömlek giyinmiş büyük oğlu; evde yaşayan diğer oğlu, komşu, bir de kırmızı yüzlü zayıf köylü oturmuştu.

Yiyip içmişler, şimdi sıra çaya gelmişti. Semaver yerde sobanın yanında kaynamaya başlamıştı. Çocuklar ortaya serilmiş yatıyorlar, kadınlardan biri bir beşiğın yanbaşında kanapeye uzanıyordu. Dudaklarına varıncaya kadar yüzünün her tarafı buruşuk olan evin büyük hanımı, efendinin etrafında dönüyor, ne hizmette bulunabileceğini araştırıyordu.

Tam uşağın odaya girdiğı sırada kadın, efendinin kalın cam kadehine votka doldurarak;

- "Efendi, bizi hor görme, şunu iç ve bize uğurlu bir bayram dile" dedi.

Hele soğuktan, yorgunluktan bitkin bulunduğu şu sırada içkinin parlak yüzü, iç yakan kokusu uşağın üzerinde derin bir tesir yaptı. Yüzü kıvrıldı, başlığını ve paltosunu silkeleyerek odada hiç kimseler yokmuş gibi yüzünü kutsal resimlere çevirdi. Onları selamladı, sonra masaya dönerek paltosunu çıkarmaya başladı. Kardeşlerin büyüğü adamcağızın saçında, sakalında bulunan buz parçalarına bakarak:

- "Amca, kar içinde bunalmışsın!" dedi. Uşak paltosunu bir daha silkti, bir çiviye ilişti ve masaya yaklaştı.

Az kaldı kadehi yakalayıp berrak, parlak, kokulu içkiyi yuvarlayacaktı; fakat efendisine baktı, ahidini hatırladı. Bu uğurda çizmelerine varıncaya kadar sattığını, halbuki çocuğına baharda bir beygir almayı vadettiğini düşündü. İcini çekerek kendini tuttu.

- "Ben içmiyorum, teşekkür ederim" diyerek pencerenin yanında bir tarafa ilişti.

Büyük çocuk:

- "Neden içmiyorsunuz?" diye sordu. Uşak gözlerini kaldırmaksızın;

92

Tolstoy

- "İçmiyorum, hepsi bu kadar" dedi ve gözlerini bıyıklarına, sakallarına doğru devirerek üzerlerinde hâlâ bir türlü erimemiş buz parçalarını ayıklamaya başladı.

Efendi bir gevreğı kıtırdatarak:

- "Ona yaramaz da onun için!" dedi. Ev sahibi kadın:

- "O halde çay içersiniz, donmuş gibisiniz kardeş" dedi ve kadınlara dönerek sordu:

- "Çay ikram etmek için ne bekliyorsunuz?."

Gelinlerden biri, buğu saçmakta olan semaveri bir bezle sildikten sonra güçlkle kaldırdı, masanın üstüne oturttu:

- "Hazır" dedi.

Efendi nasıl kaybolduklarını, köye ikidir geldiklerini, sağı solu farketmeden başıboş nasıl dolaştıklarını ve sarhoş köylülerle dolu bir kızağa rastgelişlerini saydı, döktü.

İhtiyar şaşıyor, yolu nerede ve niçin kaybettiklerini, rastladıkları sarhoşların kimler olduğunu ve tutmaları lazım gelen yolu anlatıyordu.

- "Molçanovka'ya kadar yol apaçıktır. Bir çocuk bile aldan-maz. Yalnız tam yerinde dönmek lazımdır. Fundalığın önünde".

Yanındaki atıldı:

- "Halbuki işte aldandılar". İhtiyar kadın ısrar ediyordu:

- "Artık burada kalırsınız. Kadınlar yatağınızı hazırlasınlar". İhtiyar erkek:

- "Sabah erkenden giderdiniz, çok iyi olurdu". Efendi:

- "İmkânsız, kardeş. Mühim işlerim var".

Ormanı ve onu kendinden evvel kapmak isteyen tüccarları düşünerek:

93

insan Ne İle Yaşar?

- "Bazen bir saatte kaybolan, bir yılda ele geçirilemez" dedi.

Uşağına dönerek:

- "Gideriz değil mi?" diye sordu.

Uşak hemen cevap vermedi; sakallıyla, bıyığıyla çok meşgul gibiydi. Nihayet donuk bir hal ile:

- "Yeniden yolu kaybetmemek şartıyla!".

dedi. Benzi soluktu. Çünkü aklı, fikri içkide idi. Yalnız başına çay onu dinlendiremezdi, fakat hâlâ çay da verilmemişti.

Efendi:

- "Canım, iş kritik noktaya gelmekte, ondan sonra kaybolma ihtimali yok, orman" dedi.

Uşak kendisine uzatılan çay bardağını alarak:

- "Efendi, orası sizin bileceğiniz şey, nasıl isterseniz öyle olsun".

Efendi:

- "İçelim, sonra ileri arş...".

, Uşak sustu, fakat başını salladı, çayı tabağa dökerek dumanlarında, işleye işleye parmakları şişmiş bulunan ellerini ısıttı ve ağzına ufakık bir şeker parçası atıp ihtiyar erkekle kadına yeniden bir selam savurdu ve "sağlığınıza!" diyerek içti.

Efendi:

- "Bizi, biri o kritik noktaya kadar götürseydi". Evin büyük oğlu:

- "Hayhay", dedi ve delikanlıyı işaret ederek:

- "Şimdi kızağı koşar!" dedi. Efendi:

- "Haydi oğul, ben de sana teşekkür ederim". İhtiyar kadın atıldı:

94

Tolstoy

- "Aman efendi, ne diyorsun, sana hizmet hepimizin borcu". Büyük oğul, delikanlıya:

- "Kısrığı koş" diye emretti. Delikanlı:

- "Peki!" dedi.

Delikanlı bir çivide asılı duran kalpağını kaparak, dudaklarında bir gülümseme ile kızağı koşmak üzere fırladı. Bu arada, efendi ile uşağın gelmeleri üzerine, kesilen bahse geçildi. İhtiyar paskalya dolayısıyla üçüncü oğlunun kendini düşünmediğinden, bir şeyler yollamadığından, karısına da bir Fransız mendili yollamakla kaldığından şikâyet ediyor:

- "Evlatlar artık saygıyı unuttular!" diyor, komşu da;

- "Sen neler diyorsun? Onlardan hâlâ hayır mı beklenir? Onlar fazla inceldiler. Diymek'in'i duymadın mı? Babasının kolunu kırmış, bunlar besbelli kendilerine çok şeyler öğretildiğinden ileri geliyor..." diyerek karşılık veriyordu.

Uşak dikkatle dinliyor, herkesin yüzünü yokluyor, söze kendisi de karışmak istiyordu. Fakat çayıyla o kadar meşguldü ki, söylenen sözlere yalnız baş sallamakla yetiniyordu. Çay bardaklarını birbiri arkasından boşaltıyor, iyice ısıniyordu. Yavaş yavaş bir rahatlık duyuyordu. Söz aynı vadide yürütölüyor, toprakların bölüşümünden ve bundan çıkan fenalıklardan dem vuruluyordu. Bu sözlerin boş sözler olmayıp, tam şu evin içinde yuvarlandığı durumla ilgili olduğu belliydi. İhtiyarın yanında oturan evin ikinci oğlu toprakların bölünmesini istiyordu. Bu çok acı bir şeydi ve bütün aileyi için için yakıyordu. Fakat kirli çamaşırları

yabancıların yanında da ortaya atmaktan kaçınmadılar. İlk önce ihtiyar baba kendini tutamadı ve ömrü oldukça hiçbir suretle bölünmeyi kabul etmeyeceğini, bugün her şeylerinin bol olduğunu, halbuki bölünme, halinde bütün ailenin dilenci olacağını ağlayan bir sesle söyledi.

Komşu onu fışekledi:

95

insan Ne İle Yaşar?

- "Nasıl ki Moteveyefler" dedi, "her şeyleri vardı, toprakları bölüştüler, şimdi hepsi ağızlarını poyraza açmış bulunuyorlar."

İhtiyar, oğluna dönerek:

- "Senin aradığın da, bu!" dedi. Oğlan cevap vermedi. Sıkıntılı bir sessizlik başladı. Kısrağı kızağa koşup gelen delikanlı bir iki saniye evvel odaya girmiş, son sözleri dinlemişti:

- "Buna dair Polsen'de bir kıssa vardır: Bir baba çocuklarına bir süpürgeyi gösterip 'bunu koparana aferin var,' der. Çocuklardan herbiri denerler, hiçbirini koparamaz. Fakat çöpleri birbirinden ayırdıktan sonra, onu koparmaktan kolay bir şey olmaz. Bu iş tıpkı böyle" dedi ve ağzını kulaklarına kadar açarak; "Tıpkı tıpkısına!" diye üsteledi.

Efendi:

- "Eh, öyle ise biz de gidelim. Bölüm işine gelince, büyük baba, buna hiç razı olma. Bunları toplayan sensin, efendi sensin. Sulh hakimine git, o sana ne yapmak lazım geleceğini anlatır."

- "Ah, o da bir dert, -yakınır bir sesle- sıkır sıkır, başından savar, bir yaraya merhem olmaz. Adı hakim, hem de sulh hakimi. Ondan kimselere hayır gelmez. Sanki içine şeytan kaçmıştır."

Uşak beşinci çay bardağını bitirdiği halde boş bardağı yine başaşağı etmemiş, altıncı defa da doldururlar mı diye yanma koymuştu. Fakat semaver boşalmıştı. Bu sebeple ihtiyar kadın yeni bir ikramda bulunamadı. Zaten efendi de davranmış, paltosunu giyiyordu. Yapılacak başka bir şey olmadığından o da kalktı, her tarafından çenttiği ufak şeker parçasını oracığa çıkardı, ter boşanan yüzünü eteğiyle sildi, kürkünü sırtladı. Giyinince derin derin içini çekti. Ev sahiplerine teşekkür edip vedalaşarak aydınlık ve sıcak odadan, karla örtülü, karanlık, soğuk verandaya çıktı. Kapının ve duvarların çatlaklarından rüzgârlar bağırarak buraya giriyordu. Avluya geçti. Bir kürke bürünmüş olan delikanlı, avluda hayvanının yanında dikilmiş gülümseyerek Polsen'den şu mealde parçalar okuyordu: "Fırtına, kar kasırgalarını kaldırarak

96

Tolstoy

yeri göğü kararttı... Bazen bir hayvan gibi uluyor, bazen bir çocuk gibi ağlıyor..."

tışak başını sallayarak onu tasdik etti, elleriyle de dizginleri ayırıyordu.

İhtiyar, elinde bir fener olduğu halde efendiyi uğurluyordu. Misafirlere bir aydınlık verebilmek üzere feneri verandaya koymasıyla rüzgârın söndürmesi bir oldu. Şu avludan bile, kar fırtınasının evvelkinden çok daha azgın olduğu anlaşıyordu, efendi kendi kendine:

- "Amma da berbat bir hava!"... dedi. Kalmak belki daha iyiydi. Fakat ne mümkün! İş her şeyden üstündü. Sonra işte ha-zırlanmıştı, ev sahibinin hayvanı da koşulmuştu. Elbette bu yolculuğun altından kalkacaktı...

İhtiyar, kalmalarının kendileri için isabet olacağını içinden geçiriyordu. Fakat o vazifesini yapmış, kalmalarını teklif etmişti. Kendisine kulak verilmemişti; şimdi ne diye ısrar edecekti? "Kim bilir, bana böyle korkaklık veren belki de yaşımın pek ilerlemiş ol-masıdır. Belki de gerçekte çekinilecek hiçbir şey yoktur. Onların çekilip gitmeleriyle erkence ve telaşsız yatılabilir" diye düşünüyordu. Tehlike korkusu delikanlının aklından bile geçmiyordu. Yolu ve etrafı karış karış tanıyor, sonra o ikide birde okuduğu şiirler hamasetini kabartıyordu. Bütün o şiirler, şu gözlerinin önündeki halleri anlatıyordu.

Uşağın gitmede hiç gözü yoktu, fakat nice zamandır kendi idaresini hesaba katmadan yaşamaya, başkasının emriyle harekete alışkindı. Ve yolcuları kimseler tutmadı...

97

V

Efendi bastığı yerleri yoklaya yoklaya kızağa yaklaştı. Çünkü göz gözü görmüyordu. Bindi, dizginleri aldı ve delikanlıya seslendi:

- "Haydi, sen öne düş!"

Oğlan, geniş ve basık kızağında diz çökmüş olduğu halde hayvanına yol verdi. Öndeki kısrağın kokusunu alıp kişnemeye başlamış olan Toru onun arkasına düştü. İki kızak da şimdi sokağa fırlamışlardı.

İkisi de az evvelki yolu tutmuşlardı. Donmuş çamaşırların sallanışı göz için artık belirsiz bir hale gelen avlunun, şimdi karlar altında tamamen gömülmüş bulunan anbarın, sert rüzgârların altında adeta eğilerek inleyen ağaçların önünden geçtiler. Yeniden, karlı dalgalan her taraflarını birden kuşatan kudurmuş bir denizin içine daldılar. Rüzgârın kuvveti öyle bir derecedeydi ki, yandan vurduğu zamanlar kızağı öbür tarafa eğiyor, hayvanı o tarafa sürükleyecek şekilde itiyordu.

Delikanlı, güzel kısrağı keskin naralarıyla coşturuyor, Toru ona kavuşmak derdiyle çılgın bir halde uçuyordu.

Böylece bir müddet gittikten sonra delikanlı bir çark yaptı; rüzgâr sebebiyle ne efendinin, ne de uşağın pek kavrayamadıkları birşeyler söyleyerek kızıağım geriye sürdü. Dönüm noktasına geldiklerini anladılar. Delikanlı sağa sapmıştı, oraya kadar sağdan esen rüzgâr şimdi yüzlerine çarpmaya başlamıştı.

98

Tolstoy

Karların arasından, sağda kara lekeler seçiliyordu. Bunlar fundalıklardı.

Delikanlı:

- "Selâmetle!" diye seslendi. -"Eyvallah!.." dediler. Delikanlı (Polsen'den):
 - "Fırtına, yeri göğü karartıyor...". Bu, oğlanın son sözleri olmuştu. Efendi:
 - "Oğlan adeta şair, aşık birşey"
- diyerek dizginleri yavaşça Toru'nun iki yanına dokundurdu. Uşak:
- "Yiğit bir çocuk, tam bir köylü" dedi.

Hızla ilerliyorlardı.

Uşak kürküne öyle sıkı sıkıya sarılmış, başını iki omuzu-nun arasına o kadar derin sokmuştu ki, kısa sakalı gerdanını tırmalıyordu. İçine biriktirdiği sıcaklığı dışarı vermemek için ağzını açmak istemiyordu. Önünde Toru'nun sallanan sağrısı ve düğümlü kuyruğu rüzgârdan hep aynı tarafa vurarak ve daha ileride başı ve boynu sallanarak, kızıağın düz okları kendisini sürekli aldatıyor, o bunları, yol ezilerek açılmış izler sanıyordu. Arasına kazıklar görünüyordu. Bu da kendisine tam yol üzerinde olduklarını ve bu suretle korkulacak bir şey olmadığını anlatıyordu.

Efendi dizginleri, hayvana doğru istikameti tayin ettirecek şekilde tutmak istiyordu. Dinlenmiş olmakla beraber hayvan şimdi isteksiz yürüyor ve koşulduğu yolu beğenmiyor gibiydi. Efendi birkaç kere dizginleri çekmek lüzumunu duymuştu.

Uşak içinden: "İşte sağda bir kazık, işte bir daha, işte bir daha!" diye sayıyordu. Gözlerini, önünde beliren bir karartıya dikerek; "orman da şurası olacak!" dedi.

99

r

insan Ne ile Yaşar?

Halbuki, o bir fundalıktan başka bir şey değildi. Onu da geçtiler, yarım kilometre kadar daha ilerlediler. Bir de gördüler ki, ne kazıklardan, ne de yoldan eser var!

Efendi kendi kendine; "orman şu tarafta olmalı" dedi. Votka ve fazla çay başına vurmuştu. Hayvanı mütemadiyen sürüyordu. Zeki ve cesur hayvan kendine işaret edilen istikamette bazen rehvan, bazen tıstı gidiyor, halbuki bunun asıl yol olmadığını seziyordu. On dakika kadar daha gittiler, hâlâ ormandan eser yoktu.

Efendi hayvanı durdurarak:

- "Yolu yine kaybettik!" dedi. Uşak ağzını açmayarak kızaktan indi. Bazen vücuduna yapışan, bazen tersine çevrilip açılan kürkünü tutarak karların içine daldı, şu tarafa, bu tarafa saptı. Efendi onu üç kere büsbütün görmez oldu. Nihayet döndü ve dizginleri efendinin elinden alarak katî, sert bir sesle:
- "Sağa sapmalı!" dedi ve hayvanı döndürdü.

Efendi dizginleri mazlum bir ifadeyle teslim ederken, buz olmuş ellerini kürkünün tüyleri içine sokarak:

- "Pekâlâ, sağa sapalım!" diyebilmişti. Uşak cevap vermedi. Hayvana:
- "Hadi iki gözüm, az daha himmet" dedi. Fakat hayvan artık kös dinliyor, dizginleri çekiştirmek kâr etmiyordu.

Bazı yerlerde, diz kapaklarına kadar kara batıyor, her hamlesinde kızak kısa sarsıntılar geçiriyordu.

Uşak kızıağın önünde asılı duran kamçıyı aldı, hayvana vurdu. Böyle şeye alışkın olmayan güzel mahluk büyük bir azim göstererek tırıs başladı. Fakat çok geçmeden yine rehvan gitmeğe, az daha sonra da yine yavaşlamaya başladı. Bu da beş dakika kadar sürdü. Şimdi ortalık o kadar kara, kar o kadar coşkun idi ki, zaman zaman hayvanın başlığı bile seçilmiyordu.

Bazen kızak ilerlemiyor, arkaya doğru kayıyordu. Hayvan besbelli bir tehlike sezerek ikide bir duruyordu. Adamcağız diz-

100

Tolstoy

ginleri bırakarak yeniden atladı ve bu duruşun illetini anlamak üzere ön tarafa gitti. Fakat hayvanın başından az öteye ilerlemişti ki, birden kaydı ve aşağı yuvarlandı.

Kendini tutmaya çalışıyor ve kendi kendine "dur be, dur!" diye bağıriyordu. Fakat rüzgârın karla doldurduğu çukurun dibini bulmadan tutunamadı. Çukurun tepesinde yığılmış olan kalın bir kar tabakası da bu düşüşten koparak üzerine devrildi. Kar vücudunu boynuna kadar örtüyordu. Kara ve çukura sitem ederek:

- "Yâa, bana bu oyunu ettiniz, ha!" diyordu. Çırpınmaya başlamıştı.

Efendi yukarıdan sesleniyordu:

- "Nerdesin, yahu?"

Cevap vermedi, daha mühim işi vardı. Silkiniyor, çırpınıyor, bir yandan da düşerken elinden fırlamış olan kamçıyı araştırıyordu. Kamçıyı toparlayınca, düştüğü yerden çıkmaya çabaladı. Tırmanıyor, yine kayıyordu. En sonunda çukur boyunca yürüyerek uygun bir yerden çıkmayı düşündü. Epeyce ilerledikten sonra yürüyerek değil tırmanarak kurtuldu. Fakat şimdi de ne atı, ne de efendiyi görebiliyordu.

Sırttan rüzgâra doğru ilerledi. Kendilerini görmediği halde atın kişnediğini, efendinin bağırarak yerlerini işaret ettiğini duydu ve ata cevap verdi:

- "Geliyorum, geliyorum işte, rahat ol..."

Kızağın yanına varmadan ikisini de seçemedi. Efendi:

- "Ne cehenneme gittin, kayboldun? Allah cezanı versin. Kızağı çevir; bari yine Grişkino'ya gidelim" diyordu.

Uşak:

- "Grişkino'ya gitmek... canıma minnet! Fakat bunun yolu nedir? Nerededir? Önümüz öyle bir çukur ki, bir yuvarlanan bir daha çıkamaz. Kurtuluncaya kadar canımdan bezdim".

Efendi:

- "Peki, burada kalacak değiliz ya!"

101

İÜŞanJVeJ^le Yaşar?

Uşak cevap vermeyerek kızağa yaklaştı. Arkasını rüzgâra vererek çizmelerini çekti, içlerine dolan karları silkti. Bir avuç saman alarak, sol çizmesindeki deliği özenle kapadı.

Efendi susuyor, şimdi yalnız ve yalnız uşağın kerametine, mucizesine bağlanmış bulunuyordu. O da kızağın içine girdi, parmaksız eldivenlerini takıştırdı, dizginleri aldı. Hayvanı çevirerek çukur boyunca sürmeye başladı. Fakat daha yüz adım gitmemişlerdi ki, at gene birdenbire durdu. Yeniden bir çukurun önüne gelmişlerdi.

Uşak gene indi, geçilebilecek bir yer aradı. Uzun bir süre sonra nihayet gittiği yerin aksi tarafından çıkageldi:

- "Ey efendi, hâlâ yaşıyor musun?" diye seslendi.

Efendi:

- "Henüz yaşıyorum. Ne var ne yok?". Uşak:

- "Şu var ki, artık ne bende, ne de hayvanda takat kalmadı". Efendi:

- "Peki, ne yapacağız?". Uşak:

- "Hele biraz daha bekle..."

Uşak yeniden arandı, fakat bu sefer çabuk döndü. Hayvanın önüne geçerek:

- "Arkamdan gel yavrum!" dedi. Efendi artık emir filan vermiyordu. Uşak ne derse o oluyordu. Uşak yeniden:

- "Arkamdan gel güzelim!" diyerek sağa doğruldu. Birden dizginlerinden tutarak hayvanı tepeyi dolduran karlar arasından çukura sürdü. At ilk önce mukavemet edecek oldu, fakat kar yığını aşabileceğini kestirerek nihayet ileri atıldı; fakat başaramadı, boynuna kadar battı. Uşak hâlâ kızakta kurulu duran efendiye:

102

Tolstoy

- "Çık, a mübarek" diye bağırdı ve oklardan birini yakalayınca kızağı itmeye başladı. Kızak atın sağrısına kadar yükseldi.

Ata seslenerek:

- "Yavrum, güç, biliyorum, amma ne etmeli? Bir gayret daha, ha bir gayret daha... haydi!" dedi.

At önündeki yokuşu aşmak için iki kere davrandı, nafile... O zaman uşak düşündü. Yine ata dönerek:

- "A kardeş, burada da kalınmaz ya!" dedi.

At başını sallayarak tasdik etti; bu sefer büyük bir himmetle hız alarak sığırdı.

Uşak:

- "Ha gayret yavrum, ha gayret... ürkme!"

Hayvan bir daha, bir daha, bir daha atıldı ve nihayet kar yığınlarının arasından çıktı ve durdu. Güçlkle nefes alıyor, ak-sınıyordu. Efendiye gelince, o da ilerlemek istediği halde iki kürkün altında nefes nefese duruyor, bir adım atmaktan aciz bulunuyordu. Nihayet gidip kızağın içine yığıldı.

Köyde kürkünün cebine koyduğu mendili çekerek:

- "Bırak, biraz hava alayım!" dedi. Uşak:

- "Sen uzan, şimdi her şey düzelir, ben bakarım".

Efendi kızağın içine iyice yerleşirken, uşak hayvanın dizginlerinden tutarak on adım kadar aşağı doğru çekti, sonra biraz yukarı götürerek durdu.

Artık rüzgârların kovaladığı, karların doldurduğu çukurun içinde değillerdi. Artık sürekli oraya sığınmakta olan karların altında gömülüp kalmaları ihtimali yoktu. Çukurun sırtında, tepenin üstünde yığılan karlar kendilerine az çok bir siper de oluyordu. Arada bir rüzgâr şöyle böyle zayıflıyor, fakat bu çok sürmüyor, sanki bütün kaybettiğini hep birden almak istemiş gibi bu sefer kudurmuş bir halde, on kat fazla bir hızla tek-

insan Ne İle Yaşar?

rar başlıyor ve gittikçe büyüyen bir hiddetle kardan kasırgalar yapıyordu.

Efendi biraz nefes alarak, kızaktan çıkıp ne yapmak fikrinde olduğunu sormak için tam uşağın yanına gittiği sırada, böyle bir kasırganın ortasında kalmışlardı. İster istemez olarak ikisi birden çömeldiler ve rüzgârın hiddeti dininceye kadar o halde beklediler. Bu sıralarda hayvan da kırgın bir halde kulaklarını düşürüyor, başını sallıyordu.

Rüzgâr az diner dinmez, uşak parmaksız eldivenlerini çıkardı, kuşağının arasına sıkıştırdı. Ellerini üfledi. Hayvanı serbest bir hale koymak üzere gemlerini çıkarmaya, kayışlarını toparlamaya başladı.

Efendi:

- "Ne yapıyorsun?". Uşak:

- "Hayvanı çözüyorum. Yapacak başka ne var ki? Artık takatim kalmadı".

Efendi:

- "Yolumuza gitmeyecek miyiz?". Uşak:

- "Nereye? Hangi yola? -Başını aşağı sarkıtmış ve solukları, terler boşanan iki tarafını körükleyen hayvanı göstererek-Nerdeyse şu zavallı da çatlayacak! Geceyi -bir han odasına işaret ediyormuş gibi- burada geçirmeli, başka çare yok!" dedi ve işine devam etti.

Efendi:

- "Burada soğukta donmaz mıyız? Uşak:

- "Belki de donarız. Fakat elden ne gelir?"

VI

Efendi, kar yığınları içinde hayvanla, kızakla uğraşıp hırpalandıktan sonra iki kürkün içinde pek ısınmış bir haldeydi. Fakat geceyi gerçekten tarlalar arasında geçirmek gerektiğini anlayınca arkasından doğru bir ürperme duydu. Acaba rahat edebilir miyim diye kızığın içine girip oturdu. Cebinden sigaralarını, kibritini çıkardı.

Uşak hâlâ hayvanla meşguldü. Kolanı, takımları, terbiyeyi, koşuyu çıkarıyor ve bu arada hayvana mütemadiyen kuvvet ve şevk verebilecek diller döküyordu. Oklarının arasından çekerken:

- "Haydi kahramanım, oradan çık, yemini de çıkarıyorum, sana yem vereceğim" diyor, hem söylüyor, hem söylediklerini yapıyordu.

Fakat görüyordu ki, bu sözler hayvanın derin endişelerini gidermekten çok uzaktı. Tepreniyor, arkasını rüzgâra vererek kızığa yapıyor, uşağın yeline başıyla vuruyordu. Denebilirdi ki, uşağı reddetmiş olmamak için kızaktan biraz yulaf kavradı, fakat aniden şimdi yemeğin sırası olmadığını gösterir bir halde ağzından bıraktı, rüzgâr onları derhal kaptı ve uzaklara savurdu.

Uşak:

- "Şimdi bir işaret koyalım!" dedi. Kızığın yüzünü rüzgâra çevirdi, iki okun uçlarını kayışlarla bağladı, okları kızığın ön tarafına diklemesine yerleştirdi:

İnsan Ne İle Yasar?

- "Tamam" dedi, "karlar altında gömülür ölürsek, bir hayır sahibi şu oklardan bunu bir an evvel keşfeder, gelip bizi çıkarır". Silkeledikten sonra parmaksız eldivenlerini yeniden takarak sözünü tamamladı:

- "Atalarımız bunu böyle yaparlarmış..."

Efendi kürkünü açarak ve eteklerini toplayarak, kibritleri birbiri arkasından çelik kutusuna çakıyor, fakat elleri titriyor, kibritler ya derhal, yahut sigarasına yaklaştırmak sonüveriyor-du. Nihayet biri dayandı, bir an için etrafını aydınlattı. Kürkünü, şehadet parmağında yüzük bulunan elini, üzerlerini kar tozları örtmüş yulafları gördü. Sigarasını hırsıyla iki kere doyasıya çekti, dumanı içine kadar alarak bıyıklarının arasında savurdu. Sonuna kadar içmek isterken, rüzgâr sigarayı kaptı, götürdü.

Şu bir iki nefeslik sigara keyfi ona çok hoş gelmişti.

Azimli bir eda ile:

- "Madem ki böyle lazımmış, kalalım" dedi. Uşağa hitaben:

- "Dur, sana bir bayrak yapayım" dedi. Az önce kızığın içine fırlattığı mendili aldı. Eldivenlerini çıkararak, şimdi okları bağlayan kayışa yetiştirmek üzere kızığın ön tarafına geçti ve mendili oraya sıkı sıkıya bağladı. Rüzgâr o dakikada mendili parçala-yacakmış gibi çırpırmaya, bazen şakırdatmaya, bazen şişirmeye başladı.

Gene kızığa geçerek yaptığı şu işten memnun bir halde;

- "Şimdi iş tamamlandı!" dedi. Efendi:

- "İkimiz de böylece içeri sığsaydık. Fakat imkân yok!". Uşak:

- "Elbette ben de bir yer bulurum, fakat hayvanı örtmek lazım. Yavrucak ter içinde. Müsade et de şöyle bir geçeyim" diyerek içeriden ve kısmen efendinin altından bir yaygıyı çekti, ikiye katladı, götürüp hayvanı örttü.

- "Sen de kendini böylelikle korusun, bu kanaat dünyası!" diyordu.

i 06

Tolstoy

Gene kızığın yanına gelerek efendiye sitemle seslendi:

- "Size kanaviçenin lüzumu yok. Biraz da saman" diyerek efendinin altındaki kanaviçeyi ve samanı çekti. Kızığın arkasına geçip karda bir çukur kazdı, samanı yaydı. Kalpağını daha içeri çekerek, yırtık kürklü paltosuna daha sıkı sarıldı. En üstüne de kanaviçeyi çekerek rüzgârdan, kardan korunmak üzere arkasını kızığa dayadı ve samanın üstüne yerleşti.

Efendi onu gözünden kaçırmıyor ve yaptıklarını hiç beğenmiyordu. Zaten o, köylülerin bir şey bilmez adamlar olduğu hissini beslerdi. Artık iyi kötü geceyi geçirmek üzere adamakıllı yerleşmeyi düşündü. Kızığın içinde kalan samanları yaydı, yan tarafını daha kabarık yaptı. Elleri cebinde, başı kızığın ön yüksek tarafına dayalı olarak köşeye uzandı. Başının bu durumu kendisini rüzgârdan koruyordu.

Uyumak istemiyordu. Düşünüyordu, düşündüğü de hep aynı şeydi. Hep varlığının hedefi, anlamı, hazzı, gururu olan şeyi; kazandığı ve kazanacağı paraları düşünüyordu. Tanıdığı adamların paralarını, bunları ne yollardan kazandıklarını, kendisi de tıpkı onlar gibi aynı yolun yolcusu olarak daha neler, neler kazanabileceğini düşünüyordu. Şu almak istediği ormanın kendisi için büyük bir önemi vardı. Bu işten büyük kazançlar, mesela onbin ruble gibi bir servet umuyordu. Güz mevsiminde dolaştığı ve iki desyantınlik bir sahada ağaçlarını saydığı ormanı gözlerinin önüne getiriyor, hayâlen hesaplar yapıyordu:

"Meşelerden kızak yapılır, tabii kereste de çıkar; geriye kalanlar da atılmaz, odun olur. Her desyatinden en aşağı yirmi ruble alırım, şu şöyle olur, bu böyle olur..."

Hesabın sonunda senelik geliri on iki bin rubleye kadar çıkıyordu.

"Fakat ben yine onu kapatmak için on bin ruble vermem. Sekiz bine helâlleşmeli... Ormanın ağaçsız yerlerini indirmeli, bunu ölçecek adamı da yağlamak, ballamalı, eline yüz ruble kadar bir

107

insan Ne ile Yaşar?

şey sıkıştırılmalı. Velhasıl iş sekiz bini geçmemeli... Üç bini hemen peşin veririm. Parayı görünce yumuşayacağına şüphe yoktur".

Elini cebine attı, paranın yerinde olduğunu görerek rahatladı. "Dönüm noktasından sonra yolu nasıl oldu da kaybettik. Hınzır şeytan! Orman, kulübe buralarda olmalı. Fakat hiçbir köpek sesi de yok. Bu münasebetsizler de insana lazım olduğu zaman havlamazlar...". Yakasını kaldırdı, kulak verdi, hayır fırtınanın gürültüsünden başka, okların ucuna sınıksı bağlanmış mendilin şakırtısından başka, kızığı kamçılayan karların sesinden başka birşey duyulmuyordu...

"Bilsem, köyde kalırdık. Neyse, yarın varırız, yalnız bir gün kaybetmiş oluyoruz. Böyle bir havada öbür taraftan kimseler yolu göze almamışlardır elbet..."

Birden ayın dokuzuncu günü kasaptan para alacağını hatırladı:

"Kendisi gelmek istiyordu. Beni bulamayacak. Karım böyle ayağıma gelen bir parayı bile almayı başaramaz. Gerçekten hiçbir tahsil görmemiştir... Nasıl davranmak lazım geleceğini bir türlü kestiremez..."

Bir gün evvel evlerine kaymakam misafir geldiği zaman, kadının ona karşı da lazım gelen ikramda bulunmadığını düşündü.

"Ne olacak, kadın! Kadının ne demek olduğu malûm! Zaten ne görmüş ki... Zaten anamın babamın zamanında evimiz neydi ki... Bir hiç! Bir samanlık, bir de aşçı dükkânımız vardı... Topu bu. Halbuki ben on beş yılda bu hiçten neler çıkarmadım... Bir dükkân, iki meyhane, bir değirmen, bir zahire anbarı, iki arazi, demir çatılı, arabalığıyla büyük bir ev" diye böbürleniyordu.

"Babamın zamanı nerede, şimdi nerede? Bu gün bütün havalide kimden bahsolunuyor? Hep benden, hep benden!..."

"Ya bunun sebebi? Sebebi yalnız, çalışmam. Benim başkalarına, tenbellere, manâsız vakit geçirenlere benzer yerim var mı? Hava iyi demem, kötü demem, isteyimdir. İş böyle ilerler. Para havadan, şaka ile kazanılabilir sanırlar... Hayır, yorulacaksın,

108

Tolstoy

, | Rnve geceyi karlar içinde, tarlalar
bunalacaksın, inleyeceksin. Böyle, geceyi
arasında geçireceksin, uyumayacaksın.

Gurur içinde kabardıkça kabanyordu.

, W insan soyu sayesinde birşey olm. Zaval "Herkes sanır ki, insan j Çalışmak... Sen
lı kafalar!.. Mironoflar bugün milyoner Sebep? Çal* calı gerisi kolaydır!.. Elverir ki, sağlığım y*»^ols»
ian Mironof lar gibi milyoner oimaK Hiçten varolmuş ol n^^g^^^
fikri adarm o kadar sarstı kı^mut y leniemişt,

duydu. Fakat kim var* ^^m\dam Al. gösterirdi. Kı-Şımdı orada ne olduğunu ev s^ kulak kabartarak;
zağın ön tarafını dövmeğe olan Kası g örnülecek ki,
"Amma da esiyor, insan karların altoda o kada gom sabaha çıkmak kabil olmayacak..." diye söylendi-
r k vmdı Beyaz bir karanlık içinde ancaic Kalkıp etrafına bakın^B y ^^ ^^
atın donuk ^.«^^ ayırdedebihyordu. Dört bir ta-yaygryı bir de dugumlu W i ^^ ^ ve yine bir
rafını, onunu, arkas nı, he^ya ^^
an içinde daha çok ^^ ettim Yoluma devam etmeliy-|>Şu herifi Eledim dejalt^t ^.^
dun. Elbette W yere ^ff^rdum. Halbuki simdi bütün donmuş ve ihtiyarın,evinde yat Fakat hayatta
zevk ne-

^iri-n'aen s,gara -- £*££ £
,•! , ! • ! aldirarak, onune doğru egucu-». y etmemek için eteklerini kaldm* ^^ ^ ^^ so_
fakat rüzgâr bir yol bulup ^J ' b ladl. Bu başarısından
nüyordu. Nihayet yaktı veJ^turmy kşendisinden çok rüzgâr
dolay, içini bir sevinç kapl*^ >J • ^ ferahl]k duy-
1Çmekte olduğu halde o da uç be^ ç ^ ^^ ^
du Tttrar uzandı, iyice^ortund u 4^, Sonrablr-yakında yeniden yapacağı s>cı v den fikri bunaldı, vücudu
uyuştu.

109

insan Ne ile Yaşar?

Bir aralık bir sallantı duyarak uyandı. Acaba at altından biraz saman mı çekmek istemişti? Yoksa içsel bir sarsıntı mı duymuştu? Her halde uyanmıştı. Kalbi o kacıar sık ye 0 kadar kuvvetli çarpıyordu ki, altında kızak titriyor g;ibi geldi Gözlerini açtı. Etrafında değişmiş hiçbir şey yoktu. Ancak ortalık nispeten daha aydınlık göründü. "Hava aydınlanıyor, sabah oluyor" dedi. Fakat aynı dakikada ayın aydınlığı aklına geldi.

Kalktı, ilk önce ata baktı, hayvan arkası rüzgâra çevrili bir halde ayakta duruyor ve titriyordu. Karla örtülmüş olan yaygının bir ucu tersine dönmüş, yemlik kaymıştı. Kar tozlanıya örtülmüş olan yelesinin dik dik olduğu şimdi daha iyi s&çifiyordu

Kızağın arka tarafına başını uzatarak uşağın ne durumda olduğunu anlamak istedi. O hep aynı durumda idi. Ayakları üstüne çektiği kanaviçe kar içindeydiler.

"Bari soğuktan gebermese!.. Esvabı es\^ap değil bir şey olursa herkes beni kınar. Aptallar... Hep akılsızlık..." diye geçirdi aklından.

Hayvanın üstündeki yaygıyı alıp uşağın üstüne sermeyi düşündü. Fakat şimdi yerinden kalkarsa üşüyeceğinden soğuk alacağından korktu. Sonra hayvanın da üşümesini hesaba kattı

"Ne diye yanıma aldım. Ah şu karım, her fenaliğe sebep odur!"

Karısını hiç sevmiyordu. Kızağın dip tarafına yeniden uzandı, birden aklına bir şey geldi:

"Amcam böyle karlar içinde bütün bir gece geçirmişti de bir şeyler olmamıştı!" dedi. Fakat aynı dakikada başka bir sevi hatırladı. "Sevastiyan karlar altından ölü çıkarılmıştı. Donmuş bir et parçası gibi kaskatı idi."

"Eğer köyde şu ihtiyarın evinde kalaydım, bu belaların hiçbirine girmeyecektim." Kürkün sıcaklığı dışarı vurup azalması ve her tarafını iyice kaplasın diye paltosunu iyice kapadı gözlerini yumdu, tekrar uyumaya çalıştı. Fakat bütün emeklerine rağmen uyku sarmadı, aksine kendinde bir canlılık, bir hevecan

110

Tolstoy

duydu. Kazançlarını, şundan bundan alacaklarını hesapladı. Güzel durumundan gurur duyuyor, göğsü kabarıyordu. Aynı zamanda köyde kalmadığına da sürekli pişman oluyor, esefleniyordu: "Orası buraya benzer miydi? Sıcakta, bir sedir üstünde uzanmış olacaktım". Bir yandan öbür yana döndü. Yine yattı. Daha rahat, rüzgâra karşı daha korunaklı olmak istiyor, fakat halinden bir türlü memnun olamıyordu. Kalkıyor, başka türlü yatıyor, ayaklarını uzatıyor, gözlerini kapıyor, biraz sakin duruyordu. Fakat bazen kuvvetli çizmeleri ayaklarını sıkıyor, acı veriyor, bazen rüzgâr bir delik bulup içeri giriyordu. İçini yiyerek yine hep köyde, ihtiyarın sıcak evinde kalmakta ne kadar isabet etmiş olacağını düşünüyor, tekrar kalkıyor, tekrar sağdan sola, soldan sağa dönüyor, daha sıkı örtünüyor, yeniden uzanıyordu.

Bir aralık, uzaklardan horoz sesleri işittiğini sandı, sevince boğuldu. Yakasını yatırarak kulaklarını kabarttı. Fakat bütün dikkatleri boşa çıktı; okların arasında hora tepen, mendiiden bayrağı şakırdata şakırdata tempo tutan rüzgârın ve kızağın duvarlarına vuran karların sesinden başka bir şey yoktu.

Uşak kızağın arkasında büzüldüğü yerden bir daha kımıldamamış, kendisine bir iki defa seslenen efendiye hiçbir cevap vermemişti. Kızağın arka tarafının üstünden başını çıkarıp, karla örtülü külçeyi süzdükten sonra: "Herifin umurunda değil, belki de uyuyor" dedi. Tekrar kalktı, yirminci defa tekrar yattı. Artık bu gecenin sabahı olmayacak sanıyordu.

Bir daha kalkıp etrafına baktığı zaman; "Şüphe yok ki, şafak söküyor" dedi. "Bir saate baksam, fakat göğsümü açtığımda soğuk alma tehlikesi var. Amma sabah olduğunu anlayınca, hafiflerim, kızıağı koşarız" diye düşündü.

İçi ona, sabaha daha çok vakit olduğunu söylüyordu. Fakat korkusu gittikçe artıyor, bir taraftan duygularını yoklamak, öbür taraftan kendi kendini oyalamak istiyordu.

Kürkünün kaytanlarını ihtiyatla çözdü, elini içeri attı, yeleğini güç hal ile buldu. Mineli çiçeklerle bezenmiş gümüş saati-

111

insan Ne ile Yaşar?

ni aldı, baktı. Hayır kibrite u-

kerek, di'ktajy^y^ ^ ^ ^ ^ ki vaziyetini aldı. El yoJZT.T^TM? H****® z^TM^ büyük bir ihtimam üe çato e j^ ^ ^ ^ ^ * * * * * bakıyor, bakıyor gözlerine Z ^ amaCma UlaŞtl' Saate

dakika geçiyordu mana^TM^y^rdü; gece yansım ancak on

"Ah, bu ne uzun gece" "a,,a- a i , havanın etkisini duydu ve önüJtl ^ ^ d^ndurucu bır Kızağın köşesine sokularak "abl ^ ^ ^ ÖrtÜndÜ-

dinmeyen sesleri arasından acıt^.^ Fakat ^TM^gârin mahluk sesi geldi Bu ses yaVa § ^ ^ ^ ^ CaiÜ1 bir mı, aynı kuîveöe^3^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ ^ azaltmıştı. Bu bir kurt sZTill^V^V^ * * * * * yakınında idi ki, çenelerini kL,T ^ yoktu' Kurt ° kadar dığı açıkça seçiliyordu. Yme^ 7^TM^? * * ^ ^ ^

dikkatle dinledi. At da kulaklf,n ! ^ ^ ^ b"yÜk bİr masını bitirince at bi işaret ver ^ dinliy^rdU- Kurt ^ artık uyumak şöyle ^IT^ZT^V^ ^ ^ ^ incisini işlerine" dummuna s^T ^ ^ ^rdü. Dü-aocak çabalan boşa gidiyor her an T İT? ^ Çabahy0r' Bütün duygularınLaSkım0an^uk0? t * ^ ^ ^ sında kalmamasından doğan eseflef "di ' ^ * * * ^

Şimdi hep şu düşünce etrafında dönüp dolaşıyordu: Şu ormanı almayı kuramnv „l„^ı , ^ , , , dan daha kârlı işlerim miyoktuTAh ^ ^ T * * * * * ^n'

madun? Hele sarka, bulunduğu tman^ ^ * * fo" mtş, derler. Halbuki ben de içZTî ^TM^ f^* ^ <W~ şısmda titremiş, fakat titre^^TT " * V** ^ mu olduğunu anlayamamıştı. E^ ^ ^ .mu' y^kSa S^k nedi. Ne mümkün^ Artık kabm ' g DUpan uzanmayı &-

kovamadıgMaaçim^an^ ^ ^ ^ mak ihtiyacında idi... Cebinden T ^f,^6 blrŞeyİer yap"

- çekti. Topu topu üç kibrit LS ^fT' *T f^TM^ * sımıştı, onlar da en fenaları idi.

112

Tolstoy

Hiçbiri ateş almadı. Neyi kasdettiği belli olmaksızın bir küfür savurdu. "Allah belânı versin!". Buruşmuş sigarayı uzağa fırlattı, boş kibrit kutusunu cebine soktu. Öyle bir endişeye kapılmıştı ki, yerinde duramıyordu. Kızaktan çıktı, arkasını rüzgâra vererek, belindeki kuşağı çözüp yeniden iyice sıkıştırmaya kalktı.

Kendi kendine birden: "Burada durup da ölümü beklemenin manâsı ne? Hayvana atlayınca uçar giderim. Üstünde bir süvari olunca hayvan işin içinden çıkar. -Uşağı kastederek— Ona gelince, ölmek kalmak onun için birdir. Yaşayacak da ne olacak? Hayattan ne zevk aldığı veya alacağı var? Fakat ben öyle miyim?" dedi.

Hayvanı çözdü, dizgini taktı, üstüne atlamak istedi. Kürkü, çizmeleri öyle bir halde idi ki, ağırlıklarından beceremedi. O zaman kızıağın üstüne çıkarak ata oradan sıçramayı denedi. Bu sefer de kızak sallandı, efendi düştü. Nihayet, üçüncü sefer hayvanı kızıağın yanına getirdi. Kızıağın kenarına ihtiyatla bastı, karnını hayvanın sırtına yasladı. Bu durumda birkaç saniye kaldıktan sonra iki üç kere davranarak bacaklarından birini hayvanın sırtından aşırı. Ayaklarını hayvanın ağızlığının kayışlarına dayayarak oturabildi.

Bu sırada uşak kızıağın sallanmasından uyanmıştı. Efendiye, uşak kendisine bir şeyler söylüyor gibi geldi: "Divane! Benim sizlere uymam hayvanlıktan başka bir şey değil. Burada kalıp da kendimi yok yere mi harcayacağım?"

Rüzgârın açtığı kürkünün eteklerini bacaklarının üstüne yerleştirdi. Hayvanı aklınca ormanın ve kulübenin bulunduğu istikamete sürdü.

113

VII

Uşak kızıağın arka tarafında, kanaviçenin altına büzüldü büzüleli hiç kımıldamamıştı. Tabiatın yanı başında yaşayan, sefaletin ne olduğunu bilen bütün emsali gibi o da sabırlı, taham-müllü idi. Bir endişe, hiddet duymadan saatlerce, günlerce tevekkül içinde bekleyebilirdi.

Efendinin kendisine seslendiğini duymuş, cevap vermemişti; çünkü canı ne kımıldamak, ne de konuşmak istiyordu. İçtiği çayların ve kar yığınları içinde çabalamalarının verdiği sıcaklık henüz devam etmekle beraber, bu sıcaklığın daha fazla sürmeyeceğini ve hareketler yaparak yeniden ısınmaya da kuvvet bulamayacağını biliyordu. Kendisinin, takatten düşerek nihayet durup ayak direyen, yediği kamçılara boyun eğip ilerleyemeyen bir beygir gibi bitkin olduğunu hissediyordu.

Çizmesi delik olan bir ayağı üşümeye başlamıştı. O ayağının baş parmağını kımıldatamıyordu.

Üşüme yavaş yavaş bütün vücudunu sarıyordu. Bu gece ölebileceğim, hatta ölmesi lazım geldiğini düşündü. Bu düşünce neticesinde ölüm kendisine ne pek tatsız, ne de pek korkunç geldi. Ölüm pek tatsız görünmedi, çünkü hayattan zaten bir neşe tatmamış, bilâkis ömrü ardı arkası gelmeyen bir kölelikten ibaret olmuş, bundan da artık bezginlik duymaya başlamıştı.

114

Tolstoy

Pek korkunç da görünmedi; çünkü bu dünyada hizmetlerinde çürüdüğü efendilerin dışında, kendisini bu dünyaya gönderen başka merhametli bir efendi olduğuna, ölmekle artık yalnız ona tâbi bulunacağına ve ondan her halde hiç bir fenalık gelmeyeceğine inanıyordu.

Kendi kendine: "Burada birlikte yaşanan, kendilerine alışılan her şeyi bırakıp gitmek acı. Fakat çare ne? Elbet oraya da alışırım, madem ki böyle lazımmış. Fakat günahlarım! Onlar ne olacak?" dedi.

Sarhoşluklarını, içki uğrunda saçtığı paraları, karısına yaptığı fena muameleleri, küfürlerini, Tanrı evine çok seyrek gittiğini, oruç tutmadığını birer birer hatırladı. "Evet, dedi, günahlarım çok, fakat suç bende mi? Beni böyle yaratan kendisi değil mi? Günahlar işledimse, işlememek benim elimde miydi?"

Bu gecenin akıbetini böyle düşünüyordu. Fakat az sonra bu düşüncelerden eser kalmadı ve kendini birtakım karışık hayâllere verdi.

Bazen karısının gelişini, içki âlemlerini, o sonsuz düşkünlüklerini, bazen bir gün evvel yola çıkışlarını, köydeki ihtiyarın evini, miras bölümü hakkındaki sözlerini, kendi çocuğunu, şimdi örtüsü altında ısınmakta olan atı, bazen de kımıldanarak kızığı sallayan efendisini düşünüyor ve; "Zavallı, köyde kalmadığına şimdi kimbilir ne kadar pişmandır. O saltanatı bırakıp mezara gitmeyi hiç istemez. O başka, bizler başka!" diyordu. Bu hayâller yavaş yavaş birbirine karıştı ve uyku bastı.

Efendi ata binmek için çabalarken kızığı sarsınca, uşağın dayandığı arkalık ayrılmış, kızığın bir tekerleği arkasına çarpmıştı. Bu yüzden uyanmış, ister istemez vaziyetini değiştirmişti. Bacaklarını örten karları silkerek, zorlukla toplandı, ayağa kalktı. Soğuğun ciğerlerine kadar işlediğini o anda daha iyi duydu. Bunun mânâsını iyice anlamış ve efendiye seslenerek, artık hayvanın muhtaç bulunmadığı, fakat kendisinin örtünebileceği örtüyü bırakmasını söylemişti.

115

i

lü^an Ne İle Ya

Şar;

ne at, It^^u ^^ a"Iamış' yahut anla™™Ş, cevap yeri-

^^\$££kasırsalar yapan kar tozları^de

şündü ^mCağ,1ZubÖyİe »^ kalınca ne yapacağını dü-nSSfi" ^ aramak ^ ^ÜCÜ kalmadan. gLyor-tülmü t^ 'tf '^ de ÇÖkCmezdl' fÜnkü™ da karla^ör-

Ke^;^öitünecek bır™ y°^-

üstünde tek İ* Tl™**"1 ** ^^ ko^m^- Şimdi tek bır g°mlek varm1Ş gibi üşüyordu.

Bir korku duydu.

iŞiten bhî flH^'7' dediİ' ° Zaman yalnız olmadWm, kendisini ^nerlî^r' ^ "^ yÜZÜStÜ ^-^nı

*. ^.;nı^t^'üstündeki kanavı?e iie **|^* pr.

dengeçBt!rölü!!nSlnaraad1' hatta tİtrİy°rdu" YaVaŞ yavaŞ kend^-

bunla^

ner ikisine de hazır olduğunu anlıyordu.

116

VIII

Efendi, bacaklarıyla, dizginle hayvana vuruyor, bilinmez bir nedenle, ormanın ve orman bekçisi kulübesinin bulunması lazım geldiğini varsaydığı bir yöne doğru sürüyordu. Kar gözlerini kaplıyor, rüzgâr kolundan tutup onu durdurmak istiyordu. O, öne doğru eğilmiş, sürekli kürkünün eteklerini uyluklarıyla hayvanın sırtı arasına sıkıştırmak ve takatsiz düştüğü halde, yine süvarisinin gösterdiği yolda rehvan giden hayvanı zorlamakla uğraşıyordu.

Bu şekilde beş dakika kadar ilerlediler. Önünde hayvanın başından, etrafında bir kar çölünden başka bir şeyler görmeyen, kalkık yakasının içinde rüzgârların hiddetinden başka bir şey duymayan efendiye göre hep dosdoğru gidiyorlardı.

Birden önünde bir karaltı gördü. Sevincinden kalbi güm güm attı, hayvanı oraya doğru sürdü. Bir köy evinin duvarlarını gördüğünü sanıyordu. Fakat karaltı yerinde durmuyordu, sürekli kımıldıyordu. Gördüğü bir ev olamazdı. Olsa olsa bir hendekte bitmiş yabani iri otlar olacaklardı; rüzgârın kuvveti altında bir yandan öbür yana ümitsiz bir halde yalpa vuruyorlardı. Korkunç fırtınada işkence çekercesine sallanan bu otları görünce efendinin içini bir korku kapladı. Atı ileri sürdü. Karaltıya yaklaşırken yön değiştirdiğinin farkında olmadı.

Şimdi başka bir semte doğru koşuyor, halbuki yine ormana, kulübeye doğru gittiğini sanıyordu. Hayvan sürekli sağa doğru gitmek istediği halde, o hayâli peşinde, hayvanı hep sola çeviriyordu.

117

İnsan Ne İle Yaşar?

Önünde yeniden kara bir şeyler gördü. Sevindi. Bu sefer bu, elbette bir köy olacaktı. Halbuki bunlar demin yanlarından geçtiği, rüzgârların kamçılamağa olduğu aynı hendekteki otlardı. Bilinmez bir nedenle burada yine aynı korkuyu duydu. Şimdi bunlar, yalnız aynı kuru kara otlar olmakla kalmıyor, rüzgârların kar taşıyarak örtmek istedikleri yeni açılmış at izleri de yanibaş-larında bulunuyordu. Durdu, eğildi, çok dikkatle baktı. Evet, evet, oradan bir at geçmişti, bu at da ancak, kendi atı olabilirdi. Besbelli küçük bir dairenin çevresinde dolaşmıştı. "Böyle giderse mahvolmam muhakkak!" dedi.

Korku ile pençeleşmek için, içinde aydınlıklar olduğu görüntüsünü veren ve gözlerini diler dikmez aydınlıkları kaybolan beyaz sisi delip geçmek derdi vardı. Bu dertle ilerilere bakarak, hayvanı daha büyük bir hızla sürdürdü. Bu defa kulağına köpek havlaması veya kurt uluması gibi bir şeyler çalındı. Fakat bu sesler o derece belirsizdi ki, acaba sahiden böyle sesler duyuyor muydu? Yoksa sadece kuruntu muydu, anlayamadı. Durup iyice dinledi, en hafif bir sesi dahi almak istiyordu.

Birden sağır edici korkunç bir ses kulaklarının içinde patladı. Bütün vücudunun sarsıldığını duydu. Atın boynuna sarıldı, fakat o da titriyordu ve ses daha korkunç bir hal almıştı. Birkaç saniye kendini kaybetti ve ne olduğunu kavrayamadı. Halbuki olan biten, hayvanın, belki kuvvet bulmak, belki de artık imdat aramak için ciğerlerinin bütün kuvvetiyle kişnemesinden ibaretti. Hayvana "Kahrol! Beni ne kadar ürküttün" dedi. Fakat boş yere korktuğunu anladıktan sonra da kendine gelememi, yine korkmaktan kendini alamadı.

"Aklımı başıma almalıyım. Sakin olmalıyım!" diyordu. Fakat mümkün değil kendine gelemiyor, rüzgârın eskisi gibi karşıdan değil arkasından esmekte olduğunu anlayamıyor, hayvanı durmaksızın sürmekte devam ediyordu.

Üşüyordu. Her tarafı, hele semer yerine gelen kısmı ağrıyordu. Elleri, ayakları titriyordu... Nefes almak yerine solu-

118

Tolstoy

yordu. Şu berbat kar çölünün ortasında bitip gideceğini görüyordu.

Bir aralık at birden sürçtü; kayarak bir kar yığınınına daldı. Çabalarken yan tarafa düştü. Efendi kendini dışarı attı ve atarken üzerine dayandığı küçük eğeri yerinden oynattı. Böylelikle bağından kurtulan hayvan derhal kalktı, sıçrayarak, kişneyerek hızlandı ve aniden efendinin gözlerinin önünden silinmiş oldu. Şimdi efendi, yarı yarıya kara gömülmüş bir halde yalnız kalmıştı. Atın peşine düşmeyi düşündü. Kar o kadar derin, kürkleri o kadar ağırdı ki, ayakları dolaşa dolaşa yirmi adımdan fazla gidemedi. Nefesi kesilerek durdu. "Orman, tarlalar, çiftlik, mağaza, meyhaneler, demir çatılı ev, anbar, neredesiniz? Şimdi bunların hepsi ne oluyor? Başıma gelen nedir? Bu olacak şey mi?" Zihninden şimşek hızıyla geçen bunlar olmuştu. Rüzgârların önünde ikide bir rükûa varan kara otları; onların önünden iki kere geçtiğini hatırladı. Öyle bir korkuya kapıldı ki, şu başına gelenin doğruluğundan şüphe duydu.

"Acaba rüya mı görüyorum?" diye kendi kendine sordu: Uyanmak istiyordu. Fakat yüzüne vurmakta, elbiselerini sarmakta, eldiveni düşmüş olan sağ elini dondurmakta olan şu kar nasıl rüya olurdu? O demin gördüğü kara otlara bir nazire halinde kalmıştı. Şimdi sonsuzluğu içinde korunulması imkânsız, çabuk ve abes bir ölümü peşkeş çeken şu kar çölü gerçek değil de neydi?

"Aman yarabbi!" dedi. Bir gün evvel kilisede yapılan töreni, yaldızlı bir çerçeve içinde asılı kararmış kutsal tasviri, halkın, sattığı mumları o tasvir önünde yakışım ve hemen söndürüp sandığının gözünde saklamak üzere kendisine getirişlerini hatırladı. Şimdi o da aynı tasvire adaklar adıyordu. Fakat aynı zamanda burada, bu ölüm diyarında, ne o mumların, ne o tasvirin, ne de adaklarının hiç, hiçbir önemi olmadığını, onlarla şu feci durumu arasında hiç ama hiçbir ilişki bulunmadığını çok iyi biliyordu.

119

insan Ne ile Yaşar?

"Hayvanın izini kaçırmamalıyım, az daha sallanırsam bir şey kalmaz, izlerine bakarak onu yolda bulup tutmalıyım. Telaşa da gerek yok, yoksa büsbütün eriyip biterim" diye düşündü.

Böyle yavaş yavaş gitmeye karar vermiş olduğu halde seğırtti, ileriye doğru atıldı. Düşe kalka koşuyordu. İzler, hele karın pek derin olmadığı yerlerde güç belâ görünüyordu.

"Mahvolmam muhakkak. İzleri kaybedeceğim, hayvanı bulamayacağım" derken gözleri siyah bir leke farkettiler.

At, kızak, üstünde mendilden bayrak sallanan oklar, hepsi oracıktaydı.

Önceden uşakla birlikte yuvarlandıkları kar yığınınına düşmüş, at kendisini kızığın yanı başına getirmiş, oraya elli adım kala silkinerek koşmuştu. At eski yerinde değil, oklara daha yakın bir yerde duruyor, dizginin ucu ayağına takılmış, başını sallıyordu.

120

IX

Efendi kızıağın yanına varınca elini pervazına dayadı. Nefes almaya, kendine gelmeye çalışarak bir zaman öylece durdu. Uşak eski yerinde değildi. Kızıağın içinde, karlarla örtülü yığın halinde bir karartı vardı. Bunun uşak olduğunu anladı. Bir anda bütün korkuları silinmişti.

Şimdi tek bir korkusu vardı, o da; atın sırtında kar çöllerinde seğırtirken, hele attan da ayrı düştüğü zaman duyduğu korkulara yeniden tutulabilmek korkusuydu. Ne yapıp edip ondan uzak kalması, bunun için de bir şeyler bulup, kendini meşgul etmesi lazımdı. İlk iş olarak arkasını rüzgâra verip kürkünü çıkardı.

Biraz nefes aldıktan sonra çizmelerini çıkardı, içine girmiş olan karları silkti, sol eldivenini de temizledi. Sağ eldiveni bulunmamak üzere gitmiş, kimbilir hangi kar tabakası altına gömülmüştü. Daha sonra kuşağını çözdü, tekrar sıktı, çok aşağı bağladı. Bu, köylülerin kendisine satmak üzere getirdikleri buğdayı kontrol etmek için dükkânından çıktığı zamanlar daima yaptığı şeydi. Sonra hayvanın ayağını kurtarmayı düşündü, kurtardı. Hayvanı aldı, eski yerine, kızıağın önüne bağladı. Şimdi onu örtmeye sıra gelmişti. Bu aralık kızakta bir kıpırtı farkettiler. Uşağın üstünü örten karların altında bir kımıldanma olmuştu. Donmaya başlamış denebilecek bir halde olan adamcağız görünür bir gayretle kalkındı, oturdu. Sinek kovuyormuş gibi elini burnunun önünde tuhaf bir şekilde salladı. Hem elini sallıyor, hem bir şey söylüyordu. Efendi uşağın kendisini çağırıldığını an-

121

İnsan Ne İle Yaşar?

ladı. Hayvana örtmek üzere olduğu yaygıyı bırakarak kızığa yaklaştı, sordu:

- "Ne'n var? Ne diyorsun?". Uşak kesik bir sesle ve güçlülükle;
- "Ben ölüyorum... Bana borcunu... oğluma... yahut karıma ver... Hangisine olsa olur."
- "Nedir? Dondun mu?"

Ağlar bir sesle, hep yine o işareti yaparak:

- "Duyduğum öyle... Ölüm geldi... Günahlarımın bağışlanmasını dilerim..."

Efendi birkaç saniye kımıldamadan, ağzını açmadan durdu; sonra kârlı bir iş yaptığı zamanlar müşterisinin eline vururken aldığı azimli bir tavır ile birden bir adım geriledi. Kürkünün yenlerini kaldırdı; uşağı ve kızıağı kaplamış olan karları dışarı atmaya koyuldu. Bu işi bitirdikten sonra kürkünün önünü açtı, uşağı kızıağın arkasına itti ve onu iyice örtecek biçimde, sıcak vücuduyla baştan başa üstüne uzandı. Kürkünün eteklerini uşakla kızıağın arasına sıkıştırmış, dizleriyle tutmuş, başı kızıağın önüne doğru yüzüstü yatmıştı. Artık ne hayvanın kımıldanışını, ne fırtınanın gürültülerini duyabiliyor, bütün dikkatiyle uşağın nefes alışını dinliyordu.

Uşak bir müddet sessiz, sedasız kaldı. Sonra içini çekerek bir nefes aldı ve hafifçe kımıldadı.

Efendi:

- "İşte bu kadar... Hani ya ölüyorum, diyordun, şimdi ısın... İşte insan dediğin budur" dedi.

Fakat bir türlü devam edemedi, bu haline şaşıyordu. Devam edemedi, gözlerinden yaş geliyor, alt çenesi sürekli atıyor ve vuruyordu. Boğazına kadar gelen bir şeyi yutmaya çalışarak sustu. Düşündü: "Galiba çok korktum, çok bitkin bir halde olmalıyım...". Fakat bu bitkinlik kendisine tatlı geliyor, hatta o zamana kadar hiç tatmadığı bir ferahlık veriyordu.

122

Tolstoy

Kendi kendine: "İşte insan dediğin budur..." diyor, içine derin şefkat duyguları doluyordu. Paltosunun kürküne gözlerini silerek, rüzgârların, üstünden çekip çıkarmak, alıp götürmek üzere çabaladığı kürkünü sağ diziyile bastırarak, o uzanık vaziyette, sükût içinde, bir zaman öylece kaldı. Fakat içinde kabaran sevinç duygularını bir başkasına açmak arzusu kendini öyle bir kuvvetle sardı ki, nihayet uşağa seslendi. Uşaktan şöyle bir cevap aldı:

- "İyi, ısınyorum..."
- "İyi kardeş, iyi... Az daha kurban gidiyordum. Sen de, ben de az daha donacaktık".

Çeneleri yine kuvvetle vurmaya başladı, gözlerine yeniden yaş hücum etti, sustu.

"Bir şey değil... Ben bilirim, bu bir şey değil" diye düşünüyordu. Sustu ve bu halde uzun bir zaman kaldı.

Altında uzanan uşağın vücudunun sıcaklığı, üstünü örten kürk şimdi içine tatlı bir sıcaklık vermeye başlamıştı. Fakat kürkünün eteklerini tutan elleri, rüzgârın sürekli açtığı ayaklan üşümeye başlamıştı. Hele çıplak olan sağ eli çok üşüyordu. Fakat artık ne ayaklarını, ne de ellerini düşündüğü yoktu. Onun biricik derdi, altında yatan adamı ısıtmaktan ibaretti.

Birkaç kere döndü, ata baktı. Rüzgârların örtüyü düşürdüğünü, hayvanın arkasının açık kaldığını gördü. Kalkmak, örtmek lazım geldiğini düşündü; fakat uşağı biraz olsun bırakmaya, içinde bu yüzden hasıl olan sevinçten ayrılmaya cesaret edemedi. Bu durumda hiçbir korku duyduğu yoktu.

Uşağı nasıl ısıtmakta olduğunu, alışverişlerde zafer sıralarındaki sevinciyle düşünerek "artık tehlike yok" diyordu.

Bu halde bir, iki, üç saat geçti; artık zaman kavramını unutmuştu. İlk dakikalarda hayâlînde fırtınayı, kızığın yukarı kalkık kollarını, titreyen atı görüyor, altına aldığı uşağı düşünüyordu. Zamanla bunlara birtakım hatıralar katıldı: Köydeki paskalya şenliklerini, karısını, polis komiserini, mumları sakladığı

123

İSLŞan jve ile Yaşar?

sandığa gözünü hatırladı; uşağı birden o sandığın altına girmiş, serilmiş gördü. Daha sonra alışveriş eden sürü sürü köylüler, beyaz dutlar, demir çatılı evler sıralanıyordu. Uşağı bu sefer de o demir çatılı evlerin altında kalmış gördü. En sonra bunlar hep birbirine girdiler, karmakarışık bir hal oldu, hepsi birbirini yuttu. Gökyüzünün bütün renkleri karışınca, hepsinden birden nasıl yalnız bir beyaz renk çıkarsa, onun bu hatıraları da bir sis oluver-miş> o da uyumuştı.

Hayâlsiz uzun bir uyku uyudu. Ancak sabaha doğru bir rüya gördü. Kilisede, içinden mumları çıkarıp sattığı çekmenin onunde imiş. Bir kadın beş köpek veriyor, kutsal tasvirin önünde yakmak üzere kendisinden bir mum istiyor. O çekmeden mumu alıp uzatacak, fakat cebinde sımsıkı tuttuğu elleri bir türlü itaat etmiyor. Sandığın bir tarafından öte tarafına geçecek, ayakları bir türlü kımıldamıyor. Yepyeni aldığı ayna gibi parlayan lastikleri antalara yapışmış gibi. Yerden çekilmelerinin imkânı yok. Bu sı-tı indeyken masa birden masalıktan çıkıyor, bir yatak oluveriyor. Kendisi aynı o yatakta, kendi evinde, yüzü koyun yatmak-adır. Yatağın üstüne uzanmış, kalkamıyor. Halbuki kalkması la-lm> Çünkü polis komiseri gelip kendisini alacak, birlikte şu ormanın üstüne oturmak işini başarmaya gidecekler; belki de öyle eğil... Atın yemliğini boynuna takacaklar. O zaman karısına soruyor: "Canım komiserden hâlâ bir haber yok mu?" Karısı: "Hayır, hiç gelen giden olmadı" diyor. Halbuki kulakları o aralık, birinin evin taş merdivenine doğru geldiğini duyuyor. Kimbilir bel-1 °dur... Hayır, o durmadan geçiyor. Karısına yeniden soruyor. ~ "Canım, komiserden hâlâ bir haber yok mu?". ~ "Hayır, yok...".

O hâlâ yatakta, bir türlü kalkamaz bir halde bekliyor. Bek-en *r Parça korku, bir parça sevinç duyuyor. Birden sevinci °™ga uiaşryor ve beklediği geliyor. Fakat beklediği komiser gitmiş, bir başkası... Asıl beklediği... İşte o, nur halinde görü-P, kendisini çağırıyor. Bu, birkaç saat önce kendisine, uşağı

124

Tolstoy

ısıtmak üzere üstüne yatmasını emredendir. Onun çıkıp kendisine görünmesinden, kendisini hatırlamasından son derece memnundur. "Geliyorum!" diye bağıyor ve bu bağıyla uyanıyor.

Bu sefer, birkaç saat öncekinden bambaşka bir varlıktır. Kalkmak ister, kalkamaz; elini sallamak ister, sallayamaz; ayaklarını toplamak ister, kımıldatamaz. Başı vücuduna mıhlı gibidir. Şaşırır, fakat hiç, hiç üzgün değildir.

Uşağın altında yattığını, ısınıp yaşadığını düşünür. Kendisinin efendi değil, uşağın efendi olduğunu, kendi hayatının kendinde değil, uşakta olduğunu vehmeder.

Dinler, uşağın nefes alışını, hatta hafif hafif horuldadığını fark eder. Muzaffer bir sevinçle, "o yaşıyor, demek ben de yaşıyorum" der.

Zihninden paraları, dükkânı, evi, alışverişleri ve Miro-nov'un milyonları geçer. Vasili denilen adamın - kendinin- bütün bu şeylerle ne diye meşgul olduğunu anlamak pek güçtür: "Evet, işlerin encamına onun akli ermezmiş!" der. "Benim şu anda anladığıma onun akli yetmemiş! Halbuki şimdi yanılma yok, şimdi gerçeğin ta kendisini görüyorum!" der. Az evvel kendisine hitap etmiş olanın davetini yeniden duyar. İçinde büyük bir sevinç hissederek; "geliyorum, geliyorum!" diye bağırr. Artık hür olduğunu, kendisini hiçbir şeyin bağlamadığını duyar.

Ve bu, şu dünyada son duygusu olur.

Fırtına hâlâ devam edip duruyordu. Kar yoğun kasırgalar halinde dans ediyor, efendiyi bir tabaka daha, bir tabaka daha örtüyor, buz kesilmiş olan at tir tir titriyor, kızığın ta dibinde, ölü efendisinin altında barınıp kendisini bulmuş olan uşak uyuyordu...

125

X

Uşak sabaha doğru, yeniden tutulduğu bir üşüme kriziyle uyandı. Bir rüya görmüştü: Güya değirmene buğday yüklü bir araba götürüyordu. Bir çayırdan geçerken nasılsa batağa saplanmışlardı. Arabanın altında kanbur bir şekilde arabayı yerinden oynatabilir miyim diye inleyip duruyordu. Fakat tuhaf şey! Araba kımıldamıyordu. Arkasına yapışmıştı. Ne onu kaldırabiliyor, ne de kendini altından alabiliyordu.

Böğrünü eziyordu. Hava da ne kadar soğuktu. Ne yapıp yapıp arabanın altından çıkmalıydı.

Artık şu çuvalları suya atmalı" dedi. Arabayı soğuk bir hava sarmıştı. Sırtını eziyordu. Garip bir şeyler hissediyor, uyanıp gözlerini açıyor ve her şeyi hatırlıyor. Buz kesilen araba, şu ölmüş, hâlâ üzerinde yatan efendisidir. Duyduğu sesler, kızığa iki kere ayağıyla vuran attır.

Efendisine iki defa sesleniyor. Her şey önceden sezdiği gibidir. Ses, seda yoktur. Efendinin karnı, bacakları kaskatıdır. Çeki taşı kadar soğuk ve ağırdır.

Düşünüyor: "Ne demeli, ölmüş, Tanrı bağışlasın!".

Başını çevirir, eliyle üstündeki kar tabakasında bir delik yapar, gözlerini açar, sabah olmuştur. Rüzgâr kızığın oklarının arasından ılık çalmakta, kar sürekli yağmaktadır. Hayvan artık kımıldamıyor, hatta nefes aldığı da sezilmiyor. Uşak içinden: "O da ölmüş olacak!.." diyor. Aslında at soğuktan kaskatı kesilirken,

126

Tolstoy

hâlâ ayakta durabilmek üzere son bir gayret etmiş, o zaman kızağa çarpmış ve arkadaşını uyandırmıştı.

"Yarabbi... Ben de öleceğim. Muradın ne ise o olsun. Fakat kolay şey de değil. Ancak iki kere ölecek değilim ya. Seve seve katlanacağım. Bari uzun sürmese... Ne olacaksa hemen olsa..."

Elini geri alır, gözlerini yumar, uyuşur, bu sefer mutlak öleceğine kanidir.

Köylüler, efendiye ve uşağını ancak ertesi günü öğle üstü köyden bir kilometre, yoldan yetmiş metre mesafeden çıkardılar. Kar kızığı tamamen örtmüş, yalnız kızığın kollarıyla bayrak görülüyordu. At, karnına kadar katı bir kar tabakası içinde ayakta, bembeyaz başı omuzlarına girmiş, burun delikleri buzla tıkanmış, gözleri don tutmuş yaşlarla çevrili bir halde idi. Bir gece içinde o kadar zayıflamıştı ki, bir deri, bir kemik kalmıştı.

Efendisinin cesedi buzhanelerde dondurulmuş, pıhtılaşmış et gibi sertti. Kaldırıldığı zaman bacakları yanyana gelmiyor, sanki arasında hâlâ uşağın vücudunu sarıyordu. Atmacayı andıran gözleri donmuştu. Düz kırpık bıyıkları, kar yükü altında düşük bir haldeydiler.

Vücudu yer yer donmuş olmakla beraber uşak henüz yaşıyordu. Uyandırıldığı zaman öldüğünü ve şimdi gözlerini öteki dünyaya açtığını sanmıştı. Kızağı temizleyen, efendinin cesedini kaldıran köylülerin gürültülerini duyduğu zaman, öteki dünyada da rekabet bulunmasına, öteki dünyada da köylülerin gürültü eder olmalarına şaşmıştı.

Henüz yeryüzünde olduğunu, özellikle ayak parmaklarının donduğunu hissettiği zaman sevinmekten çok yerindi.

Hastanede iki ay kaldı. Ayağının üç parmağını aldılar, öbürleri iyileşti. Önceleri çiftlik uşaklığı yaptı. İhtiyar düşlüğü zaman, gece bekçisi olarak yirmi yıl daha yaşadı. Soma da kendi evinde, kutsal tasvirler altında, elinde yanmış bir mmn minnik

• >

insan Ne ile Yaşar?

öldü. Ölmeden karısından af diledi; oğlu ile, torunlarıyla veda-laştı. Oğlunu ve gelinini, faydasız bir boğaz beslemekten kurtardığını, artık bezdiği bu dünyayı kesin olarak bırakıp, yıllar ilerledikçe daha iyi anlayıp benimsediği öteki dünyaya gideceğini düşünerek rahat bir ölümle öldü.

Bu sefer sahiden öldükten sonra içinde uyandığı öteki alem acaba daha mı rahattır? Yoksa umduğunu bulamadı mı? Yoksa umduğunun çok ötesinde mi buldu. Bunu hepimiz mutlaka en doğru bir şekilde öğreneceğiz.

128

Lev Nikolayeviç Tolstoy _ İnsan Ne İle Yaşar